

Gry Mette D. Haugen
Veronika Paulsen
Joakim Caspersen

Barnevernets arbeid med vold i minoritetsfamilier

Gry Mette D. Haugen, Veronika Paulsen og Joakim Caspersen

Barnevernets arbeid med vold i minoritetsfamilier

NTNU SAMFUNNSFORSKNING

Postadresse: NTNU Samfunnsforskning, 7491 Trondheim
Besøksadresse: Dragvoll Allé 38 B, Trondheim

Telefon: 73 59 63 00
Telefaks: 73 59 66 24

E-post: kontakt@samfunn.ntnu.no
Web.: www.ntnusamfunnsforskning.no

Foretaksnr. NO 986 243 836

NTNU Samfunnsforskning AS
Avdeling for mangfold og inkludering
Mars 2017

ISBN:
Trykk:
Web:
Illustrasjonsfoto:

Forord

I denne rapporten sammenfattes resultatene fra prosjektet *Kartlegging av barnevernstiltak i minoritetsfamilier*. Prosjektet er gjennomført av NTNU Samfunnsforskning etter oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Prosjektet er gjennomført i perioden januar 2016 til januar 2017. Prosjektet innebærer en kartlegging av barnevernstiltak som tilbys familier med minoritetsetnisk bakgrunn hvor det er/har vært mistanke om, eller forekomst av vold. Hensikten er å få en bedre forståelse av hvilke tiltak som virker, for senere å kunne innrette tiltakene på best mulig måte.

Forskergruppen har bestått av Gry Mette D. Haugen, Veronika Paulsen og Joakim Caspersen. Gry Mette D. Haugen har vært prosjektleder og hatt hovedansvar for gjennomføring av prosjektet. Joakim Caspersen har hatt ansvar for gjennomføring av breddeundersøkelsen, kobling av datasett (KOSTRA), analyser av det kvantitative materialet og deltatt i rapportskrivning. Veronika Paulsen har deltatt i datainnsamling, analyser og rapportskrivning. Berit Berg har vært kvalitetssikrer. I tillegg til å kartlegge barnevernstiltak gjennom en breddeundersøkelse har vi også intervjuet både ansatte i ulike barnvernstjenester samt foreldre, ungdom og unge voksne som har vært i kontakt med barnevernet. En stor takk til de unge informantene og foreldrene som har delt av sine opplevelser og erfaringer, og slik gitt oss et viktig innblikk i en komplisert og ofte vanskelig hverdag. Gjennom ulike fortellinger har vi fått viktige innspill og konkrete råd om hvordan forskjellige tiltak virker, og hva som kan gjøres bedre i fremtiden. Takk også til alle ansatte i ulike barnevernstjenester og andre etater som har bidratt med sine erfaringer og lagt til rette både for den kvantitative og den kvalitative datainnsamlingen.

Vi vil takke Bufdir for samarbeidet og for nøye gjennomlesning av rapporten. Vi håper resultatene som presenteres kan bidra til ytterligere fokus på tiltak og god hjelp til barn og unge i familier med minoritetsbakgrunn.

Trondheim, 17 april 2017

Gry Mette D. Haugen Veronika Paulsen Joakim Caspersen

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG.....	7
1. INNLEDNING	15
1.1 Fokus og problemstillinger	18
1.2 Rapportens oppbygging	20
2. DATA OG METODISK TILNÆRMING.....	21
2.1 Breddeundersøkelse blant landets barnevernstjenester	21
2.1.1 Analyser av kvantitativt materiale.....	24
2.2 Dybdeintervju med ansatte og brukere	25
2.2.1 Etske betraktninger	27
3. BARNEVERNSTJENESTENES ERFARING, RUTINER OG ARBEIDSFORM	28
3.1 Erfaring.....	28
3.2 Egne rutiner for vold i familier med minoritetsbakgrunn?.....	35
3.3 Arbeidsform	36
3.3.1 Bruk av tolk.....	39
3.4 Type vold avdekket i siste sak	42
4. BEKYMRINGS- OG UNDERSØKELSESFASEN.....	45
4.1 Hvem melder bekymring?	45
4.1.1 Når ungdommer selv tar kontakt med hjelpeapparatet	48
4.2 Fremgangsmåte ved mottatt bekymringsmelding.....	50
4.2.1 Betydning av kompetanse og tverretatlig samarbeid	51
4.3 Undersøkellesfasen	53
4.3.1 Utfordringer i undersøkelsesfasen	56
4.3.2 Om betydning av god informasjon og gjensidig dialog	57
5. TILTAKSFASEN.....	59

5.1 Hvilke tiltak tilbys og iverksettes?	60
5.2 Fungerer tiltakene etter hensikten?	65
5.3 Erfaringer med hjelpetiltak	68
5.4 Erfaringer med plassering utenfor hjemmet	71
5.4.1 Hensyn til bakgrunn	71
5.4.2 Akuttsaker	75
5.4.3 Betydning av sikkerhet i saker med ekstrem kontroll/æresrelatert vold.....	77
5.5 Om betydning av relasjon, respekt og medvirkning	79
5.6 Sårbare overganger.....	80
5.7 Betydning av tverretatlig samarbeid	82
6. FOREBYGGENDE ARBEID.....	85
6.1 Barnevernstjenestenes forebyggende arbeid	85
6.1.1 Frykten for barnevernet	87
6.2 Dialoggrupper som forebyggende arbeid.....	90
6.3 Samarbeid med andre instanser knyttet til forebygging.....	94
7. OPPSUMMERENDE DISKUSJON OG ANBEFALINGER	99
7.1.1 Fokus på nasjonale minoriteter.....	100
7.2 Betydning av gode medvirkningsprosesser	101
7.3 Betydning av kompetanse og tverretatlig samarbeid	102
7.4 Sårbare overganger til voksenlivet	103
7.5 Betydning av forebygging og dialogarbeid	104
7.6 Ungdom i barnevernet - dilemmaer og komplekse sammenhenger	106
8. REFERANSER	108
9. VEDLEGG	115
9.1 Tabeller og figurer	115
9.2 Spørreskjema brukt i breddeundersøkelsen	117

Figurer og tabeller

Tabell 2-1 Barnevernstjenester i utvalget, etter folkemengde	s 22
Figur 3-1 Erfaring med saker med vold i minoritetsfamilier	s 29
Figur 3-2. Erfaring med saker som omhandler vold i minoritetsfamilier, etter kommunestørrelse	s 30
Figur 3-3. Andel innvandrere etter ulik landbakgrunn og kommunestørrelse	s 31
Figur 3-4. Antall saker som omhandler mistanke og/eller forekomst av vold i familier med minoritetsbakgrunn det siste året, etter kommunestørrelse	s 32
Figur 3-5. Påstander om sakene	s 33
Figur 3-6. I hvilken grad jobber barneverntjenesten annerledes i saker som omhandler vold i minoritetsfamilier	s 37
Figur 3-7. Type vold avdekket i siste sak	s 42
Figur 3-8. Sum ulike typer vold i enkeltsaker	s 44
Figur 4-1. Hvem kommer vanligvis bekymringsmeldingen fra ved mistanke om vold? Andel av tjenestene som har oppgitt de ulike alternativene	s 46
Figur 4-2. Hvem leverte bekymringsmelding i siste sak	s 47
Figur 4-3. Bruk av ulike metoder i undersøkelsessaker ved mottatt bekymringsmelding. Andel ulike svaralternativer	s 54
Figur 6-1. Arbeider barnevernstjenesten forebyggende knyttet til vold i minoritetsfamilier?	s 86
Figur 6-2. Samarbeid med andre instanser knyttet til forebygging	s 95
Figur 6-3. Tilfredshet med samarbeidspartnere	s 96

Sammendrag

Denne rapporten handler om barnevernets arbeid med barn i minoritetsfamilier hvor det har vært forekomst eller mistanke om vold. Rapporten bygger på et forskningsprosjekt der formålet har vært å fremskaffe kunnskap som kan bidra til å forebygge og hindre at barn og ungdom med minoritetsbakgrunn utsettes for vold og seksuelle overgrep. Bakgrunnen for prosjektet er tiltaksplanen *En god barndom varer livet ut. Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017)*, med spesielt fokus på tiltak nr. 40 i planen, *Kartlegging av barnevernstiltak i minoritetsfamilier*. Familier med minoritetsbakgrunn forstås i mange tilfeller som familier med innvandrerbakgrunn. I dette prosjektet ble det understreket at man ønsket fokus også på norske minoriteter, herunder norske rom.

Prosjektets målsetting er å foreta en kartlegging av hjelp som tilbys familier med minoritetsbakgrunn som er i kontakt med barnevernet, og få en bedre forståelse av hvilke tiltak som virker, for senere å kunne innrette tiltakene på best mulig måte. Prosjektet har hatt følgende fire hovedproblemstillinger:

1. Hvordan jobber barnevernet ved bekymring og mistanke om vold?
2. Hvilken hjelp og hvilke tiltak tilbys familier med minoritetsbakgrunn der det er avdekket vold i hjemmet?
3. Hvilke erfaringer har ungdom og foreldre som har/har hatt kontakt med barnevernet?
4. Hvordan jobber barnevernet med å forebygge vold i minoritetsfamilier?

Prosjektet bygger på et stort datamateriale bestående av en breddeundersøkelse sendt ut til alle landets barnevernstjenester, intervju med foreldre samt ungdommer som har vært utsatt for vold og/eller trussel om vold, intervju med ansatte i utvalgte barnevernstjenester og med fagpersoner knyttet til vold i minoritetsfamilier. Innledningsvis i rapporten gir vi en oversikt over variasjoner mellom barnevernstjenestene og hvordan de jobber.

Barnevernstjenestenes erfaring, rutiner og arbeidsform

Dette kapitlet gir en oversikt over de ulike barnevernstjenestenes erfaringer og holdninger til saker som omhandler vold i minoritetsfamilier. Analysene viser at majoriteten av barnevernstjenester (ni av ti) har erfaring med vold eller mistanke om vold i slike saker, men bare 21 prosent oppgir å ha bred erfaring. Barnevernstjenester i store kommuner, som også har en høyere andel innvandrerbefolkning, har jevnt over mer erfaring enn de i små kommunene. Det er likevel viktig å merke seg at de fleste kommunene har noe erfaring, men av varierende omfang. De ulike barnevernstjenestene ble videre bedt om å ta stilling til ulike påstander. Her går det frem at de fleste barnevernstjenestene ikke er enige i at omsorgsovertakelser i denne gruppen er frivillig, og om lag en av tre ledere mener at bekymringsmeldinger som omhandler vold/mistanke i minoritetsfamilier er mer alvorlige enn når slike meldinger gjelder andre familier. Majoriteten av barnevernsledere mener språk og kommunikasjonsproblemer er en stor utfordring i barnevernet. Barnevernslederne er også i ganske stor grad enige i at barnevernet har gode tiltak overfor minoritetsfamilier der det er avdekket vold, og at de har god kompetanse om mistanke/forekomst av vold i minoritetsfamilier.

Kartlegging av arbeidsform var også et tema i undersøkelsen. Når det gjelder egne rutiner for vold i minoritetsfamilier er det mest vanlig at tjenestene har skriftlige rutiner som gjelder generelt i alle saker som omhandler vold i familien. Mens tre av ti tjenester oppgir at de ikke arbeider annerledes med minoritetsfamilier, oppgir majoriteten at de i varierende grad arbeider annerledes i denne typen saker. Bruk av tolk var det flest kommenterte at var annerledes. Flere nevnte også at de brukte mer tid på informasjon og relasjonsarbeid i disse sakene. Avslutningsvis i dette kapitlet ble det kartlagt hvilken type vold som ble avdekket i siste sak. Her var det fysisk vold, psykisk vold og trusler og begrensninger av barnets/ungdommens frihet som var mest frekvent.

Bekymrings- og undersøkelsesfasen

Barnevernslederne ble spurt om hvem som vanligvis meldte bekymringsmeldingen. Her går det frem at skole (56 prosent), barnehage (43 prosent) samt politi/lensmann (30 prosent) er de kategoriene flest har krysset av for. Også når vi spør om hvem bekymringsmeldingen kom fra i *siste sak*, er skole og barnehage mest frekvent, etterfulgt av kategorien *barnet selv*. I intervjumaterialet blir betydningen av at barn og unge selv melder løftet frem, med fokus på hvor viktig det er å ta denne typen

meldinger på alvor. Ved mottatt bekymringsmelding svarer flest (47 prosent) at de tar kontakt med den som har meldt bekymring, mens 21 oppgir at de tar kontakt med ungdommen selv. Kun to prosent tar kontakt med foreldre/foresatte først. I det kvalitative materialet kommer det frem at mange ungdommer har tatt kontakt med andre instanser som politi og/eller skole før de har fått kontakt med barnevernet. I slike situasjoner understrekes betydningen av tverretattlig samarbeid.

Når det gjelder fremgangsmåte ved undersøkelsessaker viser data fra breddeundersøkelsen at samtale med foreldre og barn/ungdom, samt innhenting av informasjon fra offentlige instanser foregår nesten i alle tilfeller. I tillegg er det vanlig å ha samarbeidsmøter med andre offentlige instanser. Nettverksmøter og familieråd brukes i noe mindre grad. Også her understrekes det i det kvalitative materialet viktigheten av å snakke med barnet/ungdommen alene, samt å ta det barna sier på alvor. Det beskrives også som en utfordring i disse sakene at både barn/ungdommer og ektefeller ikke ønsker å erkjenne de faktiske forholdene fordi de er redde for konsekvensene. Mangel på klare retningslinjer i undersøkelsesfasen kan gå ut over barna, og behovet for klarere rammeverk og arbeidsprosessen i undersøkelsesfasen understrekes. Betydning av risikovurdering og ikke minst at det lages rammer som åpner for reell brukervedvirkning for barna blir også løftet frem som viktig i denne fasen.

Tiltaksfasen

Dette kapitlet omhandler kartlegging av hjelp og tiltak fra barnevernstjenesten, både hjelpetiltak og omsorgstiltak, etter at man har avdekket vold i hjemmet.

Hvilke tiltak tilbys og iverksettes?

I breddundersøkelsen kommer det frem at hvilke tiltak som benyttes varierer. Noen tiltak oppgis å benyttes av svært mange barnevernstjenester (for eksempel benyttes vedtak om råd og veiledning av omtrent halvparten av tjenestene), mens andre typer tiltak benyttes i liten grad. Her ble det spurt både om hvilke tiltak man vanligvis bruker i denne typen saker (generell vurdering), og helt konkret hvilket tiltak som ble benyttet i siste sak. Videre sammenlignet vi svarene på disse to spørsmålene på de ti hyppigst brukte tiltakene.

Resultatene viser et relativt godt samsvar mellom hvordan man svarer generelt og hvilke tiltak som ble benyttet i siste sak. *Vedtak om råd og veiledning* oppgis å benyttes hyppigst både når det gjelder *generell vurdering* (48 prosent) og *type tiltak i*

siste sak (39 prosent). Videre følger *andre hjemmebaserte tiltak* av ulik type som oppgis for 34 prosent i den generelle vurderingen og som har blitt brukt i 27 prosent av sakene. Det rapporteres om en høy bruk av beredskapshjem (40 prosent) i *siste sak*, og 31 prosent (i *generell vurdering*), noe som vitner om høy bruk av akuttvedtak i disse sakene. Et interessant funn er at frekvensen av beredskapshjem benyttet i *siste sak* er høyere enn hva som kommer frem i den generelle vurderingen, mens det for alle andre tiltak rapporteres en lavere frekvens i *siste sak* enn hva som kommer frem i den generelle vurderingen.

Vi undersøkte videre om det er variasjoner knyttet til hvor mange tiltak de ulike barnevernstjenestene benytter. Her er det en variasjon mellom 1 og 26 tiltak når det svares for saker generelt, og mellom 1 og 12 tiltak når det svares for *siste sak*. Når det svares på generelt grunnlag, oppgir over halvparten av barnevernstjenestene 3 eller færre tiltakstyper, mens tilsvarende gjelder for 70 prosent av barnevernstjenestene når det svares for *siste sak*. Ser vi på tiltak samlet og hvordan disse fordeler seg mellom omsorgstiltak og hjelpetiltak, finner vi at det i 46 prosent av sakene oppgis å ha blitt brukt kun hjelpetiltak, mens det i 54 prosent av sakene oppgis å ha blitt brukt omsorgstiltak. Omsorgstiltak er da brukt enten i kombinasjon med hjelpetiltak (37 prosent) eller som eneste type tiltak (17 prosent).

Fungerer tiltakene etter hensikten?

Et sentralt spørsmål er om tiltakene fungerer etter hensikten. I majoriteten av barnevernstjenestene oppgis det at tiltakene fungerte etter hensikten (62 prosent), mens bare 4 prosent oppgir at tiltakene ikke fungerte. Samtidig er det en av fem som oppgir at de ikke vet. Vi finner ingen sammenheng mellom ulike arbeidsmåter i barnevernstjenestene og vurdering av om tiltak har fungert etter hensikten eller ikke.

Erfaringer med hjelpetiltak

I det kvalitative intervjumaterialet fremgår det at de fleste er fornøyde med *hjelpetiltakene* de har mottatt, selv om mange var skeptiske til hjelp fra barnevernet i utgangspunktet. De som er fornøyde legger vekt på god informasjon, dialog og gjensidig respekt. Noen av ungdommene uttrykker misnøye ved at de på en eller annen måte ikke føler seg tilstrekkelig hørt, noe som er gjenkjennelig fra andre studier. Samtidig som barnevernstjenestene ofte bruker de tradisjonelle tiltakene som råd og veiledning, kommer det også frem flere eksempler på at det tenkes kreativt og at man ønsker å prøve alle muligheter som finnes innenfor hjelpetiltakene.

Erfaringer med plassering utenfor hjemmet

Med den relativt store andelen omsorgssaker representert i dette materialet, er det interessant å fokusere nærmere både på utfordringer og gode praksiser knyttet til plassering utenfor hjemmet. Utfordringer her handler i stor grad om å ivareta hensyn til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn ved plassering i fosterhjem. I intervjumaterialet uttrykkes det her spesielt bekymring for barn med rombakgrunn, men også barn og unge som har vært utsatt for ekstrem kontroll/æresrelatert vold. I begge grupper handler det om lite tilgang på fosterforeldre og andre ressurser som kan bidra til å ivareta slike hensyn. Når det gjelder sistnevnte gruppe understrekes det at fare for barnets sikkerhet kan gjøre det vanskelig å opprettholde kontakt med miljø fra hjemland. Det påpekes også i intervju både med barnevernsansatte og ungdommer at det ikke alltid er ønskelig å ha kontakt med minoritetsmiljøet, delvis på grunn av redsel for egen sikkerhet og i noen tilfeller fordi ungdommene ønsker å bryte med miljøet og å *være mer norsk*.

Mange av sakene i dette materialet kan karakteriseres som akuttsaker. Flere av ungdommene beskriver denne fasen som vanskelig og skremmende, særlig de som selv ikke har tatt kontakt med hjelpeapparatet. Ungdommene som selv hadde meldt fra var opptatt av rask handling og av å bli tatt på alvor, uavhengig av for eksempel foreldres synspunkter og vurderinger til ansatte og andre fagpersoner. Flere av sakene som er referert til i denne studien krever høyt sikkerhetsnivå, noe som skaper særskilte utfordringer, både for ungdommene og for hjelpeapparatet rundt. Flere av ungdommene beskriver dilemmaer som oppstår når de på den ene siden endelig har kommet seg ut av et strengt og kontrollerende regime, og på den andre siden må legge bånd på aktiviteter og kontakt med omverdenen. Flere nevner utfordringer med ikke å kunne delta på sosiale media som et viktig sikkerhetstiltak. Ungdommene legger også vekt på at det er positivt å delta i utarbeidelse av egen sikkerhetsplan.

Betydning av dialog og medvirkning

Ungdommer som føler at de har fått god hjelp, har i stor grad både hatt en god dialog og stor grad av medvirkning. De har hatt jevnlige møter med ansatte i barnevernet, de har blitt informert om prosessen underveis, de har deltatt i planleggingen og gått gjennom tiltaksplaner. Ungdommer med høyt sikkerhetsnivå har for eksempel vært med på å utforme sikkerhetsplan med blant annet rutiner for kriser og/eller flukt. Betydningen av denne type konkret medvirkning blir understreket i flere av intervjuene, og videre at deres behov blir tatt på alvor.

Sårbare overganger

Opprettelse av kontakt med barnevernet og brudd eller nye måter å være sammen med familien på, samt overgang til ettervern/avslutning av tiltak fra barnevernet og overgang til voksenlivet kan representere risikofylte faser for barna og ungdommene vi har intervjuet. Ungdommer som selv tar kontakt med barnevernet utsettes for ulike typer risiko, for eksempel i form av reaksjoner fra andre familiemedlemmer og bekjente. Overgangen til voksenlivet er spesielt sårbar for de ungdommene som har brutt med familien sin og for eksempel bor på hemmelig adresse, og slik sett ikke har noen å falle tilbake på. Betydningen av tverretatlig samarbeid understrekes.

Betydningen av tverretatlig samarbeid

I breddeundersøkelsen ble barnevernslederne også spurt om hvilke andre instanser de samarbeidet med i siste sak. Skole (75 prosent) og politi (63 prosent) er de etatene som flest oppgir, etterfulgt av helsestasjon og barnehage med henholdsvis 42 og 38 prosent. 24 prosent av barnevernslederne har svart at de samarbeidet med andre instanser enn de alternativene som var mulige å velge i spørreskjemaet, og de som trekkes fram i kommentarfeltet er da særlig BUP, Bufetat, men også krisesenter og barnehus. Også lege, psykiatriske tjenester for voksne og NAV nevnes. Til sammen peker resultatene på et fleksibelt samarbeid med en rekke etater ut fra behovene i den enkelte sak.

Forebyggende arbeid

Resultatene fra breddeundersøkelsen viser at det er varierende innsats knyttet til det forebyggende arbeidet. 55 prosent av alle barnevernstjenestene oppgir at de arbeider forebyggende mot vold i minoritetsfamilier. Andelen barnevernstjenester som jobber forebyggende er høyere jo større innbyggertallet i kommunen er. Kommentarer fra barnevernslederne bærer preg av at kommunene har ulike måter å tilnærme seg det forebyggende arbeidet på, ofte fordi de er organisert ulikt og fordi ikke alle har egen forebyggende enhet eller tjeneste. Det går tydelig frem at det å minske frykten for barnevernet er en viktig del av det forebyggende arbeidet. Flere henviser til bruk av dialoggrupper som en nyttig inngang til forebyggende arbeid, og deltakere i slike grupper uttrykker jevnt over at de er veldig fornøyde med denne formen for formidling og forebyggende arbeid. Flere av deltakerne fortalte at de for eksempel hadde lært nye måter å disiplinere og /eller oppdra barn på. Også ungdommene vi intervjuet var opptatt av betydningen av dialog, og noen la vekt på «ung til ung- kontakt» og fremhevet at barnevernet må bli flinkere til å bruke ungdom med egen erfaring til å informere og trygge yngre ungdommer i sårbare situasjoner.

I breddeundersøkelsen ble barnevernslederne spurt om hvem de samarbeider med om forebygging, og videre hvor fornøyde de var med samarbeidet med de ulike instansene. De fleste kommunene viser til et bredt samarbeid med en rekke andre instanser knyttet til forebygging. Helsestasjon, politi, skole og barnehage er de samarbeidspartnerne som flest samarbeider med. Barnevernstjenestene er mest fornøyd med samarbeidet med Familiens hus og politi, og minst fornøyde med minoritetsrådgivere og UDI.

Oppsummerende diskusjon

Det er en pågående diskusjon rundt hvor stor betydning kulturperspektivet skal tillegges i arbeid med familier med minoritetsbakgrunn. I denne studien viser det store bildet at man stort sett arbeider for å løse en problemstilling knyttet til vold uavhengig av familiebakgrunn. De fleste barnevernstjenestene har erfaring med denne typen saker, men bare en av fem har bred erfaring. Det kan tyde på at behovet for mer spisskompetanse er relativt utbredt, og man bør også vurdere behovet for egne skriftlige rutiner for denne typen saker. Videre bør det sikres bruk av tolk (særlig i møte med familier som snakker norsk, men som likevel trenger hjelp til fagspråk). Mye tyder på at det er viktig å legge til rette for/lage plan for hvordan man skal ivareta etnisk, religiøs, språklig og kulturell bakgrunn for barn med minoritetsbakgrunn som plasseres. For mange barn og unge i materiale fører plassering til at de mister tilgang til kulturelle og sosiale nettverk i sine respektive minoritetskulturer. For noen ungdommer er imidlertid problemene så alvorlige at det å bryte all kontakt med familie og nettverk er påkrevd av sikkerhetshensyn. Beredskapshjem benyttes i stor grad, og det bør vurderes om man trenger mer kunnskap og rutiner knyttet til akutt saker. Barns medvirkning må sikres i alle faser i en barnevernssak, og viktigheten av alltid å snakke med barna først understrekes. Videre at det sikres adekvat oppfølging av barn som selv melder. Sikkerhetshensyn må også vurderes i tilfeller der ungdommen selv vil hjem, eller vil kontakte familiemedlemmer.

Det bør arbeides videre med å øke andel meldinger fra offentlige instanser (øke kunnskap om problematikken). Betydningen av tverretattlig samarbeid og dialog knyttet både til bekymring, tiltak og ettervern understrekes. Det bør sikres at ungdommene har et nettverk/hjelpeapparat som kan ivareta deres behov for hjelp i sårbare overganger for eksempel ved avslutning av hjelpetiltak, overføring fra botiltak/institusjon, eller ved etablering på egen hånd (utflytting fra fosterhjem). Man

bør spisse forebygging inn mot familier med minoritetsbakgrunn, hvor bruk av dialoggrupper viser seg å ha god effekt.

1. Innledning

Denne rapporten handler om barnevernets arbeid med barn i minoritetsfamilier hvor det har vært forekomst eller mistanke om vold. Rapporten bygger på et forskningsprosjekt der formålet har vært å fremskaffe kunnskap som kan bidra til å forebygge og hindre at barn og ungdom med minoritetsbakgrunn utsettes for vold og overgrep. Bakgrunnen for prosjektet er tiltaksplanen *En god barndom varer livet ut. Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017)*. I tiltaksplanen er det listet opp 43 ulike tiltak som skal bidra til å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom. Tiltak nr. 40, *Kartlegging av barnevernstiltak i minoritetsfamilier*, er utgangspunktet for prosjektet som presenteres i denne rapporten. Prosjektets målsetting er å foreta en kartlegging av hjelp som tilbys familier med minoritetsbakgrunn som er i kontakt med barnevernet, og få en bedre forståelse av hvilke tiltak som virker, for senere å kunne innrette tiltakene på best mulig måte.

I dette prosjektet har vi anvendt en vid definisjon av vold. *Vold* er betegnet som fysiske, psykiske eller seksuelle overgrep, samt tilfeller der barn har vært vitne til vold og slik erfart vold i hjemmet mot andre enn seg selv. Vold inkluderer også mobbing, kommersiell seksuell utnytting, menneskehandel, tvangsekteskap og kjønnslemlesting. Alvorlig begrensning av unges frihet, ofte referert til som ekstrem kontroll¹, inngår også i definisjonen av vold.

Med *minoritetsbakgrunn* menes i denne sammenheng barn og foreldre med innvandrerbakgrunn, urfolk (samer) og nasjonale minoriteter². Barn med innvandrerbakgrunn omfatter barn som er født i utlandet og norskfødte barn med to utenlandsfødte foreldre. Begrepene ble også definert innledningsvis i spørreskjemaet³.

¹ I følge IMDi (2010) er det ofte en glidende overgang mellom autoritær/streng oppdragelse og ekstrem kontroll. For å dra en skillelinje mellom disse to påpeker IMDi (2010) at ekstrem kontroll innebærer brudd på den enkeltes grunnleggende rett til selvbestemmelse og bevegelsesfrihet (i henhold til alder og modenhet), og gjennomføres ofte ved hjelp av vold eller trusler om vold.

² Det er fem nasjonale minoriteter i Norge: jøder, kvener/norskfinner, skogfinner, rom og romanifolk/tatere (Utdanningsdirektoratet, 2014)

³ Spørreskjemaet er vedlagt i sin helhet.

Når det gjelder bruk av begreper som ekstrem kontroll, æresrelatert vold, æresrelatert ekstrem kontroll, og alvorlig begrensning av unges frihet er disse omdiskutert (Lidén, H., A. Bredal og E. Hegstad, 2015). *Ekstrem kontroll* ble lansert fordi begrepet tvangsekteskap viste seg å bli for snevert for de problematiske praksisene fenomenet medførte, mens *æresrelatert vold* ble problematisert for sin kobling til kultur og mulig stigmatisering av grupper med minoritetsbakgrunn (op.cit.). I en tidligere studie med fokus på *æresrelatert ekstrem kontroll* (Paulsen, et.al. 2011) har vi argumentert for at fenomenet må forstås som en prosess, som for noen unge handler om perioder med streng kontroll som siden avtar, mens det for andre kan være del av en prosess som ender i tvangsekteskap og/eller utstrakt bruk av både fysisk og psykisk vold. Det er slike prosesser vi har eksempler på i deler av det kvalitative materialet som presenteres i denne rapporten (se kpt. 4,5 og 6). Den siste tiden har fokuset på tvangsekteskap blitt knyttet til fokus på *fravær av frihet til å ta egne valg* og begrepet *alvorlig begrensning av unges frihet*, ble lansert. I følge Lidén, et.al. (2015:113) er også dette begrepet problematisk da det er uklart hva termen egentlig rommer, og det understrekes videre at begrepet *ikke er ferdig definert* (op.cit:142).

I denne rapporten har vi i den empiriske fremstillingen valgt å benytte både begrepet *ekstrem kontroll* og *æresrelatert vold*⁴ avhengig av empirien og hendelsene det refereres til. Vi legger videre til grunn at ekstrem kontroll forstås både som en type vold i seg selv og at det kan være en forløper til andre former for vold, eksempelvis tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (Bredal og Skjerven 2007, IMDi 2011, Paulsen mfl 2011). For en grundig gjennomgang av begrepsbruk på dette feltet viser vi til Lidén og kolleger (2015).

Nordiske omfangsundersøkelser viser at barn i familier med minoritetsbakgrunn har en noe høyere risiko enn barn i familier med majoritetsbakgrunn for å bli utsatt for vold i nære relasjoner (Mossige og Stefansen, 2007; 2016; Oldrup, et.al. 2011; Sommerfeldt, Hauge, & Øverlien, 2014). Den siste *UngVold 2015*- undersøkelsen (Mossige & Stefansen, 2016) skiller imidlertid mellom mild vold og grov vold og viser at mens 21 prosent av alle ungdommene har opplevd vold fra minst en av foreldrene i løpet av oppveksten har seks prosent opplevd grov vold. Når det gjelder mild vold finner man ingen variasjon knyttet til ulike bakgrunnsfaktorer, men studien viser en sammenheng mellom levekår og utsatthet for grov vold. Barn og unge som vokser opp i familier

⁴ Begrepet *æresrelatert vold* brukes blant annet i Bufdirs veileder for barnevernet: «Tvangsekteskap og æresrelatert vold. En veileder til barneverntjenesten», hvor begrepet defineres som *vold som handler om overgrep mot et individ som det fryktes kan eller som har vanæret familien/storfamilien*.

hvor foreldre har dårlig råd og/eller alkoholproblemer har større risiko for å bli utsatt for vold. Undersøkelsen viser videre at risikoen for grov vold også er noe større i familier med ikke-vestlig bakgrunn, kontrollert for familieøkonomi og foreldres alkoholproblemer (op.cit.).

Barnevernstjenesten har et særlig ansvar for barn som er utsatt for eller opplever vold, og studier viser videre at barn og unge med minoritetsbakgrunn er overrepresentert i barnevernet, både når det gjelder hjelpetiltak og omsorgstiltak (Dyrhaug & Sky, 2015). I følge siste tall fra SSB har 26 prosent av barna (0-22 år) i barnevernet innvandrerbakgrunn, mens de utgjør 16 prosent av barn og unge (0-22 år) i befolkningen (Dyrhaug 2016). Det diskuteres hvorfor barn og unge med minoritetsbakgrunn er overrepresentert; om det handler om høyere sannsynlighet for omsorgssvikt, eller om det heller er snakk om ulike former for kulturelle og minoritetsrelaterte faktorer, levekårsfaktorer eller flyktingerelaterte faktorer (se Paulsen et al., 2014 for en oversikt). Samtidig må det understrekes at også her er det behov for nyanseringer. For eksempel utgjør enslige mindreårige en del av gruppen innvandrere (i aldersgruppen 13-17 år) som skiller seg ut ved at en stor andel har tiltak fra barnevernet (op.cit.). Slike forhold er utdypet ytterligere i rapporten *Myter og realiteter* (Berg, Paulsen, Midjo, Haugen, Garvik og Tøssebro 2017).

Forskning viser at det råder mange myter og forestillinger både om barnevernet og om familier med minoritetsbakgrunn som har kontakt med barnevernet (Paulsen et.al. 2014; Haugen og Berg, 2016; Berg, et.al. 2017), knyttet både til akutt plasseringer, ekstrem kontroll og oppdragervold. Familier med minoritetsbakgrunn forstås i mange tilfeller som familier med innvandrerbakgrunn. I dette prosjektet ble det understreket at man ønsket fokus også på norske minoriteter, herunder norske rom. I en rapport fra Europarådets menneskerettskommisær påpekes det at barn i romfamilier *ekstremt ofte* plasseres i fosterhjem eller barnevernsinstitusjon i Norge. Hva som menes med ekstremt ofte blir ikke rapportert, men det anslås at omtrent halvparten av norske (ikke tilreisende) rombarn enten er under barnevernets omsorg eller står i fare for å bli fjernet fra familien (Muiznieks 2015). Det må imidlertid understrekes at det ikke finnes dokumentasjon på slike tall og at også anslagene referert ovenfor er usikre. Uansett uttrykker rapporten en sterk bekymring for at norske romfolk diskrimineres. Det er derfor interessant å se nærmere på denne gruppen av norske minoriteter og deres relasjon til barnevernet.

Utfordringer i barnevernstjenestens arbeid kan bli forsterket om foreldres syn på barn og oppdragelse ikke sammenfaller med de syn som er rådende i samfunnet (Sommerfeldt et al., 2014), spesielt gjelder dette i saker der det er mistanke om eller forekomst av vold. Saker som omhandler vold i minoritetsfamilier oppleves derfor som ekstra utfordrende både for barnevernet og familiene.

1.1 Fokus og problemstillinger

Det er et mål at barn og unge som utsettes for vold og overgrep skal kunne sikres tidlig og riktig hjelp, uavhengig av hvor i landet de bor. Med utgangspunkt i data samlet inn gjennom en breddeundersøkelse til alle landets barnevernstjenester, intervju med ansatte og foreldre, samt ungdom og unge voksne som selv har vært utsatt for ulike typer vold og overgrep, har vi studert ulike faser i en barnevernssak. En barnevernssak har ulike utfall i prosessen fra bekymring til beslutning. For å få et bilde av hvordan det jobbes med disse sakene har vi studert hele prosessen i en barnevernssak, fra bekymring til tiltak og evaluering. Vi har også hatt fokus på forebyggende arbeid. Vi har videre sett på både utfordringer og begrensninger, samt hva som kjennetegner gode praksiser (Green, 2001) innenfor alle områdene. Gode praksiser kan bidra til å få frem *hvilke tiltak som virker*, eller hva brukerne mener fungerer bra og hvorfor, noe som også er definert som en målsetting med tiltak 40. I tråd med tiltaksplanen har vi fokusert på tiltak til barn, unge og familier hvor det er forekomst av eller mistanke om vold.

Problemstillinger

I dette prosjektet har det vært behov for både et smalt og et bredt fokus. *Det brede fokuset* omfatter barnevernstjenestenes erfaringer og vurderinger, samt hvilke tiltak som iverksettes i saker som omfatter vold i familier med minoritetsbakgrunn. *Det smale fokuset* omfatter det som er *ekstra* eller *annerledes* i vurderinger og tiltak i de sakene som omhandler vold i minoritetsfamilier. Her fokuserer vi på vurderingene og tiltakene som skiller seg fra majoriteten av tiltak i barnevernet og slik er *annerledes*. Det er også viktig å kjenne til de mer generelle utfordringene for å belyse kompleksiteten i disse sakene. Følgende problemstillinger tas opp i rapporten:

1. Hvordan jobber barnevernet ved bekymring og mistanke om vold?

Mistanke om vold vil som oftest være knyttet til mottatt bekymringsmelding, og sentrale spørsmål er:

- Hvem melder bekymring om vold i familien?
- Hvordan går barnevernet frem i saker hvor de har mistanke om vold i familien?
- Jobbes det annerledes med å avdekke vold i minoritetsfamilier enn i andre familier?

2. Hvilken hjelp og hvilke tiltak tilbys familier med minoritetsbakgrunn der det er avdekket vold i hjemmet?

Denne problemstillingen omhandler kartlegging av hjelp og tiltak fra barnevernstjenesten etter at det er avdekket vold i hjemmet: både hjelpetiltak og omsorgstiltak. For å få tak i bredden av tiltak som tilbys fra barnevernstjenesten, har vi fokusert på både bruk av de *tradisjonelle* barnevernstiltakene (eksempelvis råd og veiledning) og de tiltakene som er mer spesifikt rettet mot denne problematikken (eksempelvis sperret adresse for unge utsatt for ekstrem kontroll), og studert:

- Hvilke tiltak benyttes vanligvis?
- Hva er vanligvis innholdet i tiltakene?
- Hvordan samarbeider barnevernet med fagpersoner og foreldre og barn/unge ved utforming og iverksettelse av tiltak?

3. Hvilke erfaringer har ungdom og foreldre som har/har hatt kontakt med barnevernet?

En viktig del av prosjektet har vært å få tak i brukernes egne erfaringer og opplevelser av kontakten med barnevernet. Med brukere i denne sammenheng forstås først og fremst ungdommer som har vært i kontakt med barnevernet, men vi har også intervjuet foreldre. Det er forsket lite på hvordan foreldre med minoritetsbakgrunn opplever tiltak fra barnevernet og enda mindre på hvordan barn og unge med minoritetsbakgrunn opplever tiltakene (Paulsen mfl 2014). Når det gjelder barnevernstiltak i saker som omhandler voldsproblematikk, forsterkes denne tendensen ytterligere. Mange av disse barna og ungdommene er i en ekstra sårbar situasjon, og kan dermed være mindre tilgjengelige som informanter. I dette prosjektet har vi likevel lagt vekt på å innhente informasjon fra brukere, både ungdommer og foreldre, som har mottatt tiltak. Vi har fokusert på følgende spørsmål:

- Hvordan opplever ungdom og foreldre kontakten med barnevernet?
- Hvordan opplever ungdom og foreldre den hjelpen de får?
- Hva mener ungdom og foreldre er viktig for det videre arbeidet?

Gjennom intervjuene har vi studert deres opplevelse av kontakten med barnevernet og tiltakene de har fått gjennom barnevernet, og hva ungdommene opplever har vært gode og mindre gode tilnærminger. Vi har også studert i hvilken grad og på hvilken måte ungdommene selv har medvirket i kontakten med barnevernet. Målet har vært å få tak i hva både ansatte og brukere *opplever* som virksomme tiltak. Både ansatte og brukeres erfaringer er presentert tematisk i sammenheng med de øvrige problemstillingene.

4. Hvordan jobber barnevernet med å forebygge vold i minoritetsfamilier?

Det er et økende fokus på betydningen av forebyggende arbeid. Dette gjelder både det generelle forebyggende arbeidet barnevernet gjør, eksempelvis informasjonsmøter på asylmottak (Paulsen mfl 2015), og forebyggende arbeid i møte med barn og foreldre generelt, informasjonsmøter på skoler, barnehager etc. Relevante spørsmål knyttet dette prosjektet er dermed hva barnevernstjenesten gjør helt konkret i sitt forebyggende arbeid og hvem eller hvilke målgrupper dette arbeidet er rettet mot. I det forebyggende arbeidet er også *samarbeid med andre instanser* av betydning. Vi har studert hvem det omfatter, hva det samarbeides om og hvordan samarbeidet fungerer. Underproblemstillinger knyttet til forebyggende arbeid er:

- I hvor stor grad jobber de ulike barnevernstjenestene med forebyggende innsats knyttet til vold i minoritetsfamilier?
- Hvilke instanser samarbeides det med?
- Hvordan fungerer samarbeidet med andre instanser?

1.2 Rapportens oppbygging

I neste kapittel gjør vi rede for datainnsamling og gjennomføring av prosjektet, og i kapittel tre viser vi noen kjennetegn og praksiser ved de ulike barnevernstjenestene slik det fremkommer av det kvantitative materialet. Kapittel fire og fem tar for seg henholdsvis bekymrings- og undersøkelsesfasen, og hjelpe- og omsorgstiltak. I kapittel seks fokuserer vi på forebygging. Både brukere og ansattes erfaringer knyttet til de ulike fasene i en barnevernssak presenteres tematisk under de fire sistnevnte kapitlene. I avslutningskapitlet presenteres en oppsummerende diskusjon.

2. Data og metodisk tilnærming

I dette prosjektet er det benyttet en kombinasjon av kvalitative og kvantitative metoder. For å få en oversikt over barnevernstiltak rettet mot målgruppa, har vi foretatt en *breddekartlegging* i alle landets barnevernstjenester. I breddeundersøkelsen har fokuset i hovedsak vært på områder som retter seg spesifikt mot tiltak 40 i tiltaksplanen. I tillegg har vi gjennomført kvalitative intervjuer med ansatte i barnevernstjenester og andre fagpersoners, samt foreldre og ungdommer for slik å få bedre innsikt i erfaringer og vurderinger fra ulike ståsted. Når det gjelder temaet forebygging har vi i tillegg benyttet eksempler fra prosjektet *Forståelse gjennom dialog* (Haugen og Berg, 2016) for slik å kunne vise til gode praksiser knyttet til forebyggende dialogarbeid blant nylig bosatte flyktninger. Det samlede datagrunnlaget er som følger:

- Breddeundersøkelse sendt ut til alle landets barnevernstjenester
- Dybdeintervju med foreldre og ungdommer som har vært utsatt for vold og/eller trussel om vold
- Intervju med ansatte i utvalgte barnverntjenester
- Intervju med fagpersoner knyttet til vold i minoritetsfamilier
- Erfaringer fra prosjektet *Forståelse gjennom dialog*

2.1 Breddeundersøkelse blant landets barnevernstjenester

Breddeundersøkelsen til barnevernstjenestene ble gjennomført som en elektronisk spørreundersøkelse til ledere for alle landets barnevernstjenester. Epostadresser til disse ble hentet inn gjennom fylkesmennene. Undersøkelsen ble sendt ut 7. april, med påminnelser 19. april, 10. mai, og 17. juni. Undersøkelsen ble sendt til 306 epostadresser⁶, og resulterte i 188 komplette svar (hele undersøkelsen fylt ut og sendt inn). Dette gir en svarprosent på 61 prosent. I tillegg var det mange som fylte ut svar

⁵ Med fagpersoner menes i denne sammenheng personer som har særlig erfaring med vold i minoritetsfamilier og som kan være tilknyttet botiltak, forsterket fosterhjem eller akuttmottak, eller som jobber med minoritetsgrupper på annen måte for eksempel knyttet til rombefolkningen.

⁶ Fordi mange små kommuner er del av en interkommunal barnevernstjeneste er antallet barnevernstjenester (306) lavere enn antall kommuner (428).

på deler av undersøkelsen, og disse er også tatt med. Totalt er det 210 ledere for barnevernstjenestene som er inkludert i datasettet, noe som gir en svarprosent på 69 prosent. En svarprosent på nærmere 70 må anses som svært godt i en tid der god svarprosent er vanskeligere og vanskeligere å oppnå. Som vist i tabell 2-1 under er det tilfredsstillende variasjon i utvalget med tanke på kommunestørrelse.

Antall innbyggere i barnevernstjenestens område	Antall barnevernstjenester	Andel barnevernstjenester
Færre enn 2500 innbyggere	29	14
2500-4999	36	17
5000-9999	42	20
10 000 - 24 999	55	26
25 000 - 99 999	27	13
100 000 eller flere	21	10
Total	210	100

Tabell 2-1 Barnevernstjenester i utvalget, etter folkekemenge (n=210).

I breddeundersøkelsen har vi også bestrebet oss på å ta inn ulike bakgrunnsfaktorer i en del av analysene, knyttet til kommunene barnevernstjenestene tilhører. Mange barnevernstjenester hører imidlertid til flere kommuner, i og med at tjenestene er organisert som interkommunale samarbeid. Bakgrunnsfaktorene har vi hentet inn fra Statistisk Sentralbyrå (SSB) sin offentlige tilgjengelige statistikk (KOSTRA) der vi først konstruerte en datafil for alle norske kommuner. KOSTRA er en forkortelse for Kommune-Stat-Rapportering og gir årlig utfyllende statistikk om alle norske kommuners ressurser, prioriteringer og måloppnåelse i ulike sektorer. Statistikken kan lastes ned fra SSB sine sider og kobles til andre data på kommunenummer⁷. Slike data gjør det mulig å se nærmere på kjennetegn ved kommuner, og få pålitelig informasjon om momenter som kan tenkes å påvirke prioriteringene i barnevernstjenestene.

⁷ <https://www.ssb.no/statistikkbanken/>

Den konstruerte datafilen inneholdt informasjon fra den generelle barnevernsstatistikken i kommunen, informasjon om kommunens økonomiske situasjon, statistikk over innvandringsbefolkningen i kommunene (slike data er ikke tilgjengelige i tilfeller der antallet innbyggere i kommunen er lavt på grunn av fare for identifisering, og heller ikke for urbefolkning og nasjonale minoriteter) og utdanningsnivået i kommunene. Deretter koblet vi svarene fra breddeundersøkelsen til bakgrunnsdataene. Slik fikk vi mulighet til å undersøke om det var variasjoner i måten de ulike barnevernstjenestene hadde svart på, som kunne knyttes til sentrale bakgrunnsvariabler som kommunens størrelse, kommuneøkonomi, andel innvandrere i kommunen, utdanningsnivå etc.

Som kjent finnes det en rekke barnevernstjenester som jobber og er organisert interkommunalt. For interkommunale samarbeid innebar dette at vi måtte beregne snitt- og sumverdier for de enkelte barnverntjenestene, ut i fra de kommunene som inngår i det interkommunale samarbeidet. Vi beregnet snittverdien for andel innvandrere fra ulike geografiske områder i kommunene som inngikk i samarbeidet, gjennomsnittlig utdanningsnivå, gjennomsnittlig økonomi i kommunene (basert på netto driftsresultat i prosent av brutto driftsinntekter), og total folkemengde i kommunene som inngår i barneverntjenesten.

At man har data for kommuner som bakgrunnsvariabler innebærer også at bydeler får tillagt kommunens statistikk. Dette gjør at man i enkelte tilfeller ikke fanger opp helt de korrekte forhold. For eksempel er det stor variasjon i utfordringene og arbeidet mellom de ulike bydelene i Oslo, men svarene fra barnevernslederne her er alle koblet med statistikk for Oslo kommune som helhet. Dette er en begrensning ved analysene. I tilretteleggingen har vi også latt hver kommune som inngår i en barnevernstjeneste telle like mye, uavhengig av størrelse. Det vil si at dersom tjenesten er bygget opp av en større by og to småkommuner i omegnen, så teller hver småkommune like mye som bykommunen i statistikken for barnevernstjenesten.

I breddeundersøkelsens første del fikk barnevernslederne først generelle spørsmål om omfang av og erfaring med saker som omhandler vold eller mistanke om vold, hvordan de går fram ved bekymringsmelding, samt hvilke tiltak som vanligvis tilbys familier med minoritetsbakgrunn i saker hvor det er avdekket vold. Men fordi vi også ønsket helt konkrete opplysninger om hvordan man går fram, ble lederne i de neste spørsmålene bedt om å ta utgangspunkt i den siste saken ved deres kontor hvor det ble avdekket vold i en minoritetsfamilie, og hvor det ble fattet vedtak. Dette innebærer at

man enten har kommet fram til en ordning med hjelpetiltak (inkludert frivillig plassering i henhold til § 4-4, sjette ledd)⁸, eller at det er fattet vedtak om akutt plassering eller omsorgsovertakelse.

De er bedt om å oppgi hvem de mottok bekymringsmelding fra, hvordan de arbeidet med bekymringsmeldingen, hva slags type vold som ble avdekket, hva slags tiltak som ble iverksatt, hvordan dette fungerte og hvorvidt de samarbeidet med andre instanser (og med hvem). Avslutningsvis i breddeundersøkelsen ble lederne bedt om å svare på spørsmål om samarbeidspartnere, samt utfordringer og praksiser knyttet til forebyggende arbeid. Svarene på breddeundersøkelsen presenteres i de ulike kapitlene, og gir et innblikk i saksgang og handlemåter i konkrete saker.

Det er viktig å merke seg at breddeundersøkelsen, og de påkoblede dataene, ikke sier noe spesifikt om enkelte grupper eller enkelte minoriteter. Det er ikke mulig å skille mellom arbeidet med innvandrere fra ulike land og/eller nasjonale minoriteter. Hensikten med breddeundersøkelsen var å få oversikt over det generelle arbeidet barnevernet foretar knyttet til familier med minoritetsbakgrunn. Det mer spesifikke fokuset som å få bedre innblikk i utfordringer knyttet både til enkelte minoritetsmiljø (for eksempel norske rom) eller spesielle tiltak (for eksempel det å leve med høyt sikkerhetsnivå), er ivarettatt gjennom dybdeintervju med sentrale aktører, både ungdommer, foreldre og ansatte.

2.1.1 Analyser av kvantitativt materiale

I de kvantitative analysene har vi stort sett brukt frekvenser og bivariate krysstabeller, der fordelingene er beskrevet med andeler (prosent). Flesteparten av tabellene og figurene er basert på én enkelt variabel, og det er dermed ikke relevant å signifikantsteste forskjeller mellom grupper. Vi har også presentert *kumulativ andel* enkelte steder. Kumulativ andel viser hvor stor andel som har den aktuelle verdien eller lavere. For å undersøke sammenhenger mellom én avhengig variabel og flere uavhengige variabler (multivariate analyser) har vi benyttet oss av lineær

⁸ § 4-4, sjette ledd: Når vilkårene i annet ledd er til stede, og dersom behovene ikke kan løses ved andre hjelpetiltak, kan barnevernstjenesten også formidle plass i fosterhjem, institusjon eller omsorgssenter for mindreårige. Hvis det må forutsettes at foreldrene i lengre tid ikke vil kunne gi barnet forsvarlig omsorg, bør det likevel vurderes om det med en gang skal vedtas at barnevernstjenesten skal overta omsorgen for barnet etter § 4-12 første ledd, framfor frivillig plassering etter denne paragraf.

regresjonsanalyse (se for eksempel Skog, 2004). En slik analysemetode gir oss muligheten til å se på betydningen av en enkelt variabel når vi kontrollerer for (holder konstant) en rekke andre variabler, og dette gir oss dermed mulighet til å isolere betydningen av enkeltvariabler. Metoden gir oss også mulighet til å undersøke hvor stor andel av variasjonen i den avhengige variabelen som forklares av de uavhengige. De uavhengige variablene vi har kontrollert for i analysene er de samme data fra KOSTRA som ble presentert tidligere, altså andel innvandrere fra ulike områder, utdanningsnivå i barnevernstjenestens ansvarsområde, gjennomsnittlig økonomi i barnverntjenestens arbeidsområde (netto driftsresultat i prosent av brutto driftsinntekter), og total folkemengde i barnverntjenestens ansvarsområde. I tillegg har vi kontrollert for barnevernstjenestens erfaring med saker der man har mistanke om eller har avdekket vold i minoritetsfamilier.

Vi har av hensyn til leservennlighet ikke rapportert alle slike regresjonsanalyser i rapporten, kun kommentert der regresjonsanalysene gir signifikante resultater. Signifikante resultater vil si at vi med en gitt sikkerhet kan si at sammenhengen er reell, og ikke bare skyldes tilfeldigheter i datamaterialet vi har samlet inn (denne sikkerheten er av konvensjon satt til å være at vi godtar å ta feil i fem prosent av tilfellene når vi sier at en variabel har signifikant sammenheng).

2.2 Dybdeintervju med ansatte og brukere

For å få god innsikt i vurderinger og erfaringer både fra de som benytter tiltakene og de som utfører tiltakene har vi valgt å samle inn dybdeintervjuer fra både ansatte og brukere. Både ungdommer/unge voksne, foreldre, ansatte og andre ressurspersoner både ved ulike barnevernstjenester og andre tiltak, fortalte om sine erfaringer og bidro slik med viktig informasjon og nyttige tilbakemeldinger.

Til sammen har vi intervjuet 18 ansatte/ressurspersoner. Vi har intervjuet representanter fra 6 ulike barnevernstjenester, herunder tre bydeler og en interkommunal tjeneste. Under rekruttering av barnevernstjenestene la vi vekt på stor geografisk og demografisk spredning, og at de ulike tjenestene skulle ha erfaringer med familier med innvandrerbakgrunn og/eller norsk minoritetsbakgrunn⁹. Vi har videre intervjuet representanter fra ulike botiltak og foreninger, inkludert to

⁹ Vi rekrutterte spesielt en barnevernstjeneste med lang erfaring med familier med samisk bakgrunn og en annen barnevernstjeneste med bred erfaring med familier med norsk rombakgrunn.

representanter for norske rom. Vi har intervjuet 10 ungdommer med innvandrerbakgrunn (7 jenter og 3 gutter), samt seks foreldre, hvorav fire med innvandrerbakgrunn og to med norsk minoritetsbakgrunn. Opprinnelig ønsket vi å intervju ungdommer med norsk minoritetsbakgrunn¹⁰, men det viste seg vanskelig å rekruttere disse ungdommene. Vi forsøkte flere mulige veier, både gjennom lokale barnevernstjenester og andre, blant annet fikk vi hjelp av Landsforeningen for barnevernsbarn til å legge ut en henvendelse på deres nettside, men dette førte dessverre ikke til at vi fikk tak i noen i den aktuelle målgruppen. Noen av de voksne vi har intervjuet (både ansatte og foreldre) har formidlet både egne og andres opplevelser knyttet til erfaringer med barnevernet. Flere av foreldrene har snakket om hvordan de tror det har vært for barna og også ansatte i ulike etater har forestillinger om hvordan de unge med både innvandrerbakgrunn og norsk minoritetsbakgrunn blir påvirket av sin relasjon til barnevernet.

For å illustrere gode praksiser knyttet til forebygging har vi benyttet data og eksempler samlet inn gjennom prosjektet *Forståelse gjennom dialog*. I dette prosjektet ble det foretatt løpende observasjon av en gruppe nylig bosatte flyktninger som har deltatt i dialoggrupper som en del av introduksjonsprogrammet. Gruppen ble både observert og intervjuet, i tillegg til at vi intervjuet en gruppe foreldre som tidligere hadde vært deltaker på tilsvarende kurs. Erfaringene fra denne gruppen er først og fremst formidlet i kapittel 6 om forebygging.

De ti ungdommene vi intervjuet har alle på en eller annen måte vært utsatt for fysisk og/eller psykisk vold, tvangsekteskap eller trussel om dette, og/eller ekstrem kontroll/æresrelatert vold, og kom fra en familie med minoritetsbakgrunn. De fleste intervjuene forgikk hjemme hos informantene, men noen få ble gjennomført på kontor (jobb) eller prosjektrum. Intervjuene hadde en varighet fra 1 til 2,5 timer. Intervjuene ble tatt opp på bånd, og transkribert i anonymisert form ved at alle person- og stedsnavn, samt andre opplysninger som kan virke gjenkjennende (yrke, bosted osv.) ble fjernet.

Erfaringer fra tidligere studier¹¹ viser at det kan være en utfordring å få denne brukergruppen i tale, spesielt når dette gjelder brukere som har vært utsatt for

¹⁰ Vi hadde blant annet avtale om intervju med flere ungdommer fra rommiljøet, men ungdommene ble forhindret fra å møte opp og meldte avbud i siste liten.

¹¹ Erfaringer fra undersøkelsen om æresrelatert vold og kontroll (Paulsen mfl 2011), undersøkelsen av barnevernets møter med norske rom (Persson 2014) og prosjektet *Myter og realiteter. Om barnevernets møter med minoritetsbefolkningen* (Berg, et.al. 2017).

vold/ekstrem kontroll. På grunn av at det her er snakk om spesielt sårbare informanter intervjuet vi ikke ungdom under 16 år (har ikke selvstendig samtykkerett). Noen av ungdommene i materialet har eller har hatt hemmelig adresse. Vi har derfor vært svært forsiktige med å oppgi bakgrunnsinformasjon. I teksten som følger oppgir vi heller ikke hvem av ungdommene vi har hentet de ulike sitatene fra, men bruker den samme betegnelsen om alle ti (ungdom), dette også av anonymitetshensyn. Ungdommene vi intervjuet hadde alle erfaringer med ulike etater, og under intervjuene la vi vekt på at vi som forskere har taushetsplikt både knyttet til det ungdommene forteller om seg selv, men også knyttet til hva de forteller om de ulike institusjonene, slik at man ikke skulle være redd for å kritisere for eksempel barnevernstjenesten, politi, skole eller krisesenter.

2.2.1 Etiske betraktninger

Et prosjekt som dette inneholder særlige etiske utfordringer. Informantene er i en sårbar situasjon, noe som gjør det ekstra viktig å foreta en kritisk vurdering og gjennomtenking av hvordan denne delen av prosjektet kan gjennomføres uten at det bidrar til ytterligere belastninger. Når det gjelder intervjuer med ungdommer har vi derfor lagt vekt på gode forberedelser og en trygg intervjusituasjon. Det har ikke vært behov for tolk, da de vi intervjuet hadde gode norskkunnskaper.

Prosjektet er godkjent og anbefalt av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD). Følgende punkter representerer våre overveielser i forhold til viktige prinsipielle aspekter: I) at informantene er informert om prosjektets mål og hensikt, II) at informantene er informert om at deltakelse er frivillig og at man til en hver tid har rett til å trekke seg, og III) at alle informanter må gi informert samtykke til å delta. Informert samtykke til frivillig deltakelse i undersøkelsen ble innhentet i tråd med forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap (Thagaard, 2013) og med retningslinjer for inklusjon av barn i samfunnsvitenskapelig forskning (Backe-Hansen 2009).

3. Barnevernstjenestenes erfaring, rutiner og arbeidsform

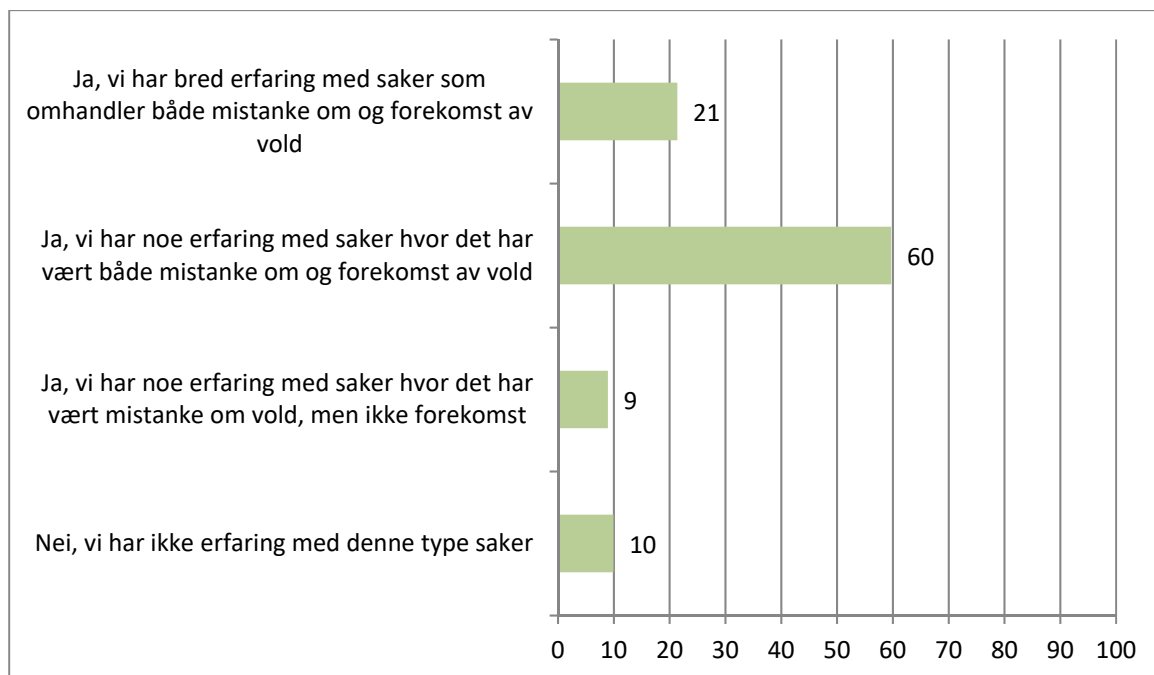
I dette kapitlet ønsker vi å undersøke om det er likheter og/eller variasjoner mellom barnevernstjenestene både knyttet til karakteristika ved de ulike barnevernstjenestene, og hvordan de jobber. I rapporten *Hjelpetiltak i barnevernet – en kunnskapsstatus* viser Christiansen (2015) at det er variasjon knyttet til hvor stor andel av barnebefolkningen som mottar tiltak fra barnevernet. Samtidig som måten de store kommunene bruker tiltak på er relativ lik, er det like store variasjoner innad i kommunene (for eksempel mellom bydeler) som mellom kommuner.

Først i dette kapitlet vil vi fokusere på de ulike barnevernstjenestenes erfaring med saker som omhandler vold i minoritetsfamilier, og hvordan de forholder seg til noen påstander om hvordan barnevernet arbeider. Videre ser vi på hvorvidt barnevernstjenestene oppgir å arbeide annerledes i saker med vold i minoritetsfamilier, enn i andre saker generelt, og om de for eksempel har egne rutiner knyttet til denne typen saker.

3.1 Erfaring

Det første spørsmålet i breddeundersøkelsen til lederne var om de har erfaring med saker som omhandler vold i minoritetsfamilier¹². I figur 3-1 nedenfor er barnevernsledernes svar på deres erfaring med vold i minoritetsfamilier presentert. Kjennetegn ved barnevernstjenestene og deres arbeid med vold i familier med minoritetsbakgrunn gir et nyttig bakteppe for å forstå barnevernets arbeid i de ulike fasene i en barnevernssak, og vil derfor være viktig for de senere kapitlene.

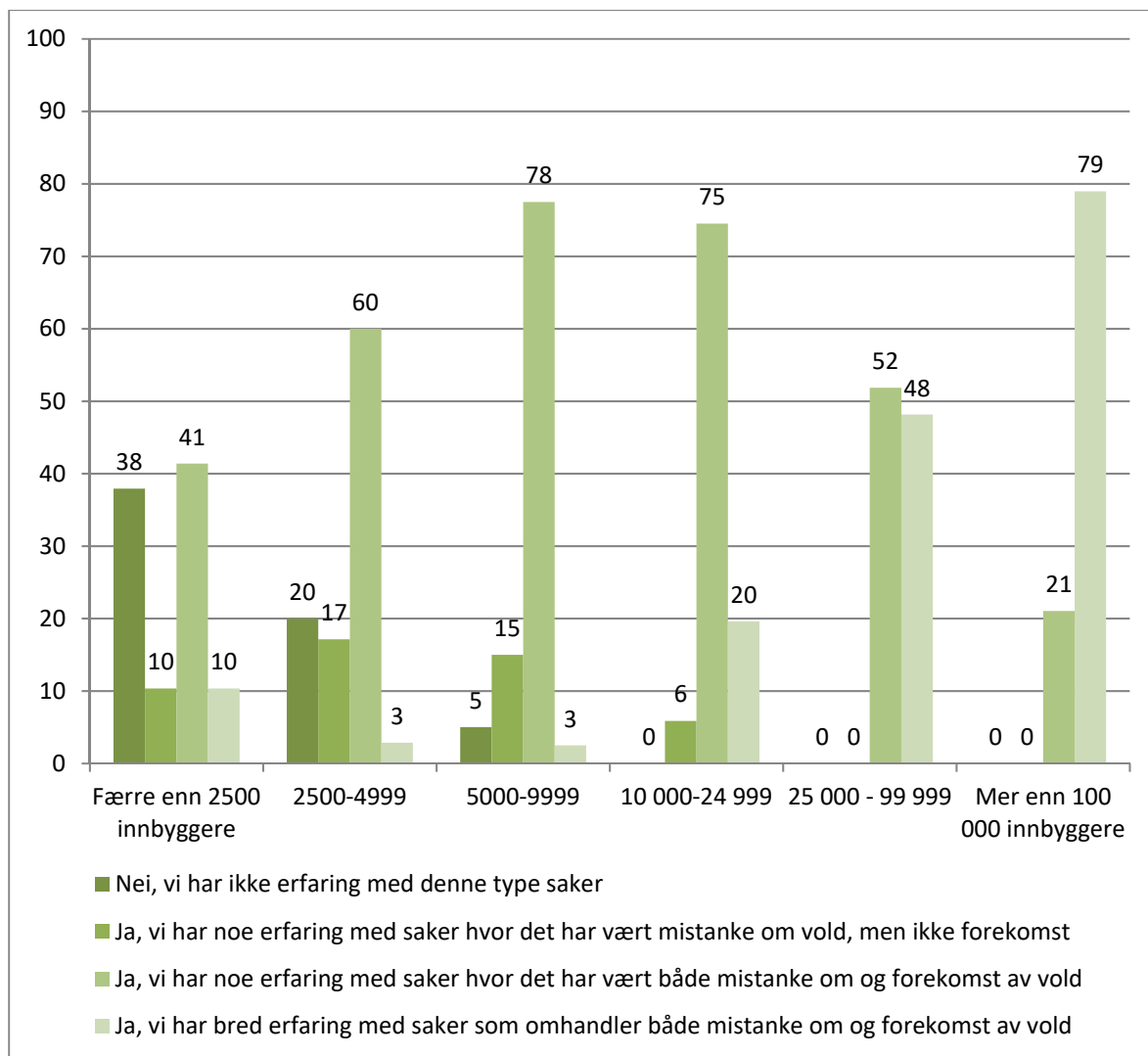
¹² Vold og minoriteter ble definert på følgende måte innledningsvis i skjemaet: Vold betyr her fysiske, psykiske eller seksuelle overgrep samt tilfeller der barn er vitner til vold i hjemmet. Vold inkluderer også mobbing, kommersiell seksuell utnyttning, menneskehandel, tvangsekteskap og kjønnslemlesting. Begrensning av unges frihet, ofte referert til som ekstrem kontroll, inngår også i definisjonen av vold. Med "minoritetsbakgrunn" menes i denne sammenheng urfolk (samer), nasjonale minoriteter (norske med rombakgrunn) og barn med innvandrerbakgrunn. Barn med innvandrerbakgrunn omfatter barn som er født i utlandet, og norskfødte barn med to utenlandskfødte foreldre.

Figur 3-1 Erfaring med saker med vold i minoritetsfamilier (n=201)

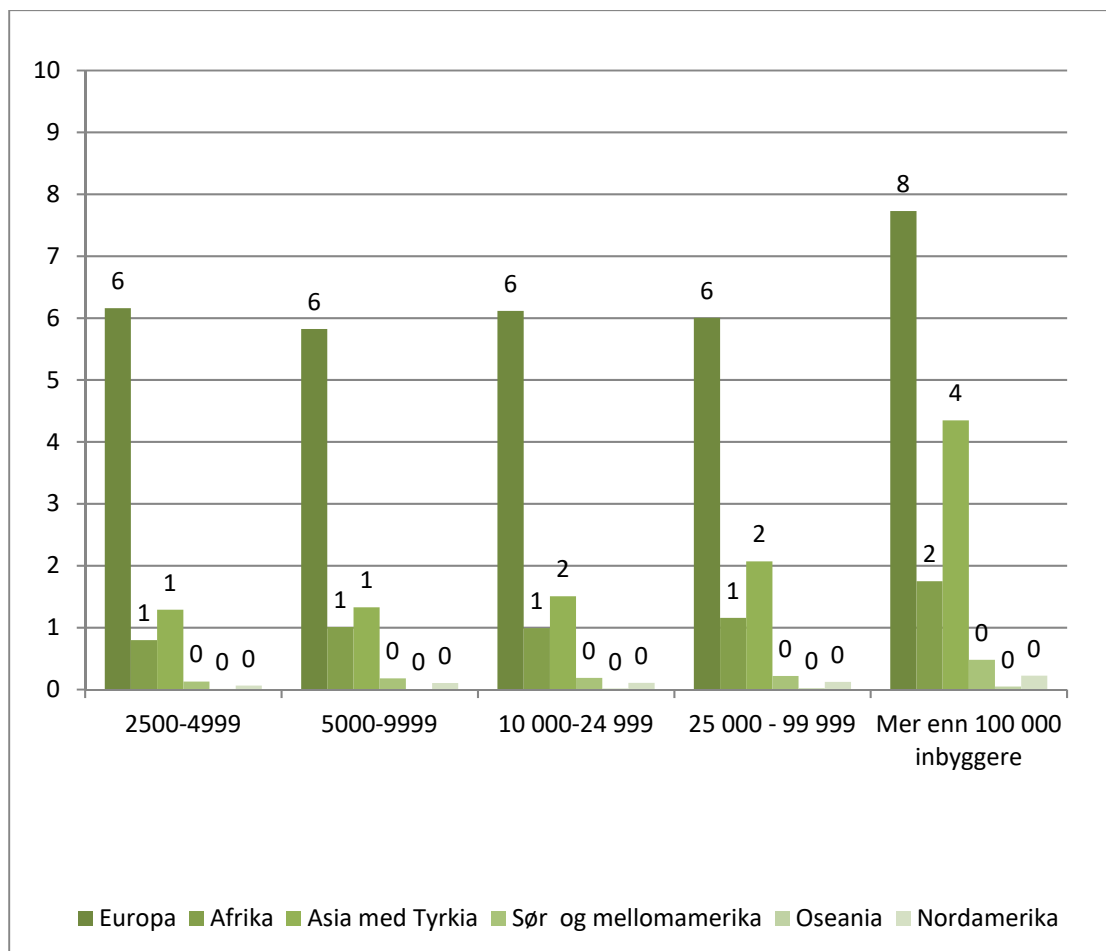
Totalt oppgir over 80 prosent av lederne for barnevernstjenestene at deres enhet har erfaring med saker som omhandler mistanke og forekomst av vold, og 9 prosent oppgir at de har erfaringer med mistanke, men ikke forekomst. 21 prosent oppgir at de har bred erfaring, mens 60 prosent har noe erfaring med denne type saker.

Figuren nedenfor (3-2) viser andelen som oppgir ulike typer erfaring etter kommunestørrelse. Dersom vi ser på resultatene i ulike kommuner, sortert på kommunens størrelse ser vi at det er en klar sammenheng mellom kommunens størrelse og erfaring med saker. Det er viktig å huske på at det her er det totale befolkningsantallet for kommunene som inngår i de interkommunale tjenestene som er lagt til grunn. I kategorien *mer enn 100 000 innbyggere* inngår også alle bydelene i de store byene. Totalt er det dermed 19 av barnevernstjenestene som har svart på undersøkelsen som inngår i den øverste gruppen. I disse 19 barnevernstjenestene oppgir nesten 80 prosent av lederne at de har bred erfaring med slike saker, og de resterende sier at de har noe erfaring. For de minste kommunene er det 10 prosent som sier at de har bred erfaring, og litt mer enn 40 prosent som sier at de har noe erfaring med slike saker.

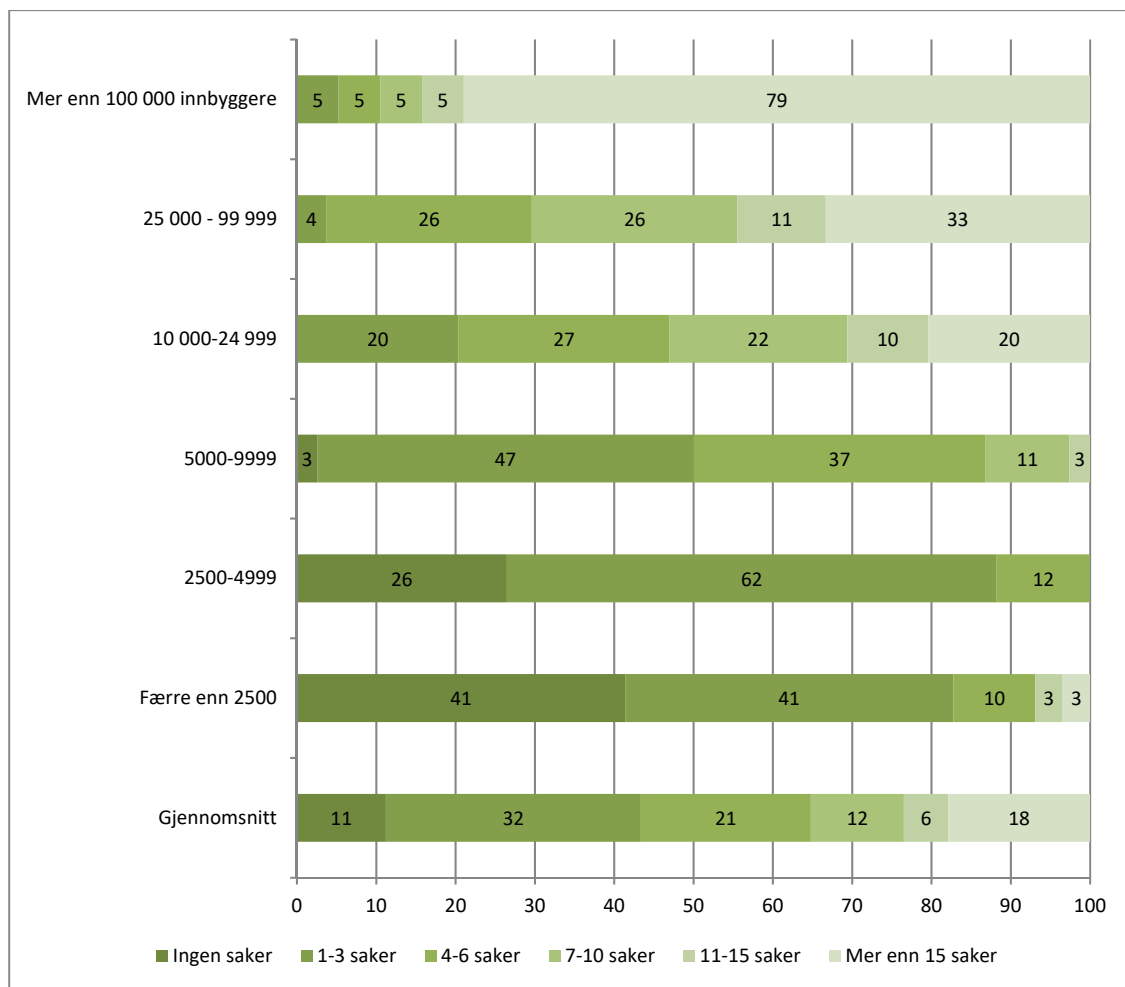
Figur 3-2. Erfaring med saker som omhandler vold i minoritetsfamilier, etter kommunestørrelse (n=201)

Det at man har mer kjennskap til saker med vold i minoritetsfamilier i større kommuner har selvsagt en sammenheng med en klart høyere andel innvandrere, og særlig i de aller største kommunene, slik det fremkommer i figur 3-3.

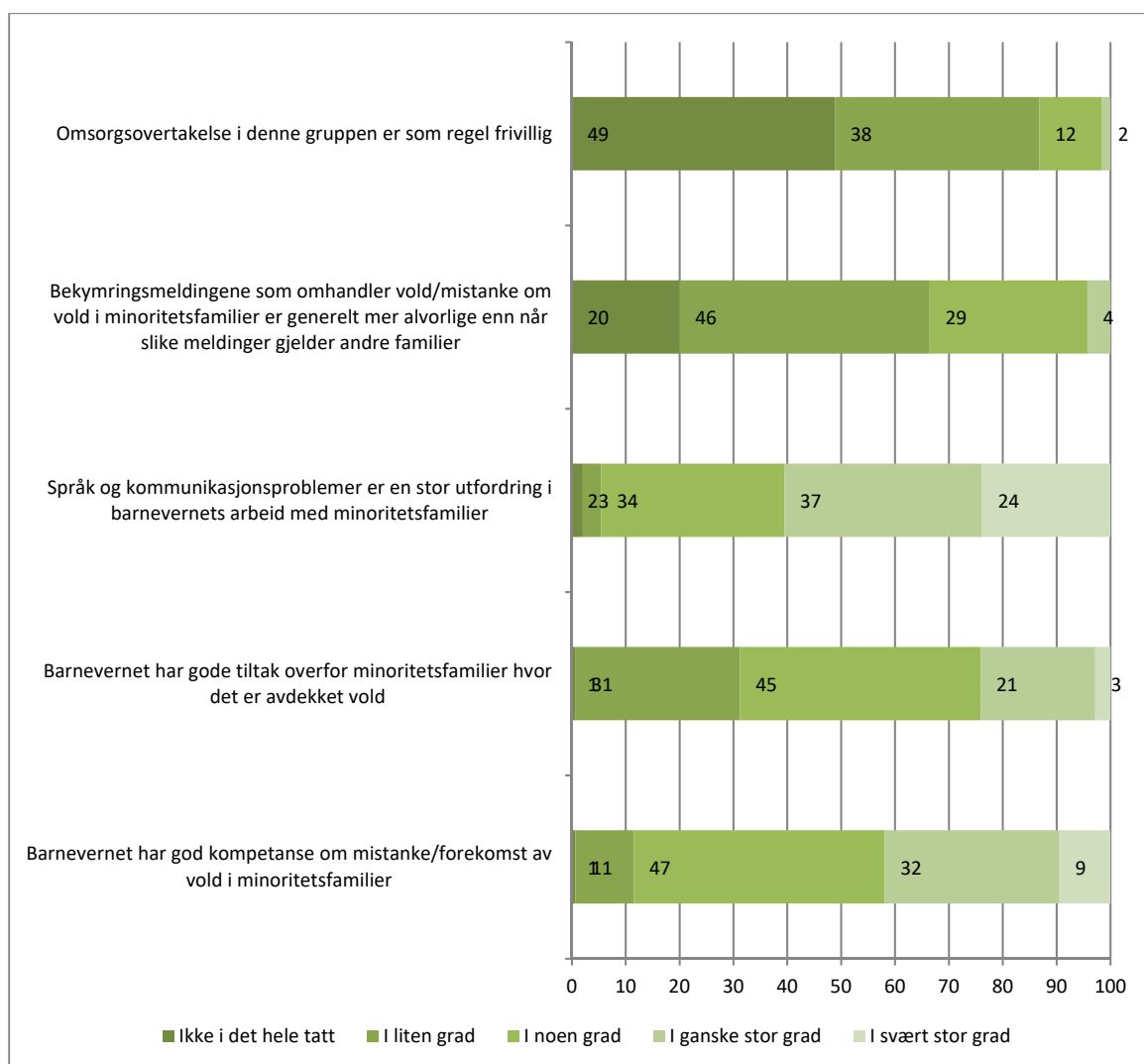
Figur 3-3. Andel innvandrere etter ulike landbakgrunn og kommunestørrelse (n=210)

Informantene er også bedt om å oppgi antall saker de har hatt i løpet av det siste året (figur 3-4). Også her kommer det tydelig frem at det er de store kommunene som har erfaring med flest saker. Likevel skal man ikke overse det faktum at det både i figur 3-2 og 3-4 kommer frem at det er mange av barnevernslederne også i små kommuner som oppgir at de både har erfaring med saker, og også erfaring med et høyt antall saker, der det er mistanke eller forekomst av vold i minoritetsfamilier. Nærmere analyser viser at disse tjenestene stort sett er spredt over hele landet, men at omtrent en tredjedel befinner seg i Nordland, Troms og Finnmark. Det er også verdt å merke seg at tallene ikke forteller om den relative forekomsten, altså sett i forhold til vold i familier som ikke faller inn under minoritetsdefinisjonen.

Figur 3-4. Antall saker som omhandler mistanke og/eller forekomst av vold i familier med minoritetsbakgrunn det siste året, etter kommunestørrelse (n=196)

Et annet spørsmål i rapporten som sier noe om hva som kjennetegner barnevernstjenestene er i hvilken grad de opplever at en rekke påstander om tjenestene stemmer (på en skala fra 1- ikke i det hele tatt, til 5- I svært stor grad). Påstandene er presentert i figur 3-5.

Figur 3-5. Påstander om sakene (n=140-148).

Totalt er det fem påstander lederne i barnevernstjenestene har blitt bedt om å ta hensyn til. Den første er hvorvidt omsorgsovertakelse i denne gruppen (minoritetsfamilier der det er mistanke om/bekreftet vold) er frivillig. Halvparten (49 prosent) oppgir at dette ikke stemmer i det hele tatt, mens 38 prosent mener at det stemmer i liten grad. Lederne for barnevernstjenestene er altså stort sett ikke enige i denne påstanden, noe som indikerer at omsorgsovertakelser sjelden anses å være frivillig i denne gruppa. Det er noe større enighet i påstanden om at bekymringsmeldingene som omhandler vold/mistanke om vold i minoritetsfamilier generelt er mer alvorlige enn når slike meldinger gjelder andre familier, men 2 av 3 ledere sier fortsatt at dette ikke stemmer i det hele tatt eller i liten grad. En påstand de er mer enige i er at språk og kommunikasjonsproblemer er en stor utfordring i barnevernets arbeid med minoritetsfamilier. En av fire (24 prosent) av barnevernslederne oppgir at dette

stemmer i svært stor grad, og 37 prosent oppgir at det stemmer i ganske stor grad. 34 prosent oppgir at det stemmer i noen grad.

Barnevernslederne er også i ganske stor grad enige i at barnevernet har gode tiltak overfor minoritetsfamilier der det er avdekket vold, og at de har god kompetanse om mistanke/forekomst av vold i minoritetsfamilier. Nesten ni av ti svarer at de i noen grad, i ganske stor grad eller i svært stor grad er enige i den sistnevnte påstanden, mens syv av ti sier det samme om den nest siste.

Når vi kontrollerer for bakgrunnsvariabler er det kun på de to siste påstandene vi finner noen sammenheng mellom barnevernstjenestens erfaring med slike saker og vurdering av påstandene. Jo mer erfaring, jo mer positive er de også til barnevernets kompetanse og tiltak (kontrollert for befolkningsmengde i barnevernstjenesten, utdanningsnivå i befolkningen, andel innvandrere fra ulike verdensdeler og kommuneøkonomi – ingen av disse variablene har for øvrig betydning).

Funnene kan tolkes dit hen at det finnes forbedringspotensial både knyttet til kompetanse og treffsikre tiltak. Selv om tilbakemeldingene fra både ungdommer og foreldre i stor grad er positive og vitner om kompetente medarbeidere, er det flere av ungdommene som har erfaring med å ikke bli tatt på alvor, noe som blant annet knyttes til manglende erfaring og kompetanse. Noen av informantene hadde erfaring med ansatte de mente ikke var kompetente nok, noe som i stor grad handlet om kjennskap til problematikken. Dette kom spesielt frem i intervjuer knyttet til saker som omhandlet alvorlige begrensinger av unges frihet/vold/ekstrem kontroll. Sitatet under er fra en av ungdommene som bodde hos fosterforeldre, og som her referer til prosessen med barnevernet før det ble plassering:

Så de kunne si: «Ja, men vi har ikke helt erfaring med sånne typer saker fra før, så kanskje du kunne forklare oss litt?» og så må jeg sitte der å forklare dem hvordan de skal gjøre det... og det blir helt feil da føler jeg. Så om de kanskje kunne fått et kurs, eller fått informasjon om hvordan man skal jobbe med denne typen saker. Om hva det hele handler om... om hvordan sånne foreldre tenker osv. For eksempel har fosterforeldrene mine vært på mange kurs om æresrelatert vold, og de skjønner alt jeg sier, nesten bedre enn meg selv.

Det er også eksempler i intervjuene på at manglende erfaring kan føre til at ungdom ikke blir tatt på alvor. Sitatet under er fra en ungdom som forsøkte å si i fra både til skole, politi og barneverns om forholdene hjemme:

Fordi når jeg fortalte om ting så spurte de liksom bare sånn, ja ha hvorfor fikk du ikke lov til det da? Ja, har du prøvd å gjøre det? Men jeg kan jo ikke prøve å gjøre det når jeg ikke får lov til å gjøre det! Og da svarte de liksom bare sånn, hmmm... okey... [drar på det] Jeg tror de tenkte at de kunne fikse det med å prate med foreldrene mine. De hadde et møte med foreldrene mine [på barnevernet] for barnevernet sa jeg ikke kunne flytte ut og at foreldrene mine måtte godkjenne det, men de ville jo selvfølgelig ikke godkjenne det. Men i ettertid har jeg hørt at de [barnevern og politi] ikke hadde hatt slike saker før.

Sitatet over kommer fra en ungdom som i etterkant av hendelsen referert ovenfor ble forsøkt tvangsgiftet under et ferieopphold. Ungdommen klarte imidlertid, med hjelp fra norske myndigheter, å flykte ut av landet og tilbake til Norge. På intervjutidspunktet bodde hun på hemmelig adresse. Eksemplet illustrer hvor store konsekvenser det å ikke bli tatt på alvor kan ha for ungdommene, og aktualiserer slik neste tema om behov for egne rutiner i denne typen saker.

3.2 Egne rutiner for vold i familier med minoritetsbakgrunn?

I *Rutinehåndbok for barnevernstjenesten i kommunene*¹³ anbefales kommunene å utarbeide egne rutiner for ulike deler av barnevernets virksomhet. Det å ha gode rutiner kan være et nyttig styringsverktøy og bidra til blant annet ivaretagelse av rettssikkerhet for involverte parter, systematisering av arbeidet og sikring av brukermedvirkning. Ett av spørsmålene i breddeundersøkelsen var: *Har dere skriftlige rutiner for å sikre forsvarlig oppfølging av saker som omhandler vold i minoritetsfamilier?*

Mens over halvparten av tjenestene har svart at de har skriftlige rutiner for alle saker som omhandler vold i familier (uavhengig av familiens bakgrunn), er det kun 3 prosent som oppgir at de har egne rutiner for denne typen saker. Samtidig oppgir *43 prosent at de ikke har skriftlige rutiner* for saker som omhandler vold i familier, verken familier med minoritetsbakgrunn eller andre. Dette er et relativt høyt tall tatt i betraktning at

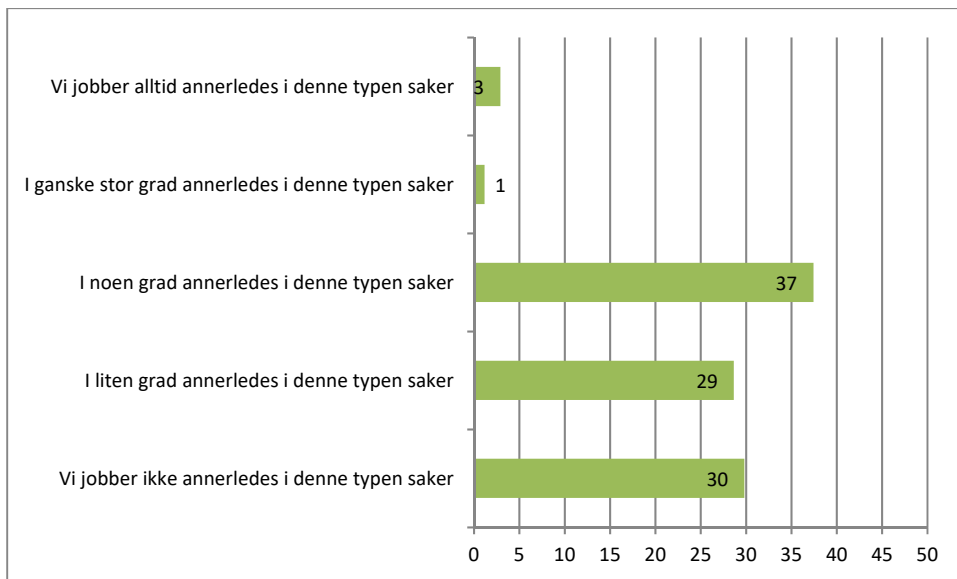
¹³ <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bld/bro/2006/0007/ddd/pdfv/284439-q-1101.pdf>

dette er alvorlige saker. Utfordringen med manglende skriftlige rutiner er at vurderingene kan bli preget av tilfeldigheter, blant annet kan vurderingene bli forskjellige fra kontor til kontor og også fra person til person, noe som ble påpekt av to av barnevernstjenestene vi intervjuet. En av barnevernslederne var opptatt av at vurderingene som gjøres formes av både hvilken erfaring den enkelte har, om de har jobbet kort eller lang tid og også av de tilgjengelige ressursene. Dette betyr at det er en fare for at manglende skriftlige rutiner kan gå ut over rettsikkerheten til barn og foreldre.

Det er imidlertid et poeng at skriftlige rutiner må brukes aktivt dersom de skal fungere. I en av barnevernstjenestene vi intervjuet hadde de lagt inn rutinene i fagsystemet og brukte alltid disse aktivt i akuttsaker. De har egne rutiner som omhandler undersøkelse av vold og akuttsaker generelt, i tillegg til rutiner knyttet til æresrelatert vold, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Når de skal vurdere mulige akuttsaker er de alltid i kontakt med politiet og beskriver at dette er både nyttig og nødvendig, blant annet for sikkerhetsvurdering, og for å vurdere bevisforspillelse og/eller bevisinnsamling til eventuell rettsak. De forteller videre at de alltid samles på et fast kontor og at de tar frem rutinene og går gjennom disse, samtidig som de fordeler arbeidet i akuttfasen på flere ansatte. På denne måten kan noen snakke med barna og noen med foreldrene. I tillegg har de alltid en koordinator sittende på kontoret, som tar i mot telefoner fra de som er ute, sørger for å gi nødvendig informasjon videre til andre involverte og som holder oversikten i saken. Den som koordinerer har også saken mer på avstand og kan stille spørsmål som man ikke tenker på *når man står i situasjonen*, noe de mener er uvurderlig.

3.3 Arbeidsform

Vi har vært opptatt av om det jobbes annerledes i saker som omhandler vold i minoritetsfamilier enn i andre saker, og hvorvidt det er nødvendig slik barnevernslederen referert ovenfor indikerer. Vi har i tillegg spurt barnevernslederne om det arbeides annerledes med vold i minoritetsfamilier enn i andre saker (figur 3-6).

Figur 3-6. I hvilken grad jobber barneverntjenesten annerledes i saker som omhandler vold i minoritetsfamilier (n=171)

Av figuren ser vi at 30 prosent svarer at de ikke jobber annerledes i denne typen saker. Det er kun fire prosent som har krysset av for at de alltid eller i ganske stor grad arbeider annerledes i denne typen saker. 29 prosent sier at de i liten grad jobber annerledes, mens de resterende 37 prosent oppgir at de i noen grad arbeider annerledes. Altså jobbes det til dels annerledes med disse sakene enn andre saker, noe som også fremkommer både i kommentarene i breddeundersøkelsen og i de kvalitative intervjuene. I kommentarene til dette spørsmålet var det mange interessante presiseringer knyttet til hvordan man jobbet annerledes i disse spesifikke sakene. Flere nevner behov for tolk og informasjonsdeling:

Det som er annerledes er at en må bruke tolk, trenger mer forklaringer på hva som er barnevernets rolle og mandat [kommentar fra åpent felt i spørreskjema]

Det er ulikheter knyttet til kommunikasjon og behov for tolkning av relativt vanskelig informasjon - som både er vanskelig å forstå i form av ukjente og fremmede begrep som benyttes, men også hvor hele konseptet rundt barneoppdragelse kan være fundamentalt ulikt. I forhold til ikke å akseptere bruk av vold, er det samme terskel i alle saker [kommentar fra åpent felt i spørreskjema]

Kommentaren over viser til en viktig distinksjon som går igjen i svært mange kommentarer fra barnevernslederne. Man jobber noe annerledes med å formidle budskapet, samt informere om «norske oppdragermodeller», men samtidig er man tydelig på at grensen for hva som er akseptabelt og ikke er den samme i alle saker. Dette er ytterligere illustrert i følgende kommentar:

Bruker mer tid på å bygge relasjon og informere om hva barnevernstjenesten er. Bruker mer tid generelt da bruk av tolk tar mer tid. Snakker mer om kultur og er mer nysgjerrig på tenkemåte enn i norske familier. Holdningene til bruk av vold er forøvrig det samme, men vi kan nærme oss temaene på en annen måte [kommentar fra åpent felt i spørreskjema]

I tillegg nevner mange at de bruker mer tid på saker som omhandler minoritetsfamilier med mistanke om eller forekomst av vold, både fordi de benyttet tolk og fordi de benyttet mer tid på informasjonsarbeid. Dette er også beskrevet i tidligere forskning, hvor det presiseres at det er viktig at det avsettes mer tid til å jobbe med disse sakene (Aadnesen, 2012; Bø, 2010; Fylkesnes & Netland, 2013; Križ & Skivenes, 2010). Flere nevner at kulturforskjeller kommer tydeligere frem i denne typen saker og at man derfor må bruke mer tid på forklaring og gjennomgang av norsk lov og barns rettigheter enn det man gjør i andre saker. I noen av kommentarene vises det også til relativt spesifikke fremgangsmåter om hvordan man bør kommunisere i denne typen saker:

Med bakgrunn i at vi vet at det for noen land er «lov» å slå barn, så kan en innrette spørsmål i disse saker om hva en gjør i ulike situasjoner hvor barn «ikke hører etter» - be foreldre si noe om dette, videre at vi er kjent med at oppdragervold er oppdragerformer som brukes, videre at dette er noe som ble brukt også i Norge for en del tiår tilbake, men at dette etter hvert var et virkemiddel i oppdragelse som ble forbud. Vi bruker noe tid på å si noe om dette, da det også i Norge har vært lov til «å tukte» sine barn, hvilket for noens del betød «å slå», men at det ikke er lov nå. [kommentar fra åpent felt i spørreskjema]

I intervjuene med ansatte var det flere som understreket at de i utgangspunktet ikke tok spesielle hensyn til brukere med minoritetsbakgrunn, samtidig nevnte flere at de likevel tar noen spesielle hensyn. For eksempel var det flere som la vekt på at man må være sikker på at informasjon kommer fram og at brukeren har forstått sted og

tidspunkt for avtale: *Det kan handle om språk ikke sant, eller at en kan be noen lese opp meldingen for mor for eksempel.* En ansatt forteller at det kan være ulike oppfatninger innad i en tjeneste om hva som er riktig å gjøre, og refererer til en episode fra sin tjeneste. Den ansatte forteller til en kollega at det er sendt melding til en mor med minoritetsbakgrunn for å minne på møtet som skal være neste dag:

Og da sier min kollega: Nei, det skal du ikke gjøre. Jo, sier jeg – det skal jeg gjøre. Jeg bruker å gjøre det. Jeg får melding fra tannlegen min eller fra verkstedet mitt når bilen min er ferdig. Så sier min kollega at det er å sy puter under armene på dem, men nei – det er ikke det! Det er å hjelpe dem. Vi ble ikke enige. (Ansatt)

Den ansatte legger vekt på at det handler om å se hele mennesket. Det kan være mennesker som føler de *har barnevernet i nakken* og det er viktig å behandle hverandre med respekt og medmenneskelighet. Det understrekes videre at dette også gjelder for tiltak rettet direkte mot de unge:

Eller for eksempel den ungdommen som skal til BUP og så blir det ikke sendt påminning om time og så møter de ikke opp. Flotte ungdommer som går glipp av den hjelpa. Da må heller vi komme til ungdommen. (Ansatt)

Som vist over er det tydelig at de fleste barnverntjenestene gjør ulike former for tilpasninger i saker hvor det er snakk om mistanke eller forekomst av vold i minoritetsfamilier. Det at man bruker mer tid, at man bruker tolk, at man legger inn en ekstra innsats for å informere om norsk lovverk, barnets beste og norske oppdragermodeller er det som oftest nevnes.

3.3.1 Bruk av tolk

En av utfordringene som fremkommer som spesifikke i arbeid med foreldre med innvandrerbakgrunn er språk og bruk av tolk (Aadnesen, 2012; Paulsen, Thorshaug, & Berg, 2014). På spørsmål om bruk av tolk svarer 39 prosent av barnevernslederne at de alltid bruker tolk og 51 prosent svarer at de bruker tolk ofte. 1 prosent svarer at de bruker tolk aldri eller sjelden, og 9 prosent svarer at de bruker tolk av og til. Altså oppgis det at tolk benyttes alltid eller ofte i 90 prosent av tilfellene. Tallene er like også om vi sammenligner svarene til ledere for tjenester som har erfaring med ledere som ikke har erfaring. Utdypende analyser viser at sannsynligheten for å bruke tolk

øker noe når andelen med bakgrunn fra afrikanske land øker. Dette handler mest sannsynlig om at innvandrere fra afrikanske land generelt har kortere botid enn andre grupper innvandrere og dermed større språkutfordringer.

Hyppig bruk av tolk i undersøkelsesfasen blir også langt på vei bekreftet i det kvalitative materialet. Samtidig er det noen utfordringer knyttet til bruken av tolk. Både tilgang på gode tolker, kvaliteten på oversettelse generelt og av fagspråk spesielt er faktorer som kan påvirke relasjonen mellom saksbehandler og bruker, noe som også er påpekt i annen forskning på feltet (Paulsen, Thorshaug og Berg 2014). Det fremkommer også i intervjuene med de ansatte at mange foreldre med minoritetsbakgrunn kan være redd for at tolken, på tross av sin taushetsplikt, skal kunne formidle informasjon videre i miljøet. Dette spesielt i saker hvor det er trussel eller forekomst av vold, ekstrem kontroll, tvangsekteskap etc.

En av ungdommene forteller om et av sine første møter med barnevernet og hvordan tolkens tilknytning til deres felles hjemland gjorde henne usikker og engstelig:

I intervjuene er det referert til episoder der tolken ikke har overholdt taushetsplikten og noen har uttrykt en redsel for at det de forteller skal kunne formidles videre i miljøet. Episodene det refereres til i dette materialet ligger imidlertid langt tilbake i tid, og gjelder saker med kontroll. Lignende beskrivelser fremkommer også i intervju med barnevernsansatte hvor de understreker at bruk av tolk er spesielt kritisk når det er snakk om vold, dommeravhør og/eller politiavhør. Forskning understreker at utfordringer i tolkebruk kan gi konsekvenser for barna og foreldrene i form av at de ikke får den hjelpen de har rett på (Kriz og Sivenes, 2010b). Samtidig har det de siste årene vært fokus på tolkens rolle og mye er gjort for å kvalitetssikre denne tjenesten (Berg et.al. 2017).

Generelt sett er bruk av tolk positivt da det er nødvendig for å sikre gjensidig forståelse og lovpålagt brukermedvirkning. Både det kvalitative og det kvantitative materialet understøtter at det ofte brukes tolk. Det fremkommer imidlertid i det kvalitative materialet at det er ett unntak, og det gjelder i norske romfamilier. Det er ikke alle barnevernstjenestene som har erfaring med å jobbe med denne gruppa, men de vi intervjuet som hadde erfaring med rom bekreftet at det sjelden ble benyttet tolk, hovedsakelig fordi de vurderte at de kunne godt nok norsk. Flere av informantene med

norsk rombakgrunn beskriver derimot situasjonen noe annerledes. Det generelle inntrykket er at *vi snakker godt dagligtale, men forstår ikke alltid fagspråket til barnevernet*. Det ble referert til flere episoder der det hadde vært behov for tolk:

Det er mødre som snakker godt norsk, men som ikke kan skrive og lese norsk og jeg vet flere som har undertegnet papirer uten at de vet hva som har stått der, bare fordi de har følt seg presset til å skrive under. (Informant med rombakgrunn)

Gjennom intervjuene kommer det frem at manglende tolkebruk fører til store misforståelser og en forsterket redsel for barnevernet. I møtene mellom barnevernet og foreldre med rombakgrunn beskrives det at foreldrene kan være *livredde* for å gjøre feil og derfor ikke tør å si noe i møte med barnevernet, og at barnevernet dermed får inntrykk av at de ikke samarbeider. I tillegg beskrives det hvordan misforståelser ofte oppstår:

Mange foreldre synes det er vanskelig å forstå alt som blir sagt. Alle kan vi norsk, men det er den «hverdagslige norsken». Når vi skal til etater blir det noe annet. Språk fører til store misforståelser! Foreldre kan si «ja», enten fordi de ikke tør å si at de ikke forstår, eller at de tror selv at de har forstått selv om de egentlig ikke har det. (Informant med rombakgrunn)

Det fortelles om flere eksempler fra møter hvor man har observert at foreldre har oppfattet noe helt annet enn det som blir sagt. Og videre at usikkerheten fører til at *de blir så nervøse at de ikke klarer å tenke selv*. I denne forbindelse fremheves viktigheten av at foreldre enten har tolk, eller at noen med godt språk er med på møter, for eksempel som en variant av linkarbeider¹⁴, en ordning som blant annet er utprøvd med positiv evaluering i Gamle Oslo der arbeidet rettet seg mot somaliske familier (Proba Samfunnsanalyse 2013).

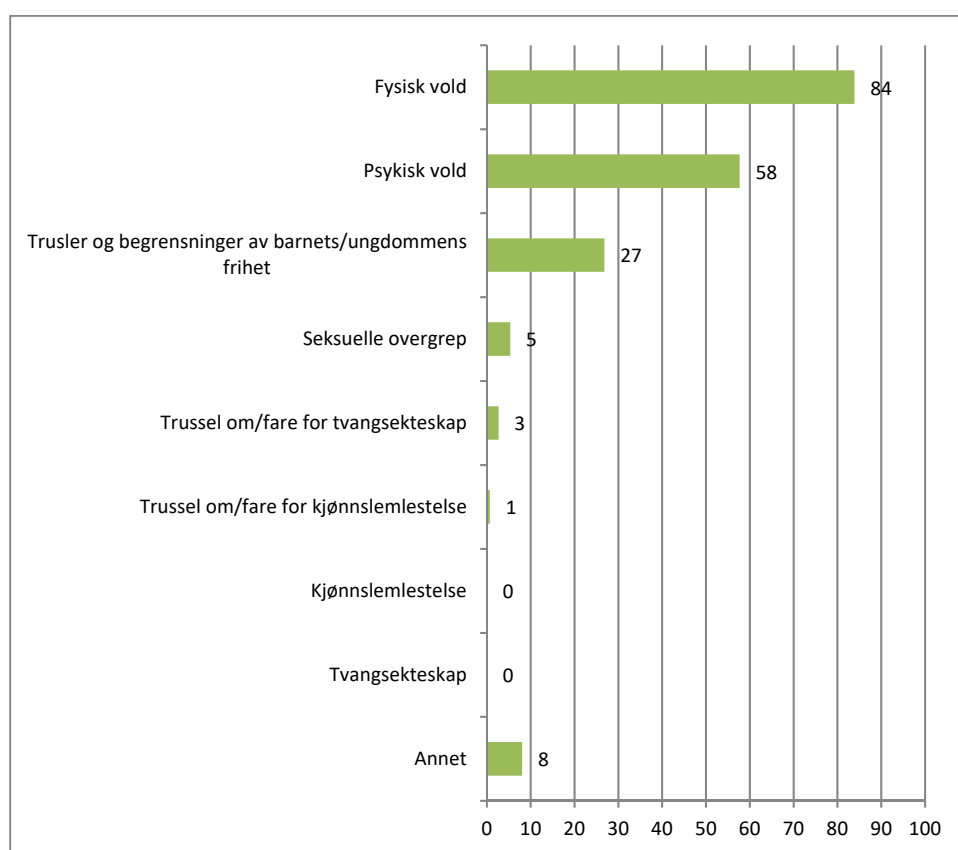
At det ikke benyttes tolk til denne gruppen bekreftes av flere informanter innenfor rommiljøet. Utsagn som *det brukes aldri tolk i disse familiene* gikk igjen da vi spurte om bruk av tolk, og dette er et interessant funn. Det kan bare spekuleres i årsakene til dette, men som nevnt foran kan det kanskje knyttes til at brukere med rombakgrunn per definisjon *er norsk og kan hverdagsnorsk* og at barnevernet derfor ikke ser behovet

¹⁴ Linkarbeider er en ordning hvor det tilrettelegges for møter mellom tjenesteapparatet og minoritetsfamilier ved hjelp av kulturformidlere eller meglere.

for å benytte tolk i slike saker. Tjenestene som hadde erfaring med norske rom understreket imidlertid at det alltid benyttes tolk i rettsaker. Det kan imidlertid vurderes om det bør fokuseres mer på bruk av tolk for gruppen norske rom.

3.4 Type vold avdekket i siste sak

Avslutningsvis i dette kapittelet ser vi på hvilken type vold som ble avdekket i siste sak ved de ulike barnevernstjenestene, og om det er variasjoner knyttet til bakgrunnsvariabler. Resultatene er presentert i figur 3.7.

Figur 3-7. Type vold avdekket i siste sak. Andel (n=210).

Det er særlig fysisk og psykisk vold som er avdekket (i henholdsvis 84 prosent og 58 prosent av sakene), mens trusler og begrensninger av barnets/ungdommens frihet forekommer i 25 prosent av sakene. Det var heller ikke her mulig å finne variasjoner knyttet til kommunekjennetegn. De utdypende kommentarene i breddeundersøkelsen tilknyttet dette spørsmålet viser at mange av sakene gjelder vold med hensikt å

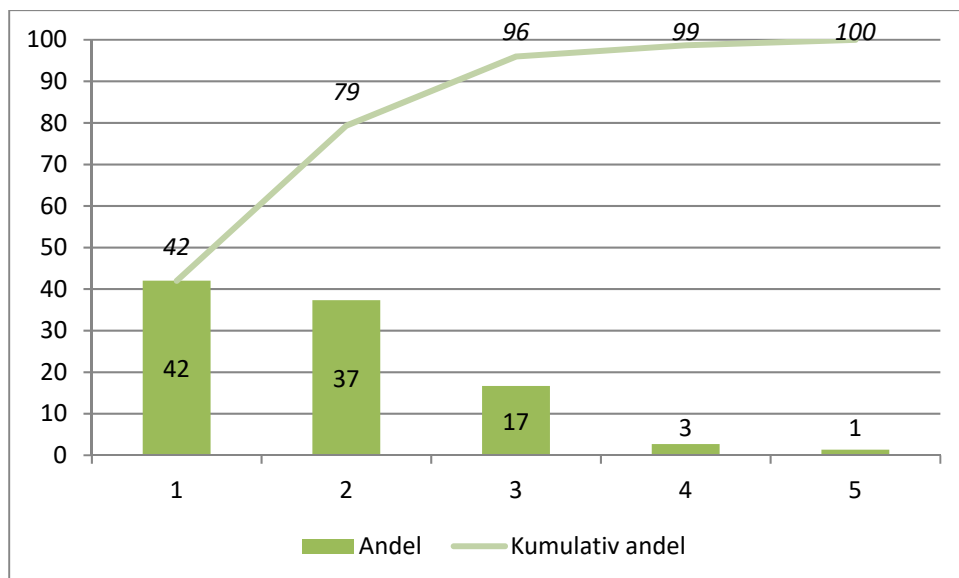
disiplinere, eller det flere betegner som *oppdragervold*. Kommentarer av typen *Oppdragervold - ris på rumpa slik far selv fikk da han var barn og hadde gjort noe galt* eller *avstraffelse for regelbrudd - oppdragervold, mistanke om avstraffelse av barnet* eller *vold i form av slag og klaps* og *disiplinering* gikk igjen i flere av kommentarene:

Fysisk vold i form av straff av atferd som foreldrene opplevde som uakseptabel, samt det de så på som disiplinering. [kommentar fra åpent felt i spørreskjema]

I tillegg er det flere av kommentarene som beskriver vold mellom foreldre eller mellom familiemedlemmer (søsken og foreldre):

Det er store konflikter mellom søsken også på grunn av bror som tok «fars» makt i familien over søsken og mor. [kommentar fra åpent felt i spørreskjema]

Det var også kommentarer som handlet om mistanke om seksuelle overgrep. Resultatene fra breddeundersøkelsen viser at dette er et komplekst felt og at det oftest handler om flere typer vold samtidig. Det var mulig å krysse av for flere typer vold i sakene, og mange av lederne for barnevernstjenestene har oppgitt flere typer vold per sak. Resultatene av dette vises i figur 3-8 under.

Figur 3-8. Sum ulike typer vold i enkeltsaker. Andel og kumulativ andel (i kursiv) (n=210)

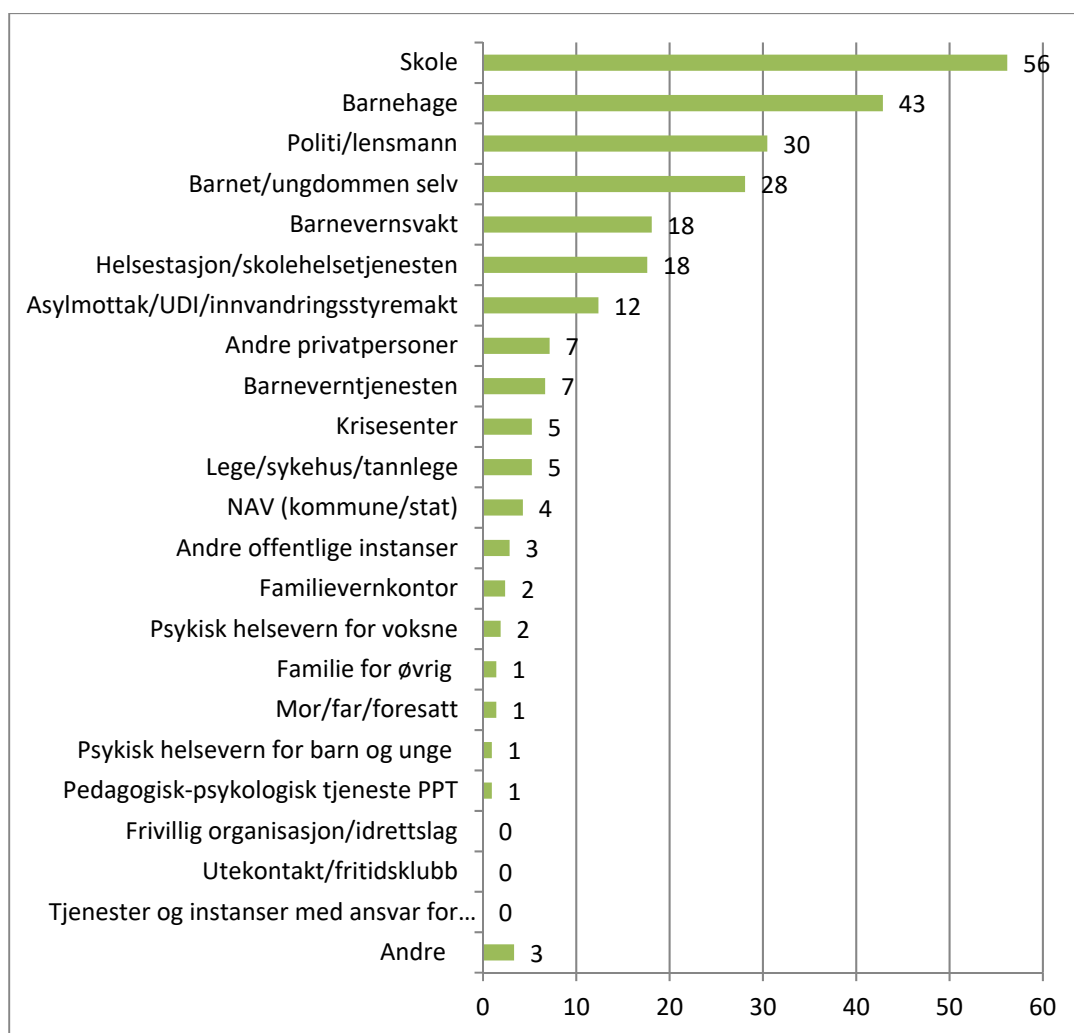
I figur 3-8 ser vi at 42 prosent av barnverntjenestene har krysset av for én type vold, noe som betyr at det for de resterende 58 prosent av sakene forekommer mer enn én type vold. 37 prosent har krysset av for to typer vold, og 21 prosent har oppgitt at det forekom tre eller flere typer vold i saken. Det vil si at det forekommer en eller to typer vold i til sammen 79 prosent av sakene (42 + 37 prosent) og inntil tre typer vold i 96 prosent av sakene (12+37+17 prosent). Dette går også frem av den heltrukne linjen i figuren som viser den kumulative andelen av forekomsten. Det er altså mest vanlig at det forekommer flere typer vold i en og samme sak.

4. Bekymrings- og undersøkelsesfasen

Mistanke om vold vil som oftest være knyttet til mottatt bekymringsmelding, og det er derfor viktig å kartlegge hva som skjer i denne fasen av en barnevernssak. I dette kapitlet ser vi på hvordan de ulike barnevernstjenestene går frem ved mottatt bekymringsmelding i saker hvor det foreligger mistanke om eller trussel om vold i familien. Vi undersøker først hvem som melder bekymring om vold i familien, fremgangsmåte ved mottatt bekymringsmelding, og for det tredje hvilke metoder og fremgangsmåter som benyttes i undersøkelsesfasen. Avslutningsvis i dette kapitlet ser vi på hvilken type vold som ble avdekket i siste sak.

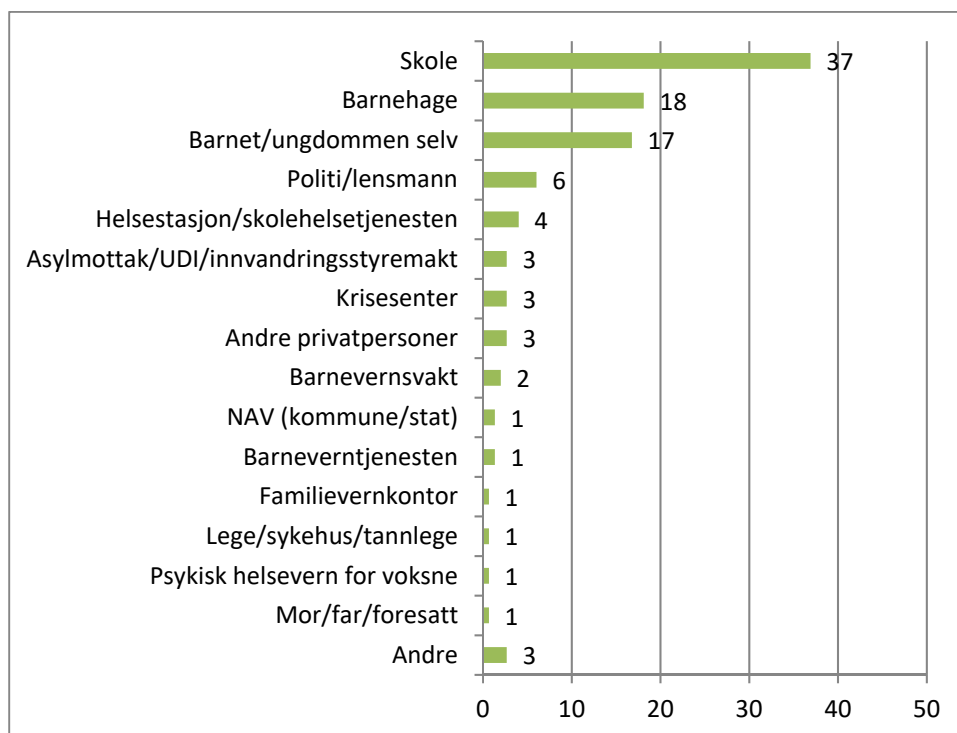
4.1 Hvem melder bekymring?

Barnevernslederne er blitt spurt om hvem bekymringsmeldingen vanligvis kommer fra ved mistanke om vold i minoritetsfamilier, og har kunnet oppgi tre alternativer i uprioritert rekkefølge. Svarene er presentert i figur 4-1 og viser at skole (56 prosent) og barnehage (43 prosent) samt politi/lensmann (30 prosent) er de kategoriene som flest har krysset av for. En stor andel har også krysset av for at barnet selv har meldt bekymring (28 prosent) og 18 prosent har krysset av for henholdsvis barnevernsvakten og helsestasjon/skolehelsetjeneste.

Figur 4-1. Hvem kommer vanligvis bekymringsmeldingen fra ved mistanke om vold? Andel av tjenestene som har oppgitt de ulike alternativene (n=210)

Vi har også spurt om hvem som meldte bekymring knyttet til den siste saken som omhandlet vold i minoritetsfamilier (tre alternativer i uprioritert rekkefølge). Svarene er presentert i figur 4-2 nedenfor. Det er klart flest som oppgir at det er skole (og barnehage) som melder inn til barnevernet (til sammen 55 prosent av sakene kommer fra disse to), fulgt av barnet eller ungdommen selv (17 prosent). Deretter er det i mindre grad politi/lensmann og helsestasjon og skolehelsetjeneste. Av de som har svart *andre* så er det flykningetjenesten som trekkes frem. Merk at spørsmålene kun har gått til de som har svart at de har hatt saker med forekomst av vold. Antall ledere for barneverntjenestene som har svart på denne delen av undersøkelsen er dermed 149. Det ser ikke ut til å være noen sammenheng mellom kjennetegn ved kommunen og svarene i figur 4-2.

Figur 4-2. Hvem leverte bekymringsmelding i siste sak. Prosent (n=210).

Av figur 4.1 og 4.2 ser vi at skole og barnehage er de to etatene barnevernstjenestene oppgir at melder hyppigst både når spørsmålet stilles generelt og spesielt knyttet til siste sak. At meldinger i så stor grad kommer fra barnehager og skoler er interessant. Dette er en langt høyere andel enn det som fremkommer av den generelle statistikken om meldinger i barnevernet hvor for eksempel kun 5 prosent av bekymringsmeldinger kommer fra barnehagene (Bufdir, 2015). Det er påpekt at barnehagene melder for sjelden (Backe-Hansen 2009), mens tallene her tyder på at både barnehager og skoler melder relativt hyppig i saker som omhandler minoritetsfamilier hvor det er mistanke om eller forekomst av vold.

Videre ser vi at når det gjelder bekymringsmelding i siste sak har barnet/ungdommen selv meldt bekymring i 17 prosent av sakene, til sammenligning ligger dette tallet på 0,6 prosent i den nasjonale statistikken¹⁵. Videre ser vi at foreldre selv melder i kun 1 prosent av tilfellene, noe som er langt under den nasjonale statistikken hvor bekymringsmeldinger fra foreldre ligger på 8,3 prosent. Selv om tallene i vår studie ikke er direkte sammenlignbare med den generelle statistikken om barnevern, er det

¹⁵ https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barneverns/Bekymringsmeldinger/

likevel interessant å se på variasjonene. Alvorlighetsgraden i voldssaker kan være noe av forklaringen på denne forskjellen, da foreldre nok sjelden vil melde fra om at de selv utøver vold, selv om det også er eksempler på dette. Også i intervjuer med barnevernsansatte beskrives samme tendens: at meldingene som oftest kommer fra skole. Ofte handler meldingene om barn som har fortalt at de blir slått eller truet hjemme. Fra barnehage handler det ofte om at barnehagen har sett blåmerker eller adferd som de har reagert på.

Det bør understrekes at barn og unge selv melder i langt større grad enn det som kommer frem i den nasjonale statistikken. Dette kan indikere noe om alvorlighetsgraden i disse sakene, da vi vet at barn generelt er lojale mot sine foreldre og at det derfor skal mye til før de går til det skritt å melde fra, samtidig kan dette tallet også indikere at andre instanser som burde meldt bekymring ikke har gjort det. Også i det kvalitative materialet fremkom det eksempler på barn og unge som selv meldte fra om vold og overgrep, og videre hvordan dette naturlig nok er en stor belastning for de unge.

4.1.1 Når ungdommer selv tar kontakt med hjelpeapparatet

Som vist i figur 4.2 var det barnet/ungdommen selv som meldte bekymring i 17 prosent av de siste sakene. Flere av ungdommene vi snakket med var opptatt av at det var vanskelig å melde fra om vold hjemme, og det er interessant å se hvilke erfaringer ungdommene som selv har tatt kontakt med hjelpeapparatet rapporterer om. Sitatet nedenfor er fra to ungdommer som har en lang historie med ekstrem kontroll og trussel om tvangsekteskap. De forteller om sitt første møte med barnevern og politi. På grunn av trussel om reise til hjemlandet og tvangsekteskap bestemte to søsken seg for ikke å gå hjem fra skolen en bestemt dag, og dro fra skolen til politiet for å melde fra om forholdene hjemme. Politiet kontaktet da krisesenter og barnevern. Ungdommene ville gjerne dra til krisesenteret, men fikk beskjed om at de måtte snakke med barnevernet først:

Vi venta og venta for det ble hele tiden utsatt (...). Vi hadde det travelt – det var skummelt siden foreldrene våre kunne oppdage at vi ikke var på skole og jobb, for vi visste ikke at det skulle ta så lang tid med barnevernet. (Ungdom)

Ungdommene fortalte at de ville ha hjelp til å komme seg til et krisesenter, mens barnevernet og politiet *bare ville snakke*. Ungdommene var redde for at foreldrene

deres skulle finne dem, særlig fordi klokken gikk mot etter skoletid og de visste at foreldrene kom til å lete etter dem hvis de ikke kom direkte hjem.

*Jeg følte ikke at de [politi og barnevern] hjalp oss så veldig, de var mest interessert i å få oss til å snakke, mens vi ville jo bare ha hjelp **fort!** Vi var jo livredde for at foreldrene våre skulle finne oss ikke sant, mens de [barnevern og politi] spurte bare sånn, ja hvorfor er dere her? Og da satt jeg der bare og visste ikke hva jeg skulle si – jeg følte ikke de gjorde noe for å få kontakt med meg. (Ungdom)*

Ungdom som er utsatt for eller trues med tvangsekteskap eller ekstrem kontroll opplever ofte flere dilemma da det kan være vanskelig å fortelle om situasjonen hjemme fordi man er redd for ulike typer reaksjoner, for eksempel at det kan gå ut over søsken. Mange opplever også at lojaliteten til foreldrene og familien veier tyngre enn hensynet til å fortelle at foreldrene har vært voldelige og/eller begrenset deres frihet. Dette var også tilfelle for ungdommene referert ovenfor:

Men vi hadde hørt at hvis vi forteller ting så kan de anmelde foreldrene våre og det ville vi ikke på grunn av små søsken og sånn, så derfor ville vi liksom ikke si mer. (Ungdom)

Flere studier viser at mange ungdommer er redde for å melde fra til barnevernet om forholdene i hjemmet (Paulsen, Haugen, Elvegård, & Berg, 2011). En ungdom fortalte for eksempel at selv om hun ble spurt av helsesøster om hvordan ting var hjemme ville hun ikke si noe av hensyn til foreldrene, og dessuten visste hun ikke hva som kunne skje videre hvis hun fortalte om hjemmesituasjonen:

Tenk om de hadde kontaktet foreldrene mine, det er jo ingen foreldre som vil fortelle at de er så strenge. Og hva kunne helsesøster gjort for meg? For jeg måtte jo gå hjem igjen etter skoledagen. (Ungdom)

Både ansatte og andre fagpersoner understreker at ungdommene ofte kan få dårlig samvittighet når de har fortalt om forholdene hjemme, og at de derfor kan fortelle hva de har sagt hvis de kommer hjem til familien etterpå. Hvis dette skjer før de har snakket med barnevernet kan også foreldrene overtale dem til ikke å si noe når de skal snakke med barnevernet eller politiet. Som illustrert ovenfor er de redde for konsekvenser fra foreldre, men også fra miljøet for øvrig. Noen kommer fra

innvandremiljø der det er tette nettverk, ofte nettverk som har både nasjonal og internasjonal bredde (Bredal, 2006). En av ungdommene som på intervju tidspunktet levde alene var også opptatt av at det kan være vanskelig for ungdom å melde selv:

Mange jenter ber om hjelp, men så angrrer de seg med en gang etterpå. Det har jeg hørt om mange ganger. Og da er det veldig viktig at de får hjelp – i den perioden er det kritisk og veldig viktig at de får informasjon (Ungdom).

Sitatene ovenfor viser for det første at det skal mye til før barn og unge selv melder, og at det ligger tunge overveielser bak. For det andre illustrerer sitatene at det er viktig at det legges til rette for at ungdom selv kan melde fra, for eksempel ved å informere om mulige måter å melde på samt lage trygge rammer både knyttet til det å melde og oppfølging etter melding. Videre vil fremgangsmåten ved mottatt bekymringsmelding også være av stor betydning for utfallet av saken.

4.2 Fremgangsmåte ved mottatt bekymringsmelding

Barnevernslederne er også spurt hvem de først tar kontakt med ved mottatt bekymringsmelding. 47 prosent oppgir at de først tar kontakt med den som har meldt bekymring, mens 21 prosent oppgir at de tar kontakt med ungdommen selv. 29 prosent oppgir at de tar kontakt med andre, og mange utdyper at dette kan være politi, en kombinasjon av ulike etater, og mange har også her oppgitt at det er ungdommen selv de kontakter selv om de ikke har krysset av for dette alternativet. I kommentarfelt i spørreundersøkelsen er det flere av barnevernslederne som oppgir at de bruker Klemetsrudmodellen¹⁶. Klemetsrudmodellen omhandler vold i nære relasjoner, og gir noen retningslinjer for hvordan det skal jobbes (Arnesen og Diesen, 2008). Modellen omhandler en 3-delt samtale, men ved gjennomgang av dokumentet som beskriver arbeidsmetoden går det frem at det er lite fokus på inkludering av barnet/ungdommen. Den 3-delte samtalen innebærer samtaler med foreldre: først sammen, så hver for seg og deretter sammen igjen. Først under prosedyre 3; *Melding om vold mot barn* på side 10 i det som omhandler akutfasen nevnes det at man bør snakke med barnet før foreldrene – men ingenting om dette når det ikke er akutt. Modellen gir heller ingen retningslinjer for bruk av tolk.

¹⁶ For mer informasjon om Klemetsrudmodellen:

<https://www.bufdir.no/global/nbbf/Barneverns/Klemetsrudmodellen.pdf>

Det er kun 2 prosent som oppgir at de kontakter foreldre eller foresatte først. Det å kontakte foreldre først kan virke fornuftig i mange saker, men hvis saken handler om ekstrem kontroll/æresrelatert vold/trussel om tvangsekteskap er det ikke særlig gunstig. Eksempelvis vil det å starte en sak med å innkalle foreldre til møte på barnevernets kontor (slik det ofte gjøres) eller dra hjem til familien uten å snakke med ungdommen først, kunne bidra til en forverret situasjon for barnet/ungdommen i slike saker (Paulsen mfl 2011). Som vist under punkt 4.1 om når ungdom selv har meldt bekymring, er det avgjørende at ungdommene blir tatt på alvor og snakket med uten at foreldrene involveres (i alle fall ikke i første omgang).

Også i de kvalitative intervjuene forteller de ansatte at de som oftest tar kontakt med ungdommen først når saken omhandler vold eller mistanke om vold. De fleste ansatte la vekt på at de forsøkte å få til samtaler med barnet/ungdommen kort tid etter de har mottatt bekymringsmeldingen, og hvis barna/ungdommene selv har fortalt, prøver de å få til en samtale samme dag som barnet/ungdommen har sagt i fra. Samtidig kommer det frem at dette ikke alltid lar seg gjøre, for eksempel dersom barnevernet ikke har tid, eller hvis barnevernet først skal drøfte med politiet og denne prosessen tar tid. Våre informanter var enige i at denne praksisen er uheldig, både på grunn av at barn og unge ofte lukker seg om de opplever ikke å bli tatt alvorlig når de forteller, og at det kan være fare for at de utsettes for vold hvis de forteller hjemme at de har fortalt.

4.2.1 Betydning av kompetanse og tverretatlig samarbeid

Det er viktig å understreke at flere av ungdommene, slik det kommer frem i det kvalitative materialet, har gått flere omganger før de har kommet i kontakt med barnevernet. Slik det går frem av materialet Vi ser at mange av ungdommene kontaktet andre instanser før de har kontaktet barnevernet, for eksempel skole eller politi. I slike tilfeller kan mangel på kompetanse i etaten som først kontaktes medføre økt risiko for ungdommene, for eksempel hvis skole eller politi ikke kontakter barnevernet, eller selv ikke tar ungdommen på alvor før de går videre med saken. Eksemplene under, henholdsvis en samtale med skole og en med politi illustrerer dette.

Ungdommen sitert under hadde i lang tid vært utsatt for ekstrem kontroll og æresrelatert vold og fikk ikke bevege seg utenfor leiligheten etter skoletid, ei heller ha venner som ikke foreldrene hadde godkjent på forhånd. Hun ba derfor om å snakke med noen på skolen. Hun fortalte om situasjonen sin, men følte ikke at hun ble tatt på alvor:

Når jeg snakket om det så syntes jeg det så det ut som de syntes jeg løy, og da... så de kom hjem og spurte. De hadde møte med foreldrene mine før de skulle møte meg, eller første møte hadde vi sammen. Og da spurte de foreldrene mine og da sa de at jeg fikk lov til å gjøre alt, og så spurte de meg og da måtte jeg bare si jeg fikk lov til alt selv om det ikke var sånn. (Ungdom)

En annen ungdom svarer følgende når vi spør hvordan barneverns og hjelpeapparat forøvrig kan bli bedre, og viser til første gang hun forsøkte å si i fra om forholdene hjemme som var preget av ekstrem kontroll og senere trussel om tvangsekteskap:

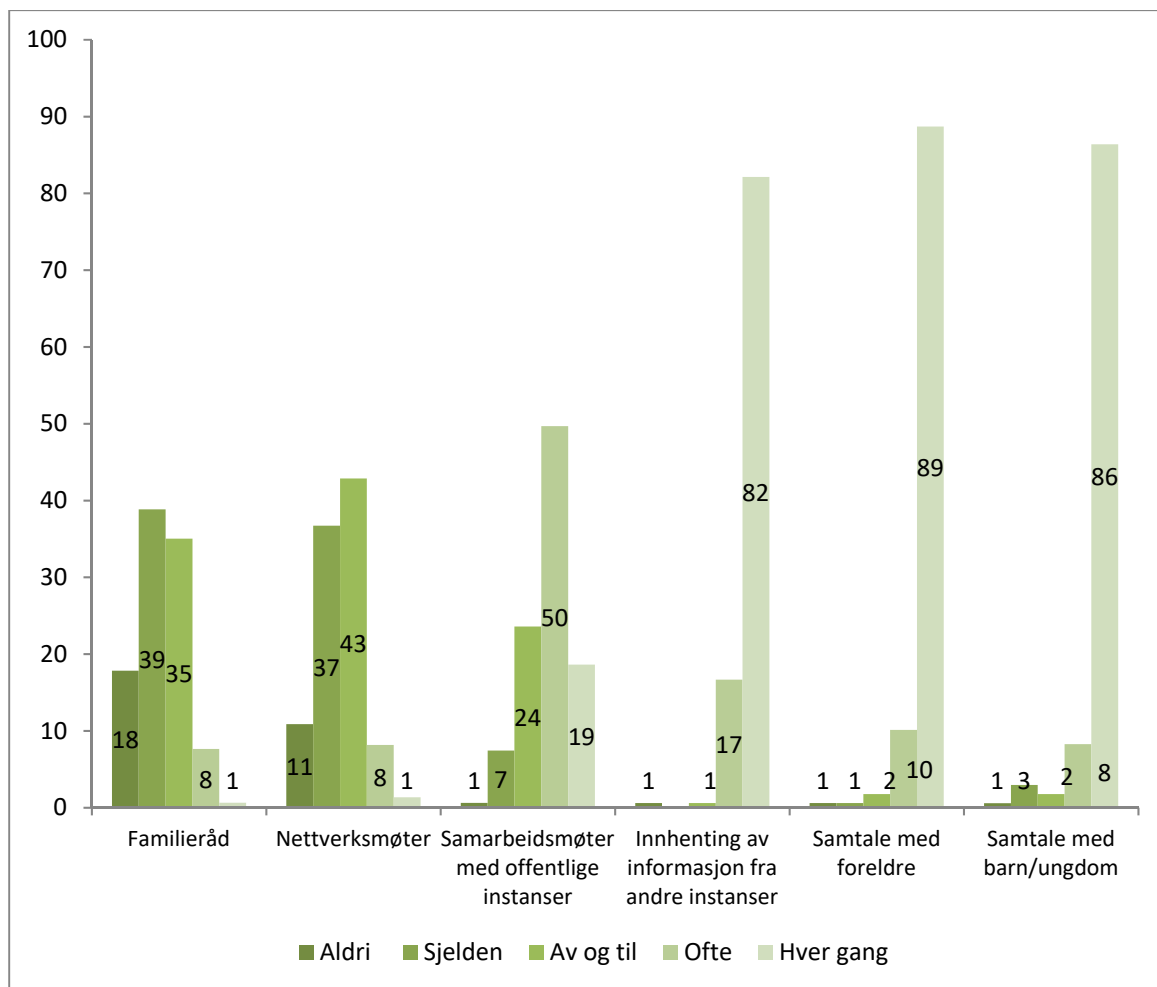
Ta det på alvor! Jeg ba jo om hjelp lenge før jeg fikk hjelp. Det gikk ca et halvt år før jeg fikk hjelp. Det var en ille periode(...). Jeg gikk innom en politistasjon og fortalte om situasjonen min, og da sa han bare - hvis det skjer noe så har du mobilnummeret mitt. Så bare ring hvis det skjer noe. Jeg var så sjenert at jeg turte ikke si mer, men jeg hadde jo ikke egen mobiltelefon en gang. Det jeg tenker er viktigst er at man tar sånne jenter på alvor. For når en jente sier «jammen foreldrene mine er så strenge» så kan de bare si «ja, men det er mange norske foreldre som er strenge også». Så de misforstår. For det er forskjell på streng og streng. Det er viktig at de tar seg litt tid for å lytte og ikke bare ta så lett på det og ikke bare anta hvordan ting er. Hvis han hadde satt seg ned og tatt meg på alvor og snakket med meg. Han kunne fortalt meg hvor jeg kan få hjelp, eller at jeg kunne fått snakke med noen som kunne litt om det, for eksempel noen i barnevernet! (Ungdom)

Sitatene over illustrer viktigheten av at det finnes kompetanse i alle ledd, og at det er god dialog mellom ulike etater. Flere av ungdommene i materialet har lignende opplevelser av ikke å bli tatt på alvor. Som illustrert i sitatet over har ungdommen selv kommentert at det trolig hadde vært til hjelp å få snakket med noen i barnevernet. Det å ha en åpen dialog mellom barneverns, politi og skole knyttet til bekymring og undersøkelsesfasen er slik en viktig faktor. Dette blir kommentert ytterligere under punkt 5.3.1.om akuttsaker.

4.3 Undersøkellesfasen

Per i dag finnes det ingen nasjonale standarder som viser hvordan undersøkelser skal gjennomføres eller hvordan man skal innhente informasjon eller hvilken type informasjon som skal innhentes (Vis, Lauritzen og Fossum, 2016).

Lederne for barnevernstjenesten ble derfor spurt om hva slags metoder de benyttet i undersøkelsessaker. Resultatene er presentert i figur 4-3, og viser at samtale med foreldre og barn/ungdom, samt innhenting av informasjon fra offentlige instanser foregår i nesten alle tilfeller der de mottar bekymringsmelding. I tillegg er det vanlig å ha samarbeidsmøter med andre offentlige instanser (69 prosent sier at de gjør dette ofte eller hver gang ved mottatt bekymringsmelding). Nettverksmøter og familieråd brukes i noe mindre grad.

Figur 4-3. Bruk av ulike metoder i undersøkelsessaker ved mottatt bekymringsmelding. Andel ulike svaralternativer (n=125).

På spørsmål om erfaringer fra siste sak oppga 93 prosent av lederne at de snakket med barnet alene som et ledd i undersøkelsen, og av de syv prosentene som oppga at de ikke gjorde det, forklarte de fleste at det var på grunn av barnets alder.

Vi har videre undersøkt hva slags type tiltak som er vanlig å bruke, kontrollert for ulike kommunekjennetegn og om hvorvidt barnverntjenesten har erfaring med denne typen saker (gjennom en lineær regresjonsanalyse). Et interessant funn her er at barnevernstjenester med noe og bred erfaring, innhenter informasjon fra andre instanser og benytter familieråd i større grad enn de tjenestene som har mindre eller ingen erfaring.

En undersøkelsessak kan gjennomføres på mange måter, og samtaler med både foreldre og barn slik det er gitt eksempel på tidligere er vanlig. Samtidig kan det å snakke med foreldrene skape store utfordringer for det barnet eller den ungdommen

som tør å si i fra om vold og/eller overgrep. Ivært kvalitative materiale er det mange som forteller om fysisk og psykisk vold. Noen forteller at de ikke maktet å gjøre noe med situasjonen før de ble eldre, andre forsøkte å få hjelp, og noen valgte etter hvert å ta igjen. Ei jente som hadde vært utsatt for fysisk vold i hjemmet fra tidlig barndom, forteller om det hun trodde skulle bli et vendepunkt. Familien hadde på den tiden hjelpetiltak i form av avlastningshjem og barnevernet kjente slik til familien. Ungdommen forteller at hun var omtrent 12 år da hun for første gang flyktet fordi moren utøvde fysisk vold. Hun søkte tilflukt hos en voksen hun kjente. Det ble sendt bekymringsmelding, og det ble en undersøkelsessak. På grunn av små søsken dro ungdommen tilbake til mor, og var hjemme da barnevernet kom til familien for å foreta undersøkelsessaken. Hun forteller:

Mamma klarte å snakke seg ut av det. Hun er veldig manipulerende og det har hun alltid vært. Så jeg fikk bare beskjed om at det kom ikke til å skje noe, for det var ikke alvorlig nok til at barnevernet kunne gripe inn mer enn de allerede hadde gjort. Og så følte jeg at de bare trakk seg mer vekk, og jeg turte ikke å si i fra igjen, for da fikk jeg bare slengt etter meg hjemme at jeg hadde kontaktet barnevernet. Det er ikke greit for en 12 åring altså, det er ikke det. (Ungdom)

Jenta som i dag er myndig forteller at hun følte seg sviktet, og at hun mistet tillit både til barnevernet og til voksne generelt. Fra undersøkelsessaken forteller hun at de snakket med mor og også med henne, men ikke uten at mor var tilstede. Det gjorde at hun ikke turte å fortelle noe om det som foregikk hjemme. Jenta har sin egen oppfatning om hvorfor det ble som det ble, noe som for øvrig gjorde at hun ikke fikk hjelp før mange år senere:

Jeg tror de var redde for å gripe inn nettopp fordi vi var en minoritetsfamilie. De var redde for å trå feil, og fordi vi var en minoritetsfamilie og fordi mamma var alene med flere kids liksom. Etter at jeg ble svikta den gangen så turte jeg liksom ikke å si det til noen. Det satte ett støkk i meg at jeg søkte om hjelp og så fikk jeg ikke hjelp. Og at mamma sine behov ble satt fremfor mine. Og jeg trodde de skulle være der for meg. Etter det ville jeg ikke ha kontakt med dem [barnevernet] for jeg følte at dem lot meg skikkelig i stikken. Så etter det har jeg liksom vært «ikke samarbeidsvillig». (Ungdom)

Historien det refereres til skjedde for noen år tilbake, og ungdommen fikk senere hjelp av barnevernet. Uansett illustrerer historien hvor viktig det er å snakke med barn alene, noe som også påpekes i andre studier av ungdom i barnevernet (Paulsen, 2016c).

Det er i dag store variasjoner mellom kommuner både når det gjelder andel henlagte meldinger og hvordan undersøkelser blir gjennomført (Vis, et.al. 2016). Mangel på klare retningslinjer i undersøkelsesfasen kan få alvorlige konsekvenser for barn og unge. Vi understreker derfor betydningen av klare rammeverk og retningslinjer i undersøkelsesfasen, risikovurdering, og ikke minst at det legges til rette for reell brukermedvirkning for de involverte.

4.3.1 utfordringer i undersøkelsesfasen

Flere av de ansatte i barnevernet beskriver at vurderingene underveis i undersøkelsesfasen er utfordrende og til dels vanskelige. Det er spesielt to utfordringer som beskrives å være *annerledes* i sakene som omhandler vold enn i andre saker. Den første utfordringen knyttes til at det ofte er vanskeligere å få frem en erkjennelse i saker der det er vold i minoritetsfamilier. Det beskrives at det er veldig stor grad av benektelse hos foreldrene, og at foreldre med norsk bakgrunn oftere erkjenner de faktiske forholdene. En av barnevernslederne beskriver det på denne måten:

Det er veldig stor grad av benektelse. Også når barna har fortalt og mye tilsier at det har skjedd (...) Det kan kanskje handle om frykten for hva vi i barnevernet kan gjøre, og frykten for anmeldelse og hva det vil føre til.(Ansatt)

Lignende beskrivelser kommer også fra to andre barnevernstjenester. Frykt hos foreldrene kan altså føre til at undersøkelsene blir mer utfordrende enn ellers. Denne frykten kan også være knyttet til *frykt for reaksjoner fra miljøet*. I tillegg beskriver en av barnevernstjenestene at frykt innad i minoritetsmiljøet kan gjøre at det er vanskeligere å få frem informasjon, da de som kjenner familien ikke tør å fortelle. I en av tjenestene forteller de ansatte at enkelte i det samiske miljøet for eksempel kan ha en frykt for å bli gandet¹⁷på, og sier videre at *det er litt rart for oss, men for dem er det en reell bekymring*. Den andre utfordringen beskrives å være at det er vanskelig å vite *hva som er hva i disse sakene*. Flere beskriver at det er vanskelig å få tak i hvorvidt det

¹⁷ Ganding, av og til skrevet *ganning*, forstås i dag som (ondsinnede) trolldomskunster. «Å gande» eller «å sette gand» betyr i moderne forstand å utøve trolldom, nærmere bestemt å kaste vondt over folk, helt abstrakt.

handler om omsorgskompetansen hos foreldrene eller om det er omliggende forhold som har ført til at barna har blitt utsatt for vold. I begge tilfeller vil volden være like alvorlig for barnet, men det vil kunne ha noe å si for hva barnevernstjenesten tenker rundt mulige løsninger og tiltak. Ett av eksemplene det vises til er når familier bor på mottak og der de lever med uavklart status. I en slik situasjon kan både boforhold, ventetid og usikkerhet føre til at foreldre får psykiske vansker (Lidén mfl 2011). Ansatte beskriver at i en slik situasjon er det kanskje ikke omsorgsevnen i seg selv som er utfordringen, men *situasjonen* som bidrar til at foreldrene reagerer på andre måter enn de ellers ville gjort, noe som også er påpekt i andre rapporter (Paulsen, Michelsen, & Brochmann, 2015). Betydningen av informasjon og god dialog blir dermed viktig i denne fasen, særlig fordi mange foreldre med minoritetsbakgrunn bærer på en frykt for barnevernet (Berg et.al. 2017, Haugen og Berg, 2016, Paulsen, Michelsen og Brochmann 2015, Norsk Innvandrersforum 2013) noe som vanskeliggjør åpenhet, dialog og samarbeid i denne fasen.

4.3.2 Om betydning av god informasjon og gjensidig dialog

En mor med rombakgrunn forteller at hun en dag ble ringt opp av barnevernet. Hun ble bedt om å møte på barnevernets kontor, og ta med seg det eldste barnet fra skolen. De yngre barna var allerede hentet og barnevernet hadde snakket med dem. Det var meldt bekymring anonymt. Det ble undersøkelsessak og barnevernet kom på hjemmebesøk. Mor forteller at hun synes det var greit at barnevernet kom hjem så de fikk se hvordan hun var sammen med barna. Hun sier hun forklarte om sin egen kultur, for eksempel at det kan være vanlig både å være krass i ordvalg og bruke høy stemme uten at det nødvendigvis betyr at man er sint. Etter hvert fikk mor og saksbehandleren fra barnevernet en god dialog. Mor forteller:

Hun fra barnevernet sa til meg: Vet du, du er den første som har kommet fra rommiljøet som har forklart oss hvordan dette er. Så jeg snakket med dem og så kom de hjem til meg og så hvordan jeg bodde og så at dette var bra. Og når de fikk inn rapporter fra alle, skole, lege osv., sa de at du er en kjempegod mor og at det ikke er grunn til bekymring.

Mor forteller at hun likevel er skeptisk til barnevernets fremgangsmåte [å hente barna på skolen uten forvarsel] og begrunner det slik:

Barna ble kjemperedde – de ville ikke på skolen etter dette! Mange barn i rommiljøet er ikke skrevet inn på skolen, og går ikke på skolen fordi man er så redde for barnevernet.

I følge Vis et.al. (2016) foreligger det god dokumentasjon på at når utredningsmaler anvendes så fører dette til at mer informasjon innhentes, og også at det blir større fokus på barna. Samtidig mangler det forskning på om dette fører til at det fattes bedre avgjørelser. Det som kommer klart frem i den kvalitative delen av vårt materiale er betydningen av å snakke med barna i undersøkelsesfasen, at barna blir snakket med uten at foreldre er til stede og at man tar det de sier på alvor. Tverretatlig samarbeid er et tema som blir løftet frem, særlig fra ungdommene som har opplevd ikke å bli tatt på alvor. Det ligger implisitt i dette at både kompetanse om vold og dialog mellom ulike etater er viktig. En god dialog mellom barnevernet og ungdom og/eller foreldre er også viktig i denne fasen.

5. Tiltaksfasen

Gjennom den offisielle barnevernsstatistikken er det mulig å skaffe en oversikt over hvordan ulike tiltak brukes av barnevernet. Det var i 2015 53 439 barn som mottok tiltak fra barnevernet. Av disse var 10069 (18,8 prosent) kategorisert som omsorgstiltak, mens 43 370 (81,2 prosent) var kategorisert som hjelpetiltak (SSB, 2016)¹⁸. Tidligere forskning på barnevernstiltak i minoritetsfamilier peker på overrepresentasjon av barnevernstiltak i familier med innvandrerbakgrunn (Christiansen et al., 2015) (SSB, 2016)¹⁹, både når det gjelder hjelpetiltak og omsorgstiltak (Kalve og Dyrhaug, 2011). Det er ulike årsaker til denne overrepresentasjonen, og forskjellene knyttes blant annet til levekår og sosioøkonomiske faktorer, kulturelle og minoritetsrelaterte faktorer og levekårsfaktorer (Paulsen et al., 2014). Tidligere forskning viser at det er forskjeller i hvilke tiltak som tilbys familier med innvandrerbakgrunn og familier uten innvandrerbakgrunn (Christiansen et al., 2015). Blant annet tilbys besøkshjem/avlastningstiltak oftere til norskfødte med norskfødte foreldre, mens økonomisk stønad og støttekontakt i større grad tilbys til barn med innvandrerbakgrunn.

Dette kapitlet omhandler kartlegging av hjelp og tiltak fra barnevernstjenesten etter at man har avdekket vold i hjemmet: både hjelpetiltak og omsorgstiltak. Vi har kartlagt bruk av både de *tradisjonelle* barnevernstiltakene (eksempelvis råd og veiledning) og de tiltakene som er mer spesifikt rettet mot denne problematikken (eksempelvis beredskapshjem). På denne måten har vi fått tak i bredden av tiltak som tilbys fra barnevernstjenesten. Vi har i tillegg studert hva som er begrunnelsen for tiltak, hvordan tiltak gjennomføres, hvem som er med i utformingen av tiltaket og hvordan barnevernet samarbeider med andre (både fagpersoner, foreldre og barn/unge) ved utforming og iverksettelse av tiltak. Vi peker på likheter og forskjeller i tiltaksbruk mellom familier med og uten minoritetsbakgrunn. Som sammenligningsgrunnlag henviser vi til den nasjonale statistikken i Christiansen et al. (2015), som tar utgangspunkt i antall saker i barnevernet. Altså sammenlignes våre funn med den generelle barnevernsstatistikken, ikke statistikk på tiltak i saker som omhandler vold eller mistanke om vold.

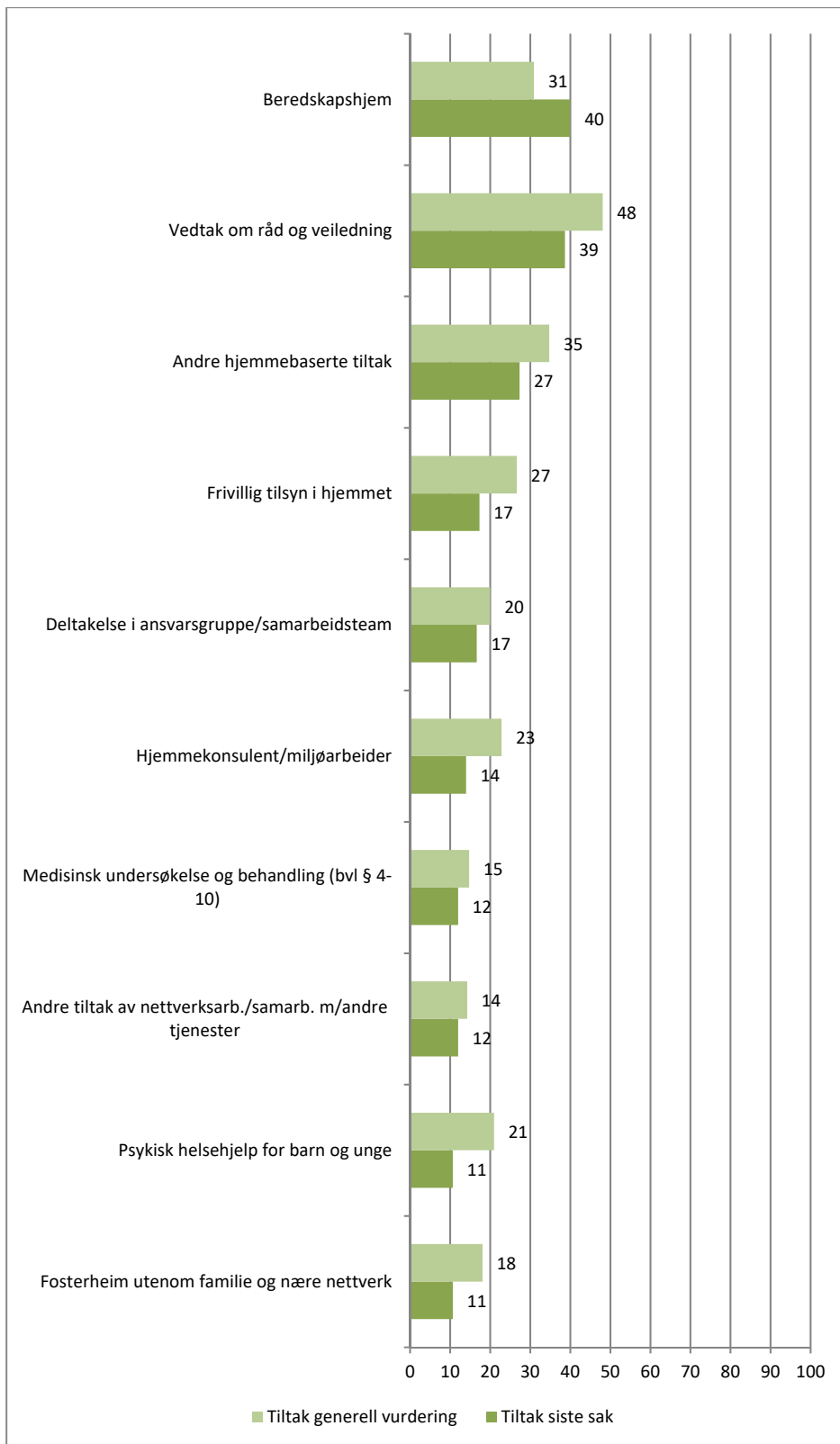
¹⁸ <https://www.ssb.no/barnevernsg/>

¹⁹ <https://www.ssb.no/barnevernsg/>

5.1 Hvilke tiltak tilbys og iverksettes?

I breddeundersøkelsen kommer det frem at hvilke tiltak som benyttes varierer. Noen tiltak oppgis og benyttes av svært mange barnevernstjenester (for eksempel benyttes vedtak om råd og veiledning av omtrent halvparten av tjenestene), mens andre typer tiltak benyttes i liten grad. Spørsmålet som ble stilt var: Hvilke tiltak tilbys vanligvis familier med minoritetsbakgrunn i saker hvor det er avdekket vold? De ble bedt om å krysse av for inntil tre alternativer, men mange krysset av for mer enn dette. Svarene fremkommer av en detaljert figur som er å finne i vedlegg (figur 9-1). Barnevernstjenestene ble videre spurt om hvilke tiltak som ble benyttet i siste sak med en familie med minoritetsbakgrunn som omhandlet vold. På samme måte som i Christiansen et al gir altså tiltaket brukt i siste sak et bilde av hvilke arbeidsmåter som faktisk brukes. Også her ble de bedt om å krysse av for inntil tre alternativer, men noen oppga flere. Svarene fremkommer av figur 9-2 som er å finne i vedlegg. Figurene viser at vedtak om råd og veiledning er hyppigst brukt, etterfulgt av hjemmebaserte tiltak av ulike typer samt beredskapshjem.

For å gjøre fremstillingen av figurene i vedlegg noe enklere har vi laget en oversikt over de ti mest brukte tiltakene (figur 5-1 nedenfor). Det er dessuten interessant å undersøke om det er samsvar i måten barnevernstjenestene har svart på når det gjelder den generelle vurderingen av hvilke tiltak som vanligvis igangsettes, og hvilke tiltak de benyttet i siste sak. I figur 5-1 *Type tiltak etter generell vurdering og type tiltak i siste sak*, har vi derfor sammenlignet svarene fra de to spørsmålene (vist i figur 9-1 og 9-2), på de ti hyppigst brukte tiltakene i siste sak. I figur 5-1 nedenfor viser vi andelen barnevernstjenester som har oppgitt å benytte ulike typer tiltak, både når vi spør generelt og når vi spør om tiltak som ble benyttet i siste sak som omhandler vold i minoritetsfamilier. Her får vi muligheten til å undersøke om det er variasjon mellom generell vurdering (hvordan de sier de arbeider) og type tiltak i siste sak (hvordan de faktisk arbeider).

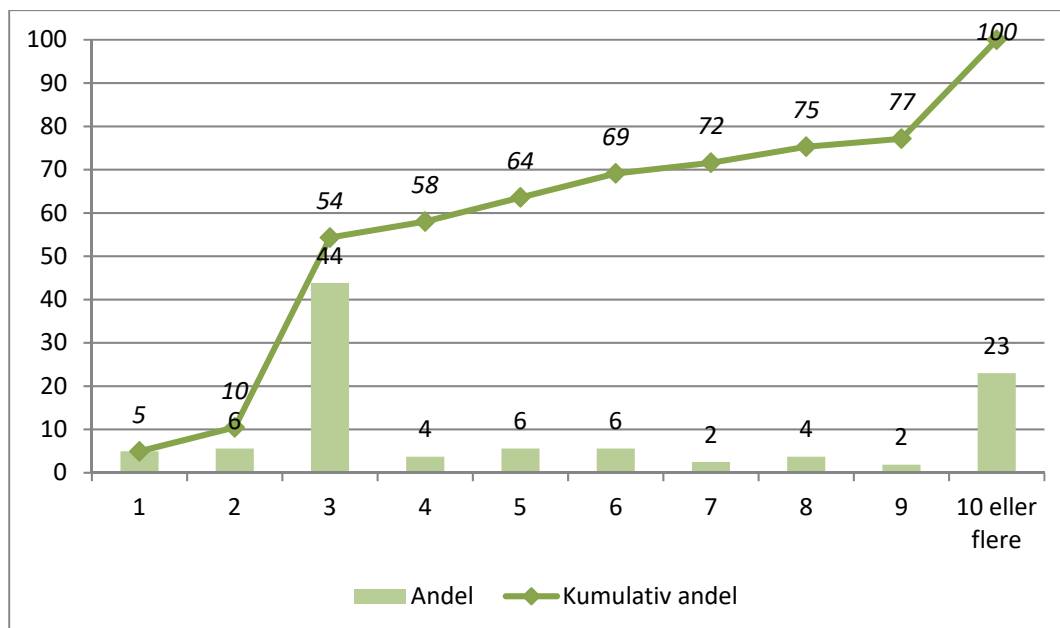
Figur 5-1. Type tiltak etter generell vurdering og type tiltak i siste sak der det har blitt avdekket vold og fattet vedtak (n=210). Andel som har oppgitt de ulike alternativene. Sortert etter tiltak i siste sak. Prosent.

Som vi ser er det et relativt godt samsvar mellom hvordan man svarer generelt og hvilke tiltak som ble benyttet i siste sak. *Vedtak om råd og veiledning* oppgis og benyttes hyppigst, både når det gjelder generell vurdering (48 prosent) og type tiltak i siste sak (39 prosent). Videre følger *andre hjemmebaserte tiltak* av ulik type som oppgis for 34 prosent i den generelle vurderingen og som har blitt brukt i 27 prosent av sakene. Dette vil si tiltak i hjemmet som ikke er konkrete fremgangsmåter som Marte Meo, Webster-Stratton o.l. Den største overraskelsen er den høye bruken av beredskapshjem (40 prosent i siste sak og 31 prosent svart for generelle tiltak). Dette kan vitne om høy bruk av akuttvedtak i disse sakene, noe vi kommer tilbake til senere i kapitlet. Frivillig tilsyn i hjemmet oppgis til 26 prosent etter generell vurdering og 17 prosent for siste sak.

Vedtak om råd og veiledning ble brukt i mindre grad i siste sak enn det de oppgir som generelt brukt. Også på de resterende typene av tiltak er tendensen slik at tjenestene bruker tiltakene i mindre grad i siste sak enn det de har oppgitt som en generell arbeidsmåte. Unntaket er bruken av beredskapshjem, som dermed skiller seg klart ut med en hyppigere bruk i siste sak enn det de har oppgitt som generelt arbeid. Dette kan tyde på at det er en forestilling om at beredskapshjem brukes i mindre grad enn hva som faktisk er tilfelle, og at alle andre tiltak benyttes i sterkere grad enn hva som er tilfelle. Dette er et interessant funn.

Bruk av råd og veiledning ligger høyt i den nasjonale statistikken presentert av Christiansen et al. (2015). Her er *bruk av råd og veiledning* på 43 prosent, mens det i vårt materiale for siste sak er på 39 prosent. Ser vi på siste sak er frekvensen på *besøkshjem/avlastningshjem* under 5 prosent (figur 9-2 i vedlegg) og dermed benyttet i langt mindre grad enn i barnevernet generelt, hvor det benyttes i 22 prosent av sakene. *Andre hjemmebaserte tiltak* er høyere i vårt materiale (27 prosent) enn i den nasjonale statistikken der det ligger på 11 prosent. Det er imidlertid viktig å huske det her sammenlignes med barnevernstiltak *generelt*, ikke barnevernstiltak i saker som omhandler vold eller mistanke om vold.

Et tilliggende spørsmål er om det er forskjeller mellom barnevernstjenester i antall tiltak som iverksettes. Det totale antall tiltak per barnevernstjeneste er oppgitt i figur 5-2.

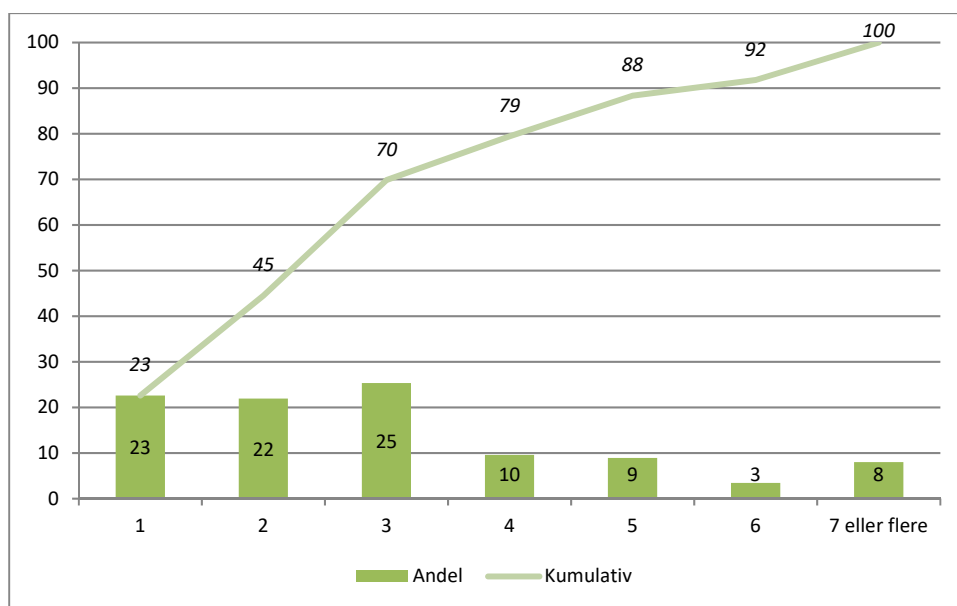

Figur 5-2. Antall tiltak brukt per barnevernstjeneste i saker hvor det er avdekket vold. Andel og kumulativ andel (i kursiv) (n=150).

Under dette spørsmålet ble respondentene bedt om å krysse av inntil tre tiltak, men mange oppga likevel flere tiltak enn tre. Som det fremgår av figur 5-2 er det bare 10 prosent av barnevernstjenestene som oppgir at de vanligvis benytter kun en eller to tiltakstyper i saker hvor det er avdekket vold i minoritetsfamilier. 44 prosent av barnevernstjenestene har oppgitt at de benytter 3 tiltak, mens de resterende 46 prosentene har oppgitt at de vanligvis benytter mer enn tre tiltak i slike saker, helt opp til 26 tiltak (av 48 mulige). Dette indikerer at majoriteten av barnevernstjenestene i stor grad benytter en kombinasjon av ulike, og ofte mange tiltak i denne typen saker.

Det er ingen variasjon i antall tiltak etter andel innvandrere fra ulike regioner, folkemengde, kommuneøkonomi, eller utdanningsnivå. Det ser ut til å være noe høyere sannsynlighet for å benytte det som kalles *andre hjemmebaserte tiltak* dersom kommunen har en høyere andel innvandrere fra europeiske land. Denne kategorien kan ha forskjellig innhold, men i kvalitative intervjuer fremkommer det blant annet eksempel på bruk av private tiltak som gir veiledning og oppfølging.

Svarene i figuren ovenfor er basert på en generell vurdering av hvordan man vanligvis gjør det i denne typen saker. Vi har også for disse spørsmålene sett på fordelingen av antall tiltak i siste konkrete sak (figur 5-3).

Figur 5-3. Antall tiltak i siste sak (n=150). Andel og kumulativ andel (i kursiv).

Når vi spør konkret om antall tiltak i siste sak er bildet noe endret. 23 prosent av barnevernstjenestene oppgir at de har iverksatt ett tiltak og 22 prosent oppgir to tiltak. Til sammen oppgir 45 prosent (23 +22) av tjenestene at de har benyttet inntil to tiltak i siste sak, mens tilsvarende tall for den generelle vurderingen (figur 5.2) var 10 prosent. Tilsammen har 70 prosent (23 +22 + 25) av barnevernstjenestene oppgitt at de har brukt inntil tre i siste sak, mens 30 prosent oppgir fire eller flere tiltak (her opp til 12 tiltak).

Ser vi på svarene i figur 5-2 og 5-3 i sammenheng, indikerer det for det første at når man svarer på generell basis viser det en vilje til å benytte hele verktøykassen, eller at svarene uttrykker et ønske om å få frem at man kombinerer ulike tiltak. Dette kan bety at det foreligger både vilje og tro på at man ved å kombinere tiltak legger til rette for et godt tilbud. Når vi spør konkret om siste sak ser vi imidlertid at det i praksis benyttes færre tiltak, enn det som forespeiles når vi spør på generelt grunnlag.

Gjennomsnittlig oppgir barnevernstjenestene at det har blitt iverksatt 3,1 tiltak i siste sak. Dette tallet er noe høyere sammenlignet med tall fra den nasjonale statistikken hvor gjennomsnittet er 2,6 tiltak samtidig (Christiansen et al., 2015), og dette kan tolkes som en indikasjon på at man bruker flere tiltak der det er saker med vold enn generelt sett. Vi kan samtidig heller ikke utelukke at det brukes flere tiltak i saker som omhandler minoritetsfamilier generelt. Det er ingen kjennetegn ved kommunene som påvirker sannsynligheten for å benytte flere tiltak, men andelen innvandrere fra

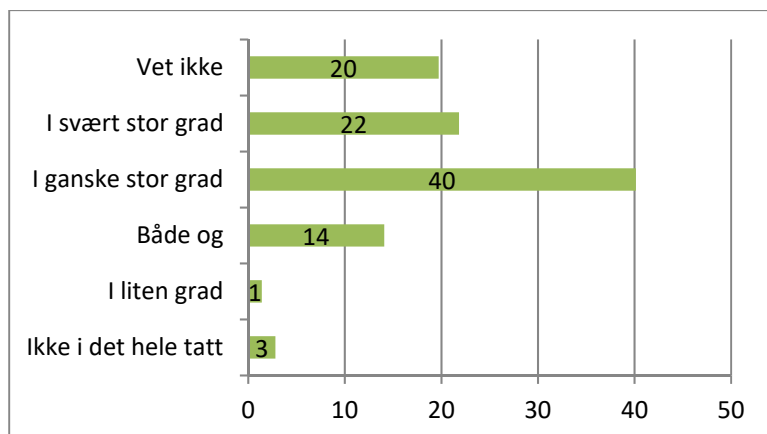
europiske land har også her en positiv påvirkning på sannsynligheten for å bruke *andre hjemmebaserte tiltak*.

Som nevnt innledningsvis i kapitlet viser offentlig statistikk at omsorgstiltak benyttes for 18,8 prosent av barna, mens hjelpetiltak brukes for 81,2 prosent. I og med at lederne er bedt om å svare på tiltak i siste sak, og har fått muligheten til å oppgi inntil tre tiltak, er ikke andelene direkte sammenlignbare fra figur 8-2 (i vedlegg) til den generelle statistikken. Men dersom vi ser nærmere på hvor mange som oppgir kun å ha benyttet omsorgstiltak i siste sak, hvor mange som kun har benyttet hjelpetiltak og hvor mange som oppgir å ha benyttet både omsorgs- og hjelpetiltak finner vi at det i 46 prosent av sakene oppgis å ha blitt brukt kun hjelpetiltak. I 54 prosent av sakene oppgis det å ha blitt brukt omsorgstiltak enten i kombinasjon med hjelpetiltak (37 prosent) eller som eneste type tiltak (17 prosent). I klartekst betyr dette at plasseringer oppgis å ha blitt benyttet som tiltak i siste sak i over halvparten av tilfellene der det er avdekket vold i hjemmet i minoritetsfamilier. Dette er et langt høyere tall enn det som fremkommer av nasjonal statistikk på barnevernssaker generelt.²⁰ Her fremgår det at det ved utgangen av 2015 var 60 prosent av barn og unge i alderen 0-22 år i barnevernet som fikk hjelpetiltak, mens 40 prosent var plassert utenfor hjemmet. Omfanget av plasseringer i saker med vold i minoritetsfamilier sier noe om alvorlighetsgraden i saker med vold, men det er vanskelig å vite om det sier noe spesifikt om saker med vold i *minoritetsfamilier*, da vi ikke har et sammenligningsgrunnlag på saker med vold generelt.

5.2 Fungerer tiltakene etter hensikten?

Barnevernstjenestene i vårt materiale ble i tillegg spurt om man opplever at tiltakene fungerer etter hensiktene. Spørsmålet gjaldt siste sak de hadde jobbet med der det ble avdekket vold i en minoritetsfamilie, og hvor det ble fattet vedtak. Svarene er presentert i figur 5-4.

²⁰ https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Barn_og_unge_med_tiltak_fra_barnevernet/

Figur 5-4. Fungerte tiltaket etter hensikten? Andel (n=142).

Totalt 62 prosent av lederne oppgir at tiltaket fungerte i svært stor grad eller i ganske stor grad. Det er bare 4 prosent som oppgir at det i liten grad eller ikke i det hele tatt fungerte, mens 14 prosent oppgir at det både fungerte og ikke fungerte. Det er en ganske stor andel, 20 prosent, som oppgir at de ikke vet.

Vi har i utdypende analyser forsøkt å finne sammenhenger mellom ulike arbeidsmåter i barnevernstjenestene og vurdering av om tiltak har fungert etter hensikten. Eksempelvis har vi sett om bruk av tolk har betydning, om ulike arbeidsmodeller i undersøkelsesfasen har betydning og om bruk av ulike tiltak som boligtiltak, nettverkssamarbeid eller beredskapshjem har betydning. Vi har snudd mange steiner, uten å finne noen klare sammenhenger. Det er (minst) tre mulige forklaringer på dette. For det første er det et relativt lite datamateriale, noe som gjør at det krever veldig sterke sammenhenger for at det skal komme til syne i de kvantitative analysene. For det andre er det naturlig å forvente at sakene som respondentene har tatt utgangspunkt i har såpass store individuelle variasjoner at det ikke er lett å finne fellesnevner som kan sies å ha en betydning på tvers av sakene. Til dette hører også at et tverrsnittdesign med spørreskjema må anses som en relativt svak metodisk design dersom formålet er å gjennomføre en effektstudie. Men formålet i dette prosjektet har aldri vært å måle effekt, men å gjennomføre en kartlegging.

Like fullt kan vi finne mange innspill på hva barnevernstjenestene opplever som virkningsfullt. Noen svarer at det er for tidlig å si noe om tiltaket/ene har fungert etter hensikten, andre rapporterer at det er vanskelig å vurdere. De fleste rapporterer om tiltak som fungerer etter hensikten, som illustrert i følgende kommentar knyttet til to ulike saker hvor det har vært satt inn hjelpetiltak:

Foreldrene tok i mot hjelpetiltak. De har nyttiggjort seg veiledningen og barn og foreldre fungerer godt i dag. Mor kan fortsatt ta kontakt når hun føler behov for råd/veiledning [kommentar fra åpent felt i spørreskjema].

Vi tenker at vi ved å ha fokus på konsekvenser av å utsette barn for vold, får foreldrene mer engasjert i de ulike hjelpetiltakene. Vi opplever at det er foreldre som ønsker å forstå, men det tar tid. [kommentar fra åpent felt i spørreskjema].

Samtidig er det flere som rapporterer om tiltak de tror fungerer bra, men som de samtidig er usikker på, og der usikkerheten handler om at familien har minoritetsbakgrunn. De følgende to eksemplene, også her fra to ulike saker med hjelpetiltak, illustrerer dette:

Vi hadde inntrykk av at fars vold mot mor opphørte, og barnet viste en fin og aldersadekvat utvikling, i følge egne og barnehagens observasjoner. Også relasjonen mellom barnet og foreldrene virket god. Barnet søkte begge foreldre både for trøst og praktisk hjelp og virket ikke engstelig eller redd i kontakten. Det er imidlertid vanskelig å være sikker, også fordi språk og kultur vanskeliggjør kommunikasjon og forståelse begge veier [kommentar fra åpent felt i spørreskjema].

Gjennom veiledning og oppfølging i hjemmet fikk vi inntrykk av at forholdet mellom foreldrene ble bedre og at barnet utviklet seg som forventet i forhold til alder. Det var ingen tegn til pågående vold, men språk og kultur gjør det vanskeligere å være helt sikker på om situasjonen for barnet er blitt bra, selv om det er det foreldrene rapporterer [kommentar fra åpent felt i spørreskjema].

I materialet er det også eksempler som viser hvordan det fra de ansattes ståsted kan være vanskelig å vurdere om et tiltak har vært vellykket eller ikke, og at mye av utfordringen også handler om å ha en dialog med foreldrene. Eksemplet nedenfor er ikke enestående:

Foreldrene samtykket først til tiltakene, men etter to uker trakk mor samtykket og nektet å ha mer kontakt med barnevernstjenesten. Barnevernstjenesten redegjorde for sin bekymring til foreldrene og varslet om at barnehagen ville bli oppfordret til å sende ny bekymringsmelding dersom de hadde mistanker om at ting ikke bedret seg. Her skal nevnes at det ble en bedring i jentas situasjon i løpet av undersøkelsesperioden [kommentar fra åpent felt i spørreskjema].

5.3 Erfaringer med hjelpetiltak

Det som fremkommer i intervju med barnevernsansatte, og som også bekreftes gjennom breddeundersøkelsen, er at hjelpetiltakene som iverksettes i stor grad er de samme som de som brukes generelt. Som tidligere beskrevet er det utfordringer knyttet både til språk og bruk av tolk, noe som også er et gjennomgående tema når det snakkes om råd og veiledning. For eksempel opplever flere ansatte at det blir mer utfordrende å veilede foreldre når det må brukes tolk, både fordi det tar mer tid og fordi det blir vanskeligere å skape en god dialog. En annen utfordring er at det blir vanskeligere å komme inn med veiledning når foreldre ikke forteller eller erkjenner sine utfordringer, noe som også kommer til uttrykk i flere studier (Berg, et.al. 2017).

I følge Christiansen et.al. (2015) sin studie om hjelpetiltak i barnevernet opplyser både foreldre og ungdommer at de hadde generelt utbytte og konkret hjelp av barnevernets hjelpetiltak. Foreldrene hadde god hjelp av støttetiltakene og ungdommene la vekt på betydningen av personkjenneri og en god relasjon. Det er gjennomgående i vårt materiale at de som har hatt hjelpetiltak stort sett er fornøyde med disse. Dette gjelder både foreldre og ungdommer, selv om det kan virke som foreldre i sterkere grad er mer fornøyde enn ungdommene, noe som kan bekreftes i tidligere studier (Ådnanes, Haugen, & Melby, 2016) og (Haugen, Paulsen, & Berg, 2012). Flere av foreldrene forteller at de i utgangspunktet var skeptiske og kanskje redde for barnevernet, men at de etter hvert endrer holdning, som illustrert i sitatet under fra en av mødrene. Hun hadde skilt seg fra en voldelig mann og hadde en sønn som bodde hjemme. På intervjutidspunktet hadde de oppfølging fra barnevernet i form av hjelpetiltak (blant annet veiledning til mor og miljøterapeut til sønn). Mor forteller at hun har endret mening om barnevernet:

Barnevernet har hjulpet meg, og bare man er åpen så går det bra. Far har sendt mange bekymringer på meg og jeg fikk brev fra politi og barnevernstjenesten, men nå har de sluttet(...) jeg er fornøyd med den hjelpen jeg får nå.

Sønnen er imidlertid ikke like fornøyd med barnevernet, og mener at de har hatt mer fokus på mor enn på han: *jeg trodde det var jeg som var hovedpersonen*. Mange av ungdommene som uttrykker misnøye sier at de på en eller annen måte ikke føler seg hørt. Ofte har de blitt snakket med, men problemet er at det de sier ikke blir tatt hensyn til. Når ungdommer opplever dette kan det føre til at de opplever maktesløshet og får mindre tillit til de ansatte (Bessell, 2011; Paulsen, 2016c). I noen tilfeller kan det være gode grunner til at ungdommene ikke får det som de vil, for eksempel når ungdom som trenger oppfølging og hjelp vil flytte alene på hybel uten at barnevernet synes dette er forsvarlig. I andre saker kan det gjelde ønske om å beholde en bestemt kontaktperson, eller mangel på informasjon om sakens forløp. Selv om det er gode grunner til at ungdommene ikke får det som de vil er det viktig å skape gode prosesser hvor ungdommene opplever at det de forteller blir tatt på alvor, selv om beslutningen blir en annen. Spesielt fordi ungdommer beskriver positive erfaringer med medvirkning *også* når ansatte har tatt beslutninger mot deres ønske, så lenge det har vært en prosess hvor ungdommen opplever at han/hun har fått informasjon, blitt hørt og at deres mening har blitt tillagt vekt (Paulsen, 2016c).

Flere ansatte forteller at råd og veiledning kan ha god effekt, spesielt *i de sakene hvor det handler om oppdragervold eller når det ikke er de mest alvorlige sakene*. Ansatte beskriver da at de veileder foreldre i alternative måter å sette grenser på, i tillegg til mer generell veiledning knyttet til barnets rolle i familien. Også foreldrene er fornøyd med råd og veiledning. Et eksempel fra en mor med en datter som i en periode har vært beredskapshjem, kan illustrere dette. I denne saken var det mistanke om vold da datteren, som i følge mor hadde kranglet med henne, hadde sagt til en lærer at mor var voldelig. Læreren tok dette på alvor, kontaktet barnevernet, og jenta ble overført til beredskapshjem samme dag. Moren var sjokkert og lei seg, men etter noen dager angret datteren og ville hjem. På intervjutidspunktet hadde datteren flyttet hjem igjen, mor fikk råd og veiledning og datteren ble fulgt opp av BUP. Selv om mor er misfornøyd med behandlingen hun fikk da saken var akutt, er hun fornøyd med den hjelpen hun får når vi snakker med henne. Hun forteller at hun har jevnlig samtaler med sin kontaktperson i barnevernet som hun beskriver som *nesten som en tante*.

Datteren får snakke med fagpersoner som kan hjelpe henne i mye større grad enn mor kan (ifølge mor). Når vi spør mor hva som gjør at hun er fornøyd svarer hun:

Jeg følte jeg fikk støtte, når det sto på spurte jeg hva kan jeg gjøre og de hørte på meg. Det var det som var viktig – de tenkte på meg også! De forklarte hele tiden hvorfor de gjorde sånn som de gjorde. Og de forklarte så godt at selv om jeg i utgangspunktet var kjempesint på politiet fordi de tok meg inn til avhør, er jeg ikke sint på dem lenger for nå skjønner jeg at det de gjorde var riktig. De hørte på datteren min og de trodde på henne! De hører både på meg og datteren min. Og det er ikke vanlig i mitt hjemland – der hører man hverken på barn eller kvinner.

Mor forteller videre at hun gjennom barnevernet også har fått møter med skole: *Og det sier jeg takk til – det er til stor hjelp.* Møter og gjensidig dialog med både skole, barnevernstjenesten og BUP er i følge mor svært viktig for at prosessen skal være god. I tillegg har både mor og datter en god dialog med kontaktpersonen i barnevernet; Mor får hjelp til å være tydelig og sette grenser uten å gå til håndgemeng, og i tillegg er det *en person datteren stoler på og kan snakke med.*

Samtidig som barnevernstjenestene ofte bruker de tradisjonelle tiltakene som vist ovenfor kommer det frem flere eksempler på at det tenkes kreativt, og flere beskriver at de ønsker å prøve *alt av tiltak*. I ett eksempel fra en av kommunene fortalte ansatte at samarbeidet både mellom barnevernet og familien, og kommunikasjonen innad i familien hadde låst seg, og at man derfor leide inn et privat tiltak for å bedre samspillet og samarbeidet mellom mor og barna. Dette tiltaket utgjorde en betydelig økonomisk investering for en liten kommune, men barnevernstjenesten anså det nødvendig å prøve slike tiltak for å sikre en god tilbakeføring fra beredskapshjem. Målet var å bedre samarbeidet og dialogen mellom mor og ungdom når ungdommen skulle flytte hjem. Jentas bekymring gikk i stor grad på at hun ikke fikk lov til å *være norsk* og det ble derfor inngått avtale om at jenta ikke skulle bruke hijab, at hun ikke skulle gå på [religiøs skole] og at hun skulle få ha de vennene hun ville. Det ble investert store summer i dette tiltaket, og ansatte beskriver at *vi hadde virkelig tro på dette og vi ønsket at det skulle fungere.* Til tross for at tiltaket i utgangspunktet skulle ivareta jentas interesser og lette dialogen mellom mor og ungdom, hadde ikke tiltaket ønsket effekt. I følge de ansatte skyldtes dette at man i for stor grad fokuserte på foreldreperspektivet og at ungdommens ønsker og behov dermed ble oversett i den videre prosessen. De ansatte i barnevernet beskriver videre at de som jobbet i det

private tiltaket ble *for opptatt av kultur, og at mors forklaring ble stående som den eneste sannheten*. Som vist over prøves mange innganger og metoder for å hjelpe utsatte familier, selv om en stor andel barn i dette materialet har blitt plassert utenfor hjemmet.

5.4 Erfaringer med plassering utenfor hjemmet

Med den relativt store andelen omsorgssaker representert i dette materialet, er det interessant å fokusere nærmere både på utfordringer og gode praksiser knyttet til plassering utenfor hjemmet. Dette gjelder for eksempel akutt plasseringer som ofte innebærer kortere plassering i beredskapshjem og/eller krisesenter og senere plasseringer i fosterhjem eller institusjon/botilbud.

5.4.1 Hensyn til bakgrunn

I henhold til både Barnekonvensjonen og Barnevernsloven, skal det tas hensyn til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn ved plassering i fosterhjem, som blant annet påpekt i Lov om barnevernstjenester § 4-15. Barnevernet har imidlertid fått kritikk fra både innvandremiljøer og forskning for at de i liten grad ivaretar dette hensynet (Egelund mfl 2004, Skytte 2008, Hofman 2010, Backe-Hansen mfl 2010, Norsk innvandrersforum 2013, Paulsen, Berg og Thorshaug 2014). Vi finner igjen lignende kritikk også ved plassering av barn med samisk bakgrunn og norsk rombakgrunn. Merete Saus viser i sin doktorgradsavhandling om barnevern i samiske områder at det for enkelte barn vil være snakk om flere former for avstand i forbindelse med en fosterhjems plassering; I tillegg til den geografiske avstanden til det biologiske hjemmet kan en del minoritetsbarn oppleve en kulturell avstand. Hun mener videre at det å flytte barn fra en kulturell kontekst til en annen, det vil si bort fra den kulturelle referansegruppen, i mange tilfeller ikke kan forsvares ut fra barnets beste (Saus 2006).

Under overskriften «Tatere føler seg diskriminert²¹» kan vi lese at barn av romanifamilier som plasseres i fosterhjem havner i majoritetsfamilier og mister muligheten til å lære egen kultur og identitet. Ansatte som har erfaringer med denne

²¹ Se: <http://www.nrk.no/telemark/tatere-foler-seg-diskriminert-1.6332766>

gruppen mener imidlertid at *problemet er at det ikke finnes godkjente fosterfamilier blant romani* eller at *krava for å bli fosterfamilie er at du gir opp taterkulturen, og da er jo hele vitsen borte* slik en av de intervjuede uttrykker det.

I sin studie av rom i Norge finner Persson (2014) tilsvarende at retten til kulturell kontinuitet ikke bare rangerer lavt; Innimellom kan det til og med se ut til at kulturell kontinuitet og god utvikling nærmest forstås som gjensidig utelukkende. Persson viser til at det i tillegg til en generell mangel på fosterhjem innen rommiljøet er en oppfatning blant en del barnevernsarbeidere om at svært få romfamilier er *egnet* som fosterhjem. Hun finner at romsk kultur blir fremstilt som en del av problemet, og at barnevernsansatte har en manglende tillitt til at fosterforeldrene innen rommiljøet vil handle i tråd med barnevernets premisser.

Slike bekymringer fremkommer også i intervju med representanter for rommiljøet og i intervju med foreldre. Det virker som det er en stor bekymring rundt de barna med rombakgrunn som er i fosterfamilier. Flere av informantene synes det er trist at mange av barna ikke lærer om sin egen kultur, sitt språk og sine tradisjoner. To av informantene understreker:

De barna som er i barnevernet, de må vite at noen bryr seg og at de kan lære seg litt om kulturen sin. Det synes jeg er veldig viktig. Det har de rett til.

Man får ikke den kulturelle tilhørigheten hvis man ikke vokser opp med rom.

Når det gjelder ivaretagelse av barnas «egen kultur» fortelles det om barn som blir nektet å snakke romanès, ikke får høre om sin bakgrunn, ikke får morsmålsopplæring og barn og unge som blir nektet å ha kontakt med rommiljøet. Det fortelles videre om tilsynsførere som behersker romanès, men som ikke får praktisere det, og om en aktiv forforskning. En mor referer til negative opplevelser i så måte:

Jeg sa til saksbehandleren min at: «men barna mine lærer jo verken språket, kulturen eller om maten vår! Vi har jo en helt egen matkultur og de kan få oppskrifter og»...men saksbehandleren min sa bare at de oppskriftene kan de finne på internett!

Det har vært understreket at det er mangel på fosterforeldre med samme minoritetsbakgrunn som barna som blir plassert (NOU 2012:5). I følge våre

informanter er det mange foreldre (og besteforeldre) med rombakgrunn eller tilknytning til rommiljøet som har forsøkt å bli godkjent som fosterforeldre uten å lykkes: *Mange har prøvd å bli fosterforeldre men ingen har fått lov.* Representanter for rombefolkningen forteller de har påpekt overfor barnevernet at det er mulig med plassering i miljøet/egen familie, men barnevernet sier da at det er fare for kidnapping fordi miljøet er såpass lite. Denne begrunnelsen har også vært benyttet som argument for at barna ikke kan delta i aktiviteter i regi av romtiltaket²². Også noen av de ansatte vi intervjuet mente det var problematisk å rekruttere fosterforeldre med rombakgrunn fordi miljøet er såpass lite og gjennomsliktig at biologiske foreldre da kunne ha mer kontakt med barna enn det som var forskrevet, eller i verste fall kunne kidnappe barna fra fosterhjemmet. En mor med rombakgrunn som hadde mistet omsorgen for barna sine sa det slik:

Vi har snakket om at det er mange i rommiljøet som kan være fosterforeldre, men barnevernet sier bare at rommiljøet er alt for lite. Jeg tenker at det er helt feil å tenke slik. Per i dag vet jeg godt hvor mine barn befinner seg, men jeg har aldri til dags dato dratt dit for å lage bråk eller forsøke å hente ut barna mine.

Det nevnes fra ansatte at familier som vil være fosterhjem selv må ta kontakt med barnevernet, men i følge en av våre informanter fra rommiljøet er dette utfordrende:

Med den redselen som råder for barnevernet vil ingen frivillig ta kontakt med dem og ha dem på hjemmebesøk. I tillegg tror de ikke de vil bli godkjent uansett.

Av de vi snakker med er det flere som nevner romtiltaket. De mener at barna burde få komme dit for å få ta del i den romske kulturen og møte andre med rom bakgrunn, men at barnevernet ikke benytter seg av dette tilbudet. Her ligger det muligens et potensial i arbeidet med å utvikle en bedre dialog mellom barnevernet og foreldre med rombakgrunn.

Samtidig må det understrekes at vi har intervjuet ansatte som både har rekruttert foreldre med rombakgrunn og sørget for at barn med rombakgrunn har blitt plassert hos slektninger. Det blir også understreket at hvis søsken av ulike grunner ikke kan plasseres i samme fosterhjem blir det lagt til rette for at de skal kunne ha kontakt. Ansatte forteller også om hvordan man har benyttet ressurser fra barnas miljø for å ivareta språk og kulturelle verdier, samtidig som det understrekes at det ikke finnes

²² <http://romtiltaket.no/>

noe «easy fix» og at barnevernstjenesten alltid kan bli bedre. Det blir videre understreket at det er stor variasjon mellom barna/ungdommene. Det kan for eksempel være vanskelig å legge til rette for språkopplæring hvis barnet eller ungdommen selv ikke er motivert:

Det med språket kan være et problem. Jeg føler nok at de [barn med norsk minoritetsbakgrunn i majoritetsfosterhjem] har mistet språket. De snakker ikke [minoritetsspråk] lenger. De har ikke vært interessert i det. Vi kan gi de tilbud hvis de ønsker det, men de må ville det. Det hadde kanskje hjulpet hvis mor hadde vært mer på banen, men de lever livene sine. De går på skole, de har venner. Det er ikke nødvendigvis så enkelt (Ansatt).

Da kan det være en vanskelig vurdering for barnevernet å vite hvor mye man skal presse ungdommene til å opprettholde kontakten med andre med samme språklige bakgrunn. Når de mister morsmålet kan de også miste muligheten til å kommunisere med foreldre under samvær, og mange barn opplever at foreldrene blir skuffet over at barna ikke kan språket lenger. Som vist over fremkommer dette temaet som en stor frustrasjon og en utfordring de barnevernsansatte fokuserer på, men ikke alltid klarer å finne gode løsninger på. Dette knyttes både til utfordringer med å rekruttere fosterhjem og beredskapshjem med minoritetsbakgrunn, samt å legge godt nok til rette for ivaretagelse av etnisk, religiøs, kulturell og språklig bakgrunn generelt.

Dataene viser imidlertid at det er stor variasjon mellom de ulike barnevernstjenestene når det gjelder praksis knyttet til det å ta hensyn til barnets bakgrunn. I en av barnevernstjenestene fortalte man for eksempel at det alltid forelå en plan for hvordan man skulle klare å ivareta hensynet til barnets bakgrunn, selv om fosterhjemmet hadde annen bakgrunn og at dette var tema som ble tatt opp med fosterforeldrene hvert eneste hjemmebesøk. Likevel opplevde de at det var utfordrende, delvis fordi det var vanskelig å få fosterforeldrene til å *endre vaner* og delvis på grunn av omliggende forhold, som eksempelvis avslag på søknad om morsmålsopplæring på grunn av at *barnet kan gjøre seg forstått på norsk*. Noen forteller at de prøver å legge til rette for at barna skal delta i aktiviteter og holde kontakten med minoritetsmiljøer med lik bakgrunn. På små steder kan dette imidlertid være mer utfordrende. I tillegg kan dette være utfordrende i saker hvor det er fare for barnet eller ungdommens sikkerhet, og i saker hvor barnet/ungdommen lever på sperret adresse.

Det fremkommer i intervju både med barnevernsansatte og ungdommer at det ikke alltid er ønskelig å ha kontakt med minoritetsmiljøet. I noen tilfeller handler det om at

ungdommene selv ønsker å bryte med miljøet og å *være mer norsk*, men det handler også om redsel for ungdommens sikkerhet. Dette blir understreket av de ansatte, som illustrert i følgende sitat:

Vi har ikke klart å opprettholde barnas kontakt med [minoritetsmiljø]. De har vært utrygge på grunn av fars nettverk.(Ansatt)

En ungdom fortalte for eksempel at hun etter opphold på både krisesenter og institusjon hadde fått tilbud om et fosterhjem. Dette var i samme kommune som familien og med storebror på samme skole, noe som gjorde fosterhjemmet uegnet i hennes tilfelle:

Dette ble foreslått, men jeg tenkte med en gang at det går ikke. Jeg tror nok ikke de helt skjønnte alvorret, men de skjønnte det når de så hvor redd jeg var. Da tror jeg de tenkte dette har hun rett i.

Sitatet viser over et annet viktig poeng, at flere av ungdommene vi intervjuet forteller hvordan de ved flere anledninger selv må ta ansvar for sin egen situasjon og sin egen sikkerhet.

Som vist i dette delkapitlet er det en god del ambivalens knyttet til spørsmål om å ta hensyn til barnets bakgrunn. Det kan være en vanskelig balansegang både for ansatte og foreldre. Ansatte må ofte vurdere om barnet eller ungdommens sikkerhet kan bli truet ved kontakt med minoritetsmiljøet, og hvorvidt barnets eller ungdommens ønske om ikke å ha kontakt bunner i reell fare for gjentatt vold eller kontroll. Når det gjelder foreldene med minoritetsbakgrunn så viser data at de ofte vurderer at det å ta kontakt med barnevernet vil medføre en stor risiko for plassering av barnet. Mange vurderer det dermed som mest fornuftig ikke å ta kontakt, hverken med barnevern eller andre hjelpeinstanser.

5.4.2 Akuttsaker

Den høye bruken av beredskapshjem indikerer at det er en stor andel akuttsaker for gruppen dette prosjektet gjelder. Det kan for eksempel være at ungdom enten kommer på skolen med blåmerker og blir kontaktet av ansatte ved skolen som tar saken videre, eller at eleven selv tar kontakt med lærer, helsesøster, minoritetsrådgiver, eller andre. I noen tilfeller er det snakk om politianmeldelse, i andre tilfeller blir ungdommen etter eget ønske tatt hånd om av krisesenter eller akuttplassert av barnevernet. Det flere av ungdommene i vårt materiale understreker, og som vi vet fra tidligere prosjekter

(Paulsen et.al. 2011) er viktigheten av at ungdommen ikke blir sendt hjem, og videre at det legges til rette for at barn og unge får uttrykke seg i trygge omgivelser.

Noen av informantene forteller at de ikke husker så mye fra den akutte fasen. Mange sier *de fremdeles var litt i sjokk*, samtidig som de vet at det å forlate hjemme *var det riktige*. De fleste forteller at de følte seg alene og at de gråt mye. Mange visste ikke hva som skulle skje i den videre prosessen, om de skulle bli plassert i fosterhjem eller på institusjon for eksempel. Ungdommene beskrev gjerne denne akutte fasen som *veldig forvirrende* eller som at *livet var satt litt på pause*. Når saker blir behandlet som akutte er det flere aspekter av praktisk art som dukker opp. For eksempel kan det være vanskelig å få tolk på kort varsel (jfr kpt 3) og som vist i forrige kapittel er det flere utfordringer knyttet til bruk av tolk. Disse kan være enda mer tydelig når saken er akutt. Flere av ungdommene i vårt materiale har fått vedtak om sperret adresse.

Vi ser en forskjell i opplevelsen av akutt plasseringer avhengig av hva forløperen til akutt plasseringen er. Blant ungdommene som ikke selv hadde tatt kontakt med barnevernet beskrives det å bli hentet akutt som både traumatisk og skremmende, og en av ungdommene sier *de kom plutselig og sa at jeg skulle bli med, jeg skjønnte ingenting*. To av ungdommene forteller at de egentlig hadde lyst til å flytte og at de hadde snakket med barnevernet flere ganger, men mener at det var vanskelig når det skjedde så fort og at *det hadde vært bedre om vi hadde fått vite det litt før*.

I de tilfellene hvor ungdommene selv har meldt understreker imidlertid ungdommene at det er viktig at det skjer noe med en gang, slik det også går frem av kapittel 3. Historien under fra en av informantene kan være illustrerende. Ungdommen ble utsatt for ekstrem kontroll fra både far og bror, i tillegg til fysisk og psykisk vold fra far. Etter en hendelse hadde ungdommen blåmerker, noe som ble fanget opp på skolen. Dagen etter ble ungdommen tatt ut av klasserommet og hentet av en saksbehandler fra barnevernet og flere personer som ungdommen tror var fra politiet:

Jeg husker saksbehandler sa at jeg kunne dra hjem så skulle de snakke med pappa og da bare ... jeg kunne ikke dra hjem...for det var etter skoletid og da visste jeg pappa hadde skjønnt at noe hadde skjedd så jeg sa at NEI jeg kan ikke dra hjem...da er det helt krise! Dere må hjelpe meg nå! Jeg bare drar ikke hjem! Da ble jeg kjørt til krisesenteret.

Ungdommen hadde fått panikk ved tanken på at de skulle snakke med far, og visste at dette ikke ville hjelpe: *Hadde de gjort det så hadde det blitt 10 ganger verre... jeg vet ikke hva pappa kunne gjort da... det ville blitt et helvete.*

Det var ulik forståelse og ulike forklaringer på hvorfor en sak var akutt. I en barnevernstjeneste mente de ansatte at det oftere ble akutt plassering i minoritetsfamilier fordi *den parten som blir utsatt for vold, eller er vitne til vold, samtidig er støttende til voldsutøverne, og da er det mindre å spille på.* Dette kan føre til at det oftere blir akutt plasseringer enn når de eksempelvis kunne be den ene forelderen ta med seg barna på krisesenter. Lignende beskrivelser gis også av en annen tjeneste hvor de ansatte hadde prøvd å få til en løsning der mor og barna kunne flytte fra far og få oppfølging fra barnevernstjenesten, men hvor dette ikke var mulig fordi mor benektet at far hadde utøvd vold. I saker som omhandler æresrelatert vold kan også støtten til voldsutøverne ha utgangspunkt i at det å bryte ut at ekteskap (for eksempel ved å dra til et krisesenter) kan medføre ærestap for familien, noe som igjen kan få alvorlige konsekvenser for den det gjelder. Videre kom det frem at det oftere kunne bli akutt plasseringer i saker hvor familiene nylig er ankommet fordi de har mindre nettverk å spille på, et funn som er gjenkjennelig fra annen forskning (Paulsen et al., 2015). Altså er ikke utfordringen nødvendigvis alvorlighetsgraden i saken, men mangel på alternative løsninger når den akutte situasjonen oppstår.

I intervjuene med barnevernslederne er det forskjellige oppfatninger knyttet til om det er mer akutt plasseringer i saker hvor det er vold eller mistanke om vold i minoritetsfamilier. Hvorvidt det blir en akutt plassering eller ikke knyttes til alvorlighetsgraden i saken og om man vurderer at det er fare for gjentakelse. En av barnevernslederne som har erfaring fra ulike tjenester beskriver at ulike kontorer kan vurdere ulikt og at *det er forskjell på når man vurderer at det er akutt.* Med dette henvises det altså til ulik skjønnsutøvelse og ulike terskler for når det vurderes å være akutt. Uansett er det ofte behov for samarbeid med ulike etater for eksempel politi, skole eller psykisk helsevern (Ådnes et al., 2016) blant annet fordi noen av sakene krever et høyt sikkerhetsnivå.

5.4.3 Betydning av sikkerhet i saker med ekstrem kontroll/æresrelatert vold

Som nevnt innledningsvis er det gjerne glidende og overlappende overganger mellom autoritær/streng oppdragelse, ekstrem eller sosial kontroll, æresrelatert vold og trussel om eller tvangsekteskap (Bredal og Orupabo 2008, Paulsen et.al. 2011, Lidén, et.al.

2015). Det kan slik være vanskelig å vurdere hva man står overfor i møte med ungdommer som forteller om sitt forhold til foreldre og storfamilie, som illustrert i eksemplet fra ungdommen som selv gikk til politiet (kpt 4.1.1). En av utfordringene som beskrives å være *ekstra* eller *annerledes* i saker hvor det forekommer for eksempel ekstrem kontroll/æresrelatert vold, er at ungdommene er usikre på konsekvensene av å ta kontakt med hjelpeapparatet. For noen er trusselbildet så alvorlig at de må kutte all kontakt med familien, få ny identitet, ikke være på sosiale media og ellers har ulike sikkerhetstiltak som for eksempel voldsalarm. De av ungdommene i vårt materiale som har levd med ekstrem kontroll/æresrelatert vold er alle svært opptatt av sikkerhet. En av ungdommene vi intervjuet svarer slik når vi spør om det er noe hun vil understreke til slutt:

Det er dette med sikkerhet, det er første prioritering, det er kanskje kjempekjedelig for den jenta og ikke kunne ha Facebook og Instagram og sånn, men at man forklarer hvorfor det må være sånn – det er viktig. Og at man har god kontakt med politiet, vaktsselskap, alarm i huset, voldsalarm er også veldig viktig!

Denne ungdommen forteller videre at det at hun har levd med høyt sikkerhetsnivå i mange år, har det ført til at hun alltid er på vakt:

Jeg er alltid på vakt uten å tenke over det. Jeg er rett og slett på vakt hele tiden. Jeg har blitt så vant til det at jeg tenker ikke veldig mye over det, at jeg snur meg rundt og ser og sånn. Uansett hvor jeg er, selv om jeg føler meg veldig hjemme her så føler jeg meg ikke trygg hele tiden, fordi hjernen jobber uten at man tenker over det, og det går jo litt utover humøret og energien. Så det er derfor det er så viktig med terapi osv. Men jeg slapper av hvis jeg er hjemme, da tenker jeg ikke så mye over det, men når jeg går alene så tenker jeg på det hele tiden.

Opprettholdelse av høyt sikkerhetsnivå krever godt tverretatlig samarbeid, noe vi kommer tilbake til avslutningsvis i dette kapitlet. Både barnevern, politi, alle i fosterfamilien samt skole må være aktive på dette området. Videre må alle nære nettverk og familie (for eksempel søsken i fosterhjem) være informert så de vet hva de skal gjøre hvis det oppstår en potensielt farlig situasjon. Flere snakker om betydningen av en sikkerhetsplan. Her understreker ungdommene selv viktigheten av at de selv er med å utforme sikkerhetsplanen, dette er helt nødvendig for at de skal vite hva de skal

gjøre, og i hvilken rekkefølge hvis det oppstår en situasjon. Flere av ungdommene vi intervjuet hadde vært i situasjoner der de måtte ta i bruk sikkerhetsplanen. I slike situasjoner blir betydningen av medvirkning ytterligere understreket fordi ungdommen det gjelder må være aktivt deltakende og til en hver tid være informert om hva som kan skje i ulike situasjoner. Det kan være vanskelig for en ungdom som har levd under ekstrem kontroll og som på et tidspunkt bryter med familien og *blir fri*, og samtidig måtte forholde seg til strenge sikkerhetstiltak:

Jeg måtte forklare hva som kunne skje for eksempel hvis far fikk tak i meg. Dette dannet grunnlag for sikkerhetsplanen. Dette var politi og barnevernet og fosterforeldre med på. Alle var enige på en måte – så det var greit! Men det viktigste er at vi [ungdommene] følger disse reglene – retningslinjene! Og med en gang du får den friheten som du aldri før har hatt, selyfølgelig har du lyst til å gjøre dumme ting. Og det er viktig å være obs på! Når man er 14 – 15 så har du lyst til å være en vanlig ungdom, du har ikke lyst til å gå rundt med voldsalarm og ikke være på sosiale medier. Du blir jo nesten mobba for ikke å være på Facebook. Herregud hvorfor har du ikke det liksom. Når man er i den alderen, og så kan man ikke si det til alle heller. Så det er det verste.

5.5 Om betydning av relasjon, respekt og medvirkning

De ungdommene som føler de har fått god hjelp har i stor grad både hatt en god dialog og stor grad av medvirkning. De har hatt flere møter med ansatte i barnevernet, de har blitt informert om prosessen underveis, de har deltatt i planleggingen, gått gjennom tiltaksplaner og hatt jevnlig møter. Ungdommer med høyt sikkerhetsnivå har for eksempel vært med på å utforme sikkerhetsplan med blant annet rutiner for kriser og/eller flukt. Betydningen av denne type konkret medvirkning blir understreket i flere av intervjuene, og videre at deres behov ble tatt på alvor. Utsagn som *når jeg sa jeg ikke hadde det bra så tok de det på alvor* eller *de var opptatt av det så de spurte meg: hva skal til for at du skal klare deg alene*. En ungdom som var blitt utsatt for ekstrem kontroll sa det slik: *jeg føler at jeg har blitt respektert, hørt og stolt på!*

I saker som er så alvorlige at ungdommen må flytte ut av hjemmet og kutte kontakt med familien er relasjonen til kontaktpersonen i hjelpeapparatet av stor betydning, noe sitatet ovenfor er et eksempel på. Tidligere forskning viser imidlertid ofte til eksempler med relasjonsbrudd og hyppig bytte av saksbehandlere, samt ungdommer som ikke

blir hørt (Paulsen et.al 2011; Haugen et.al. 2012; Paulsen og Berg 2016). Dette er alvorlig i alle saker, men kanskje ekstra viktig i saker som omhandler ekstrem kontroll. En ungdom vi intervjuet mente for eksempel at hjelpen hun fikk fra en saksbehandler var avgjørende for at hun kom seg ut av et hjem preget av vold og ekstrem kontroll:

Jeg kan si rett ut at hadde jeg ikke hatt [saksbehandler] så hadde jeg ikke vært her. For man blir veldig svak når man er utsatt for sånt press hjemme, man klarer ikke bare å ta tingene sine å gå (...) [saksbehandler] gav meg styrke og hver gang jeg tenkte dette klarer jeg ikke hørte jeg stemmen til [saksbehandler] som sier «dette klarer du». Jeg er så glad for at jeg aldri var nødt til å gå til NAV eller at jeg slapp å slite økonomisk. Jeg har kommet så langt takket være den gode oppfølgingen jeg fikk. Det å få en slik saksbehandler det er som å vinne i lotto!

Å møte ungdommene på en god måte ble tematisert av en av de ansatte, som sa:

Vi må ikke være så opptatt av å fylle alle krav som blir satt og tilfredsstille dette systemet. Synes vi må vektlegge hvordan er vi mot andre mennesker, hvordan vi er mot andre mennesker, ikke bare krysse av for om du har gjennomført det og de. Det med hvordan vi er mot hverandre det er et tema jeg synes har blitt litt glemt... det er en av mine kjepphester.

Flere av ungdommene som fått hjelp til å komme seg ut understreker betydningen av gode støttepersoner og samarbeid mellom barnevern, skole og politi. Mange tviler og føler seg dratt mellom det å ta ansvar for eget liv og sikkerhet og på den andre siden vise lojalitet og ansvarsfølelse overfor familien og søsken.

Både opprettelse av kontakt med barnevernet, brudd eller nye måter å være sammen med familien på, samt overgang til ettervern eller avslutning av tiltak fra barnevernet kan representere risikofylte faser i livsløpene til disse barna og ungdommene. Dette har vi betegnet som sårbare overganger.

5.6 Sårbare overganger

I tidligere forskning påpekes det som en risikofaktor for unge som går ut av barnevernet at de har begrenset nettverk og sosial støtte i overgangen til voksenlivet (Marion, Paulsen, & Goyette, 2017; Paulsen & Berg, 2016). For de unge som har vært

utsatt for ekstrem kontroll og/eller lever på sperret adresse vil denne utfordringen forsterkes ytterligere da det vil representere et brudd med familien, men også en flytting fra venner og annet nettverk. Dette gjør at de vil ha behov for tett oppfølging i overgangen til voksenlivet.

De ansatte som har erfaringer med denne typen saker er opptatt av at man i noen saker *må kunne se gjennom fingrene* på en del regler. Noen har for eksempel ikke opphold på det tidspunktet de trenger hjelp, andre har akkurat fylt 18 og har ikke vedtak om ettervern, men trenger hjelp. I noen saker er det utfordringer som krever samarbeid mellom land og ikke minst mellom ulike kommuner og bydeler. Det blir understreket at det er viktig å få til en kontinuitet i hjelpen til disse ungdommene, for å sikre den sårbare overgangen. En fagperson sier det slik:

For eksempel når barnet fyller 18 så står det i reglene at du skal gjøre slik og slik – men vet du vi jobber med mennesker pleier jeg å si – vi må hjelpe dem over på en anstendig måte – ikke bare ta en telefon til helse og velferd å si nå må dere ta over denne her. Man må se gjennom fingrene med ting – disse jentene trenger hjelp i mange år – de trenger hjelp i 6-7 år minst, og da må man kunne legge til rette... alt tar lenger tid. Vi må forvente at det tar lenger tid enn det gjør med norsk ungdom og når det er en aldersgrense på 23 år... vi må kunne følge dem helt ut.

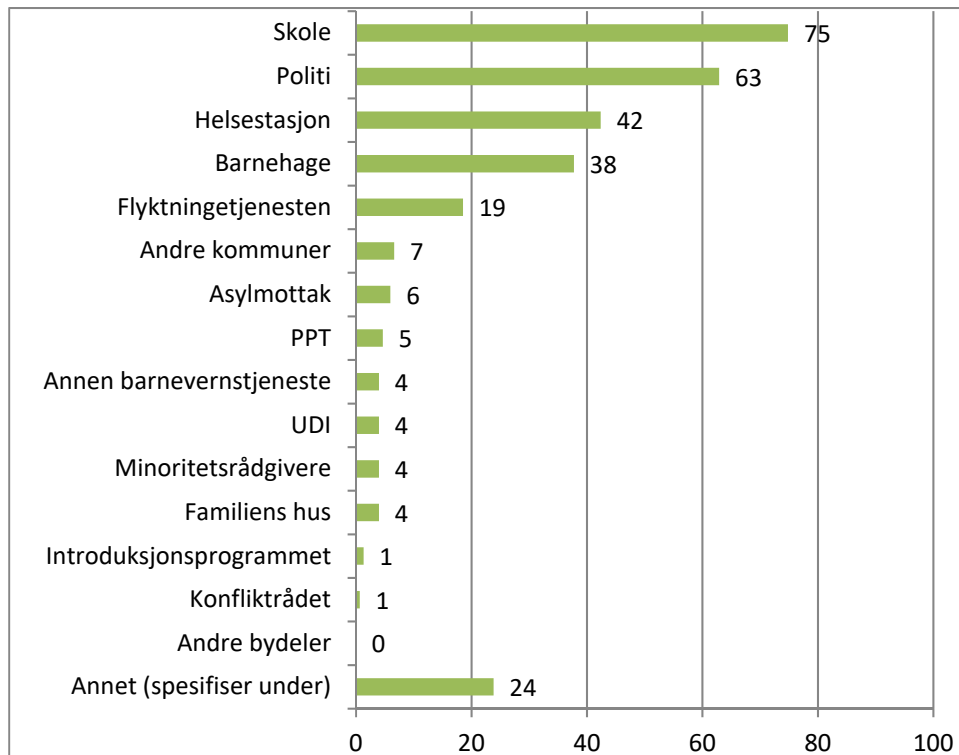
Lignende beskrivelser fremkommer også i intervjuene med ungdommene, som i sitatet under der en av ungdommene svarer på hva hun mener er viktig i det videre arbeidet:

Ja, at barnevernet gir hjelp også etter at de har blitt 18, at de kan fortsette å bo i fosterhjemmet... eller være under barnevernet selv om de har fylt 18 eller 20. Selv er jeg langt over 20 og føler fortsatt at jeg trenger hjelp.

Altså understekes behovet for fleksibilitet, kontinuitet og oppfølging utover den fastsatte aldersgrensen på 23 år, noe som er også understreket i tidligere forskning (Paulsen, 2016a). For denne gruppen ungdommer vil det i tillegg være en dimensjon knyttet til sikkerhet. Situasjonen for mange ungdommer som bor på hemmelig adresse eller annen type botilbud krever at barnevernet har et tett samarbeid med andre etater, spesielt med politi og skole. I neste avsnitt skal vi se nærmere på samarbeid med ulike instanser i enkeltsaker generelt.

5.7 Betydning av tverretatlig samarbeid

Barnevernslederne er spurt om hvilke andre instanser de samarbeidet med i siste sak. Svarene er presentert i figur 5-5.

Figur 5-5. Andel samarbeid med andre instanser i siste sak (n=151).

Det er særlig skole man samarbeidet med (75 prosent av lederne oppgir dette), og politiet (63 prosent). Helsestasjon (42 prosent) og barnehage (38 prosent) er de neste på lista. 24 prosent har svart at de samarbeidet med andre instanser enn de alternativene som var mulige å velge i spørreskjemaet, og de som trekkes fram i kommentarfeltet da er særlig BUP, Bufetat, men også krisesenter og barnehus. lege, psykiatriske tjenester for voksne og NAV nevnes i tillegg. Til sammen peker resultatene på et fleksibelt samarbeid med en rekke etater ut fra behovene i den enkelte sak.

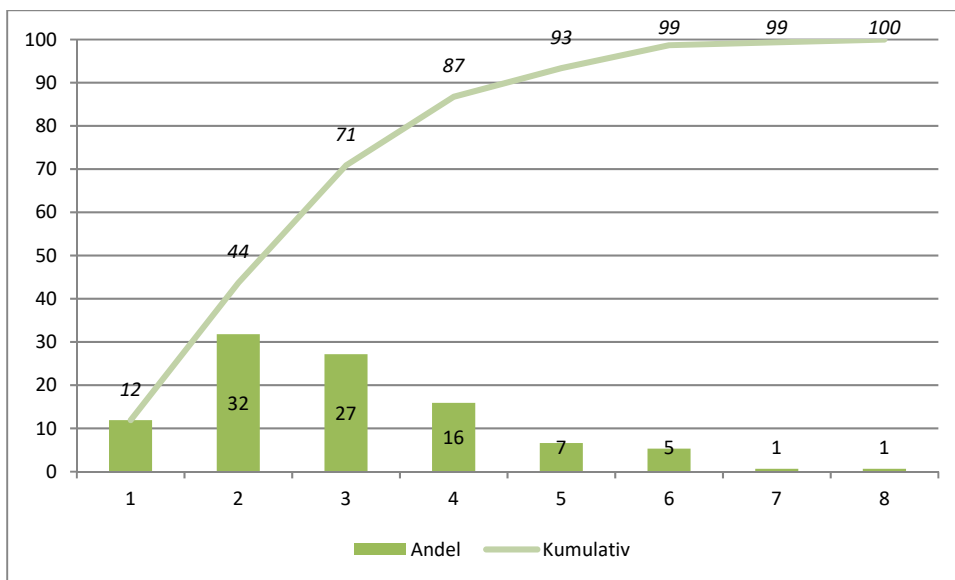
Godt samarbeid er viktig for å kunne gi et godt tilbud. Noen av de ungdommene vi har intervjuet har svært strenge sikkerhetskoder og i slike tilfeller er samarbeid med andre instanser som både politi og skole av stor betydning, og dette ble understreket av flere av ungdommene. Samtidig var det også ungdommer som pekte på viktigheten av at ulike barnevernstjenester samarbeider. Det er kjent at mange familier flytter mellom

kommuner og bydeler for å unngå barnevernet, noe som gjør at barn og ungdom ikke alltid får hjelp tidnok. En av ungdommene vi intervjuet var opptatt av dette:

Noe annet jeg synes er viktig er samarbeid mellom de forskjellige bydelene. Man bør ha en rutine på at man sender over og innkaller til samtale. Min sak har ikke vært så ille da, men mange slipper alt for lett unna. Og det er viktig at slikt samarbeid ikke bare er mellom byer, men også mellom bydeler.

I lys av sitatet over er det verdt å merke seg at samarbeid med andre barnevernstjenester er oppgitt i kun 4 prosent av sakene. Kategorien «samarbeid med andre barnevernstjenester» ble imidlertid ikke konkretisert ytterligere i spørreskjemaet, og vi kan derfor ikke vite sikkert hva de enkelte respondentene har forstått med «samarbeidet med andre barnevernstjenester». Det som imidlertid blir understreket i det kvalitative materialet er at det er viktig å sikre god flyt både mellom ulike barnevernstjenester både når familier flytter til nye bydeler eller kommuner, men også samarbeid mellom ulike etater.

Ofte er det slik at jo mer komplisert en sak er, jo flere instanser bør samarbeide. Figuren nedenfor viser grad av samarbeid med andre etater.

Figur 5-6. Totalt samarbeid med andre instanser i siste sak. Kumulativ andel (i kursiv) og andel (n=151).

Figur 5-6 underbygger bildet av et fleksibelt samarbeid med andre etater i enkeltsaker. 12 prosent av barnevernstjenestene samarbeider med én annen etat, mens 75 prosent (32 + 27 +16) samarbeider med to til fire andre etater. Nærmere undersøkelser viser at kjennetegn ved kommunene ikke har noen sammenheng med hvor mange man samarbeider med, men det er en svak tendens til at barnevernstjenester i områder med dårlig økonomi (lavt netto driftsresultat i prosent av brutto driftsinntekter) i større grad har samarbeidet med andre barnevernstjenester (kontrollert for andre kjennetegn ved kommunen).

6. Forebyggende arbeid

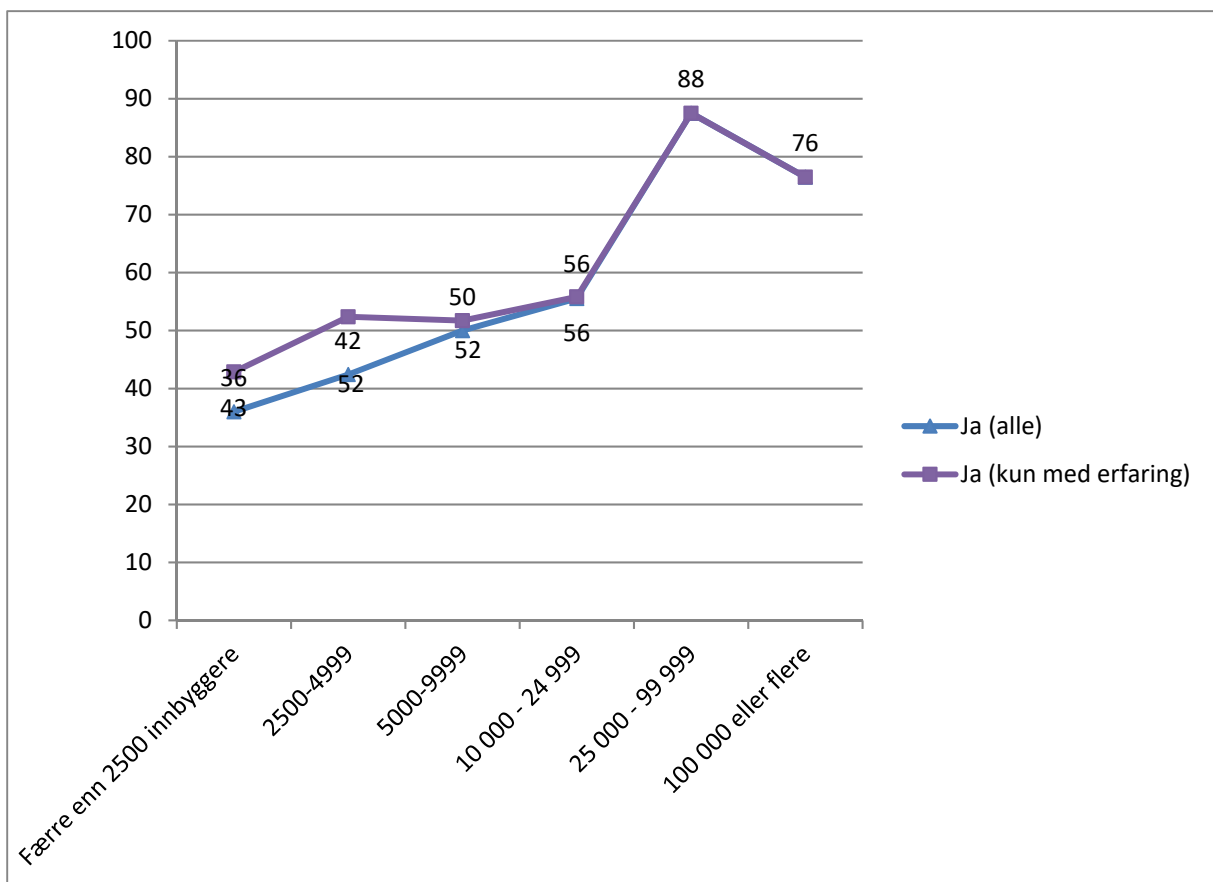
Flere studier beskriver et ambivalent forhold mellom barnevernet og de berørte foreldre (Hall & Slembrouck 2011, Midjo 2010). Foreldre opplever også manglende innflytelse når det gjelder disse tjenestene (Aadnesen et al., 2014, Slettebø 2008, Haugen & Paulsen 2012). Barnevernet har blitt kritisert for å legge for lite vekt på barns medvirkning (Langballe & Gamst 2010, NOU 2009: 8, Killén 2004), mangelfulle rutiner, dokumentasjon og systematiske tilnærminger knyttet til barns medvirkning (Helsedirektoratet 2011). Dette er beskrivelser av en generell mistillit som gjør samarbeidet mellom familier og barnevernet vanskelig. Mistilliten til barnevernet ser ut til å være ekstra stor i familier med minoritetsbakgrunn, og forebyggende arbeid og dialog med denne gruppen er derfor svært viktig. I dette kapitlet fokuseres det på i hvor stor grad barnevernstjenestene jobber med forebyggende arbeid, knyttet til vold i minoritetsfamilier. Videre vil vi gi noen konkrete eksempler fra ulike barnevernstjenester og hvordan de fokuserer på forebyggende dialogarbeid. Avslutningsvis i dette kapitlet viser vi hvorvidt det samarbeides med andre instanser om den forebyggende innsatsen.

6.1 Barnevernstjenestenes forebyggende arbeid

Et av spørsmålene i spørreskjemaet var hvorvidt barnevernstjenestene jobbet med forebygging med følgende spørsmålsformulering: *Jobber dere med forebyggende arbeid (knyttet til vold i minoritetsfamilier)?* Her svarer 55 prosent av alle barnevernstjenestene at de arbeider forebyggende på dette området. Dersom vi avgrensar resultatene til kun de som oppgir å ha erfaring med forekomst av vold, stiger andelen til 60 prosent. Det er altså svært varierende innsats knyttet til det forebyggende arbeidet, til tross for at barnevernstjenestene er forpliktet til å drive med forebygging²³. Det er en klar sammenheng mellom antall innbyggere i barnevernstjenestens område og om barnevernstjenestens leder oppgir at de arbeider forebyggende knyttet til vold i minoritetsfamilier (figur 6-1). Det er tjenestene som favner flest innbyggere som i størst grad arbeider forebyggende. Selv om det er en liten endring når kommunen har 100 000 eller flere innbyggere, er tendensen klar. Jo større kommunen er, jo større andel barnevernstjenester arbeider forebyggende. For de

²³ Jfr Lov om barnevernstjenester §3-1.

små kommunene ser vi at når barnevernstjenestene har erfaring med denne typen saker er det en større andel som jobber forebyggende. I de største kommunene har imidlertid alle barnevernstjenestene som jobber forebyggende erfaring (slik at de to linjene går parallelt). Nærmere analyser viser at jo større andel innvandrere fra afrikanske land, jo større sannsynlighet er det for at barnevernstjenesten arbeider forebyggende. Vi finner ikke tilsvarende sammenheng for grupper innvandrere fra andre verdensdeler.

Figur 6-1. Arbeider barnevernstjenesten forebyggende knyttet til vold i minoritetsfamilier? Andel (n=180).

I spørreskjemaets kommentarfelt og i kvalitative intervjuer kommer det frem at det forebyggende arbeidet gjøres på mange måter. Noen oppgir at de deltar på ulike informasjons- og foreldremøter hvor de informerer om barnevernet, mange forteller at de er med på voksenopplæring eller at de har tett samarbeid med introduksjonsordningen, mens andre igjen jobber med ulike innvandrereforeninger og organisasjoner, for eksempel den Somaliske foreningen i kommunen. Mange kommuner oppgir at de har tilbud om ICDP kurs, eller andre foreldreveiledningskurs og andre kommuner oppgir at de jobber med informasjon om barnevernstjenesten og

barn og foreldre i Norge. Hos noen barnevernstjenester virker det som man har en relativt aktiv forebyggende innsats som illustrert i følgende kommentar fra en barnevernsleder:

Samarbeid med flere kontor, introduksjonsprogram, voksenopplæring i kommunen. Undervisning og deltakelse i foreldreveiledningsgrupper. Informasjonsmøte om vold og barnevern på foreldremøte i flerkulturell barnehage. Samarbeid med skole, barnehage, PPT, helsestasjon knyttet til minoriteter. Har eget faglig fokus på utvikling av dette tema i personalgruppen [kommentar fra åpent felt i spørreskjema].

Svarene i kommentarfeltene viser at kommunene har ulike måter å tilnærme seg det forebyggende arbeidet på, ofte fordi de er organisert ulikt. Noen nevner for eksempel at alle flykninger får oppfølgingen fra Flyktingetjenesten i introduksjonsprogrammet, eller at de overlater forebyggende arbeid til andre enheter i kommunen, som illustrert i følgende kommentar fra en av barnevernstjenestene:

Barnevernstjenesten har lite kapasitet til å drive generell forebygging og må først og fremst forsøke å få andre hjelpere på banen, f.eks. helsestasjon/ressurshelsestasjon/NAV med flere. Vår tid går med til å håndtere de sakene hvor det er meldt om vold [kommentar fra åpent felt i spørreskjema].

Sitatet ovenfor er ikke enestående, og flere av barnevernstjenestene kommenterte at det å drive forebyggende arbeid lett kan bli nedprioritert. Med visshet om betydningen av forebyggende arbeid generelt (Holte, 2012) kan dette tyde på en noe problematisk praksis som bør undersøkes nærmere. Vi skal senere i dette kapitlet komme med eksempler på barnevernstjenester som arbeider godt med forebyggende arbeid spesielt rettet mot familier med minoritetsbakgrunn.

6.1.1 Frykten for barnevernet

Flere studier har understreket at mange med minoritetsbakgrunn har en frykt for barnevernet (Paulsen et al., 2015; Paulsen et al., 2014; Berg, et al., 2017) Dette kan gjøre det vanskelig for barnevernet å komme i posisjon for å hjelpe familier på et tidlig stadium, eller i det hele tatt å komme i dialog med ulike innvandrergupper.

I de kvalitative intervjuene understreker flere av de barnevernsansatte at det å minske frykten for barnevernet er en viktig del av det forebyggende arbeidet. Dette gjøres blant annet gjennom jevnlig informasjon om barnevernet både på asylmottak, introduksjonsprogram og andre arenaer. I flere intervjuer kommer det frem at det jobbes mer med forebyggende arbeid rettet mot familier med minoritetsbakgrunn enn andre, som illustrert i følgende sitat fra en av de barnevernsansatte:

Vi jobber mye mer forebyggende med denne gruppa enn andre. Vi jobber jo ikke så mye forebyggende ellers, men mot denne gruppa er det prioritert[kommentar].

De ansatte forteller at mange foreldre har fått informasjon før de kom til Norge om at de må passe seg for barnevernet som kan ta barna deres. Lignende svar fremkommer også i kommentarene i breddeundersøkelsen hvor det er flere av de ansatte som legger vekt på at mange med minoritetsbakgrunn har en frykt for barnevernet, og svarer følgende når vi spør om hva som er den største utfordringen i arbeidet med saker der det er mistanke om/forekomst av vold i minoritetsfamilier:

Frykten for barnevernet hindrer en del familier fra å våge å ta i mot hjelp. Noen saker kunne vært løst på et «lavere nivå» om de hadde våget å erkjenne problemet og vært villig til å gå i en prosess med å handle annerledes [kommentar].

Redsel for barnevernet er muligens den største utfordringen i dette arbeidet, den er til hinder for et fruktbart samarbeid med mål om endret atferd [kommentar].

Frykten for barnevernet og kulturforskjeller er de største utfordringene i slike typer saker[kommentar].

Den store frykten for barnevernstjenesten i enkelte miljøer gjør det krevende å oppnå tillit til at vi ønsker å hjelpe til endring [kommentar].

Funnene knyttet til frykt er gjenkjennelig fra annen forskning på området. I rapporten *Forståelse gjennom dialog* viser Haugen og Berg (2016) at mange nylig bosatte innvandrere forklarer hvordan et nasjonalt og internasjonalt mediebilde påvirker deres vurderinger av det norske barnevernet. Mange forteller at de har informasjon fra

sosiale medier der det legges ut negativ informasjon og skremselspropaganda om det norske barnevernet, og noen har fått denne informasjonen før de kommer til Norge.

Flere av våre informanter forteller om tilfeller der familier med rombakgrunn har flyttet til utlandet eller holdt barna borte fra skolen i frykt for at barnevernet skal *komme og ta barna deres*. Det kommer tydelig fram gjennom intervjuene at mange foreldre med rombakgrunn føler seg diskriminert av barnevernet. Det fortelles også om tilfeller der familier med rombakgrunn har flyttet til utlandet eller holdt barna borte fra skolen i frykt for at de *skal miste barna sine*. Den vedvarende frykten for barnevernet gjør at foreldre ikke tør å benytte seg av andre offentlige tilbud som helsesøster, barselgrupper, mor og barn senter etc. Det verserte også historier om foreldre som har blitt lovet at de skulle få treffe barna sine, få se bilder av dem eller ha kontakt på annen måte, uten at dette har skjedd, og hyppig skifte av saksbehandlere med dertil ulike praksiser og væremåter. I spørreskjemaet ble det avslutningsvis stilt et åpent spørsmål: *Hva vil du si er den største utfordringen i arbeidet med saker hvor det er mistanke om/forekomst av vold i minoritetsfamilier*. Et av svarene som her ble skrevet inn er gjengitt under:

Det er nok flere faktorer som deler den førsteplassen, men jeg vil mene at barnevernet og andre må få trygghet nok til å våge å møte minoritetsfamilier der de er, dvs. i større grad åpne for at vi som hjelpetjenester kan gå veien sammen med dem fra en barneoppdragelse preget av fysisk og psykisk vold som korrektiv, til en barneoppdragelse som er bra for barn og innenfor norsk lov og FNs barnekonvensjon. Det kan fremstå som en trygg tilnærming (og vi har «ryggen fri») at barnevernet i møte med minoritetsfamilier kategorisk fordømmer bruk av vold, at dette er forbudt, og at vi har mulighet til å be fylkesnemnda om omsorgen dersom foreldre gjør dette. Men gjør man dette uten å finne en måte å trygge de samme familiene nok til at de våger å fortelle om sine utfordringer knyttet til voldsbruk på, så er det lite sannsynlig at de vil fortelle oss om dette. Da hjelper det lite med festtaler om å fordømme voldsbruk. Et tiltak for å komme videre ligger etter mitt syn i å etablere felles arenaer der hjelpeapparat og minoritetsfamilier kan snakke direkte sammen og bygge tillit.[kommentar fra åpent felt i spørreskjema]

Svaret understreker betydningen av forebyggende arbeid, ved å danne felles arenaer for dialog mellom barneverns og minoritetssamfunn. En arena som flere henviser til i den forbindelse er bruk av dialoggrupper.

6.2 Dialoggrupper som forebyggende arbeid

For at forebyggende arbeid skal være vellykket, er det viktig at det fremmer ikke bare kunnskap men også personlige og sosiale ferdigheter. I rundskriv 25 (BFD, 2005:24) er det understreket at *Opplæring, veiledning og støtte til foreldre går som en rød tråd gjennom vellykkede prosjekter der vekten er lagt på å fremme uavhengighet, initiativ og selvstendighet hos foreldre og barn*. Når det gjelder forebygging rettet mot familier med minoritetsbakgrunn har det vært mye fokus på bruk av dialog som metode for både opplæring, veiledning og støtte. Betydningen av dialog er også noe som går som en rød tråd i det kvalitative materialet, med tanke på tilbakemelding fra både brukere og ansatte. For å se nærmere på hvordan dialogarbeid kan anvendes i forebyggende arbeid har vi valgt å fokusere mer inngående på bruk av dialoggrupper. Dialog som metode knyttes gjerne til ulike former for konflikthåndtering (Hydle og Bredal, 2011, Elvegård og Paulsen, 2013) men også som møte mellom barneverns og minoritet. Norsk innvandrersforum gjennomførte i 2013 prosjektet *Dialogmøte mellom barnevernet og etniske minoriteter* og flere av barnevernstjenestene vi snakket med hadde erfaringer med bruk av dialoggrupper. I det følgende gjengir vi funn fra prosjektet *Forståelse gjennom dialog* (Haugen og Berg, 2016) før vi gir eksempler fra ansatte og ungdommer i vårt materiale.

I prosjektet *Forståelse gjennom dialog* var målet å drive forebyggende arbeid med særlig fokus på godt foreldrearbeid og samhandling mellom barn og foreldre. Dialoggruppe ble holdt for nylig bosatte foreldre og var lagt opp til ukentlige samlinger med obligatorisk oppmøte for deltakerne. I tillegg til forelesere fra introduksjonsprogrammet og barnevernstjenesten var det gjesteforelesere til stede på de fleste samlingene. Stort sett var mellom 15 og 20 deltakere til stede og tema og utfordringer knyttet til familieliv, ulike livsfaser (barndom, ungdom, alderdom), barneoppdragelse, skole og barnehage var gjennomgående. Det ble brukt tolk på alle møtene.

Deltakerne uttrykker jevnt over at de er veldig fornøyde med dialoggruppene, og at det er nyttig med informasjon om både barneoppdragelse, skole og barnehage. Mange fortalte at de hadde endret syn både på barnevernet og på egen barneoppdragelse. Når

det gjelder barneoppdragelse illustrerer sitatene under hvordan flere la vekt på betydningen av dialog og diskusjon, fremfor enveis kommunikasjon/forelesning:

Hvis noen sier at det er slik og slik uten at vi får diskutere det – da blir det feil (Deltaker i dialoggruppa).

Vi har lært mer om hvordan vi kan oppdra egne barn – ja det var nyttig! (Deltaker i dialoggruppa).

Flere av deltakerne sa at de i løpet av tiden med dialoggruppene hadde lært at man ikke skal slå barn for å disiplinere dem, men at det finnes andre måter å oppdra barn på. Temaet barnevernstjenesten skapte også stort engasjement i dialoggruppene. En gjennomgående tilbakemelding var man hadde endret syn på barnevernet, og tilbakemeldinger som at *det var ikke slik vi hadde hørt at de kommer bare og tar barna dine* var gjennomgående. Videre ble flere tema nevnt som en slags merverdi, blant annet at man treffer andre innvandrere fra ulike kulturer, at man får en annen inngang til det norske språket, og at man kan stille spørsmål om både personlige og praktiske ting man lurer på. Det interessante med dette prosjektet var at flere av deltakerne understreket at de gjennom dialoggruppene hadde fått et annet syn på barnevernet, som illustrert i følgende sitat:

Det viktigste var at vi var så skremt av barnevernet, men nå er vi ikke det lenger (Deltaker i dialoggruppa).

Tilbakemeldingene fra *Forståelse gjennom dialog* viser videre at dialoggruppene har hatt effekt når det gjelder informasjonsarbeid. Flere deltakere understreker at de har endret oppfatning av barnevernet og at de har utvidet sin forståelse av hva barnevernet, og hjelpeapparatet forøvrig egentlig bidrar med. De ser ikke lenger på barnevernet som en fiende som de er redd for, men forstår at barnevernet er der for å bistå barn og unge og deres familier (Haugen og Berg, 2016).

Flere av barnevernstjenestene vi intervjuet la vekt på dialog som forebyggende arbeid. Ved noen tjenester holdes det jevnlig informasjonsmøter der man snakker om barnevernet generelt, barneoppdragelse og familieliv generelt, men også tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, vold osv. Ved én tjeneste hvor de samarbeider med introduksjonsordningen understrekes dette av en av de ansatte:

Det å informere i dette forumet er utrolig viktig, og at dette er noe som prioriteres høyt. Det å vise ansikt, det tror jeg har fryktelig mye å si (...). Når vi får ei bekymring ser vi som regel på hvor lenge de har vært her, for å se om de har vært med på denne informasjonsrunden.

Betydning av informasjon om *hvordan man gjør det i Norge* og hva som forventes i Norge knyttet til barneoppdragelse og vold er viktig. Som en av de ansatte sier: *Flere er vokst opp med å bli slått selv og for dem er dette en naturlig del av barneoppdragelsen.* Et viktig punkt er å gi foreldre alternativ og andre nye verktøy til barneoppdragelse. Sitatet under er fra en ansatt:

Når du tar fra dem et redskap må du erstatte det med noe annet. For flere har det å klappe vært deres måte å reagere på, og da er det viktig å si i fra at dette ikke er akseptabelt, men også vise alternativer (...). En av fedrene sa på et slikt møte at 'Du sier at jeg ikke får lov til å slå barnet mitt, men hva skal jeg gjøre da?', så vi er nødt til å gi dem noen andre verktøy.

Også en av de ansatte som har arbeidet med romfamilier er opptatt av betydning av dialog. Mens mange skylder på lite ressurser, slik det for eksempel kommer frem i kommentarfeltene i spørreundersøkelsen, har den ansatte i denne tjenesten en annen vinkling:

Det handler ikke om lite ressurser, det handler om hvordan du jobber inn i familier. Det handler om å ha noen møtepunkt og bli kjent med hverandre. Det å få noen fjes, som snakker med hverandre, så blir det mindre farlig. Man må få til en bedre dialog og vi kan sikkert være mer kreative enn vi er, delta i grupper i rådhuset, benytte oss av romtiltaket²⁴ og andre minoritetsgrupper. Kanskje skulle vi være mer aktive på å invitere rom inn til dialog...der de kan stille spørsmål uten at det er farlig. Det er dialog som er stikkordet, man må snakke sammen (Ansatt).

Flere av dem vi har intervjuet legger vekt på at barnevernet for det første må ha mer dialog med ulike grupper minoriteter, men også at representanter for ulike minoritetsbefolkninger må jobbe med dialog, som for eksempel illustrert i følgende sitat:

²⁴ <http://romtiltaket.no/>

Jeg synes at romfolk skal ha mer foredrag til barnevernstjenester rundt om i ulike bydeler... fortelle om hvordan vi er, vår kultur og hvilke tradisjoner vi har. (Mor med rombakgrunn).

Flere av ungdommene vi snakket med var opptatt av muligheten for å benytte ungdommer med egenerfaring i informasjonsarbeid. Noen hadde også egen erfaring med å snakke med ungdommer i lignende situasjon som dem selv, og mente dette hadde vært til stor hjelp. Sitatet under er fra en av de ansatte som tematiserer hvordan ungdommer som selv har vært nødt til å bryte med familien sin, kan ha godt av å snakke med andre ungdommer med lignende erfaring:

Noen av jentene forstår nok ikke at de kan få hjelp. Kanskje kan de treffe en jente som har erfaring? Det er kanskje litt mer troverdig enn at en saksbehandler snakker og sier at de kan hjelpe. For den fasen når man har brutt er kritisk, og de må tørre å få den hjelpen de trenger, og kanskje at de da kan snakke med noen med erfaring.

Flere av ungdommene vi snakker med er generelt opptatt av at det er viktig med informasjonsarbeid, og at skolen er en viktig arena. Ungdommer som har vært utsatt for ekstrem kontroll/æresrelatert vold er imidlertid spesielt opptatt av betydningen av erfaringsoverføring mellom ungdommer som har vært eller er i tilsvarende situasjon. En av ungdommene forteller at barnevernet ved en anledning ordnet det slik at hun fikk treffe en annen ungdom som hadde vært i samme situasjon som hun selv:

Det ble nesten som terapi for du kjenner det igjen, du kan dele dine erfaringer, du kan gi tips...bare det å snakke om det sammen. Det er litt betryggende. At ok, jeg er ikke den eneste jenta som har gått [brutt med familien]. Bare å vite at det går an...og få se hvordan det har gått med andre.

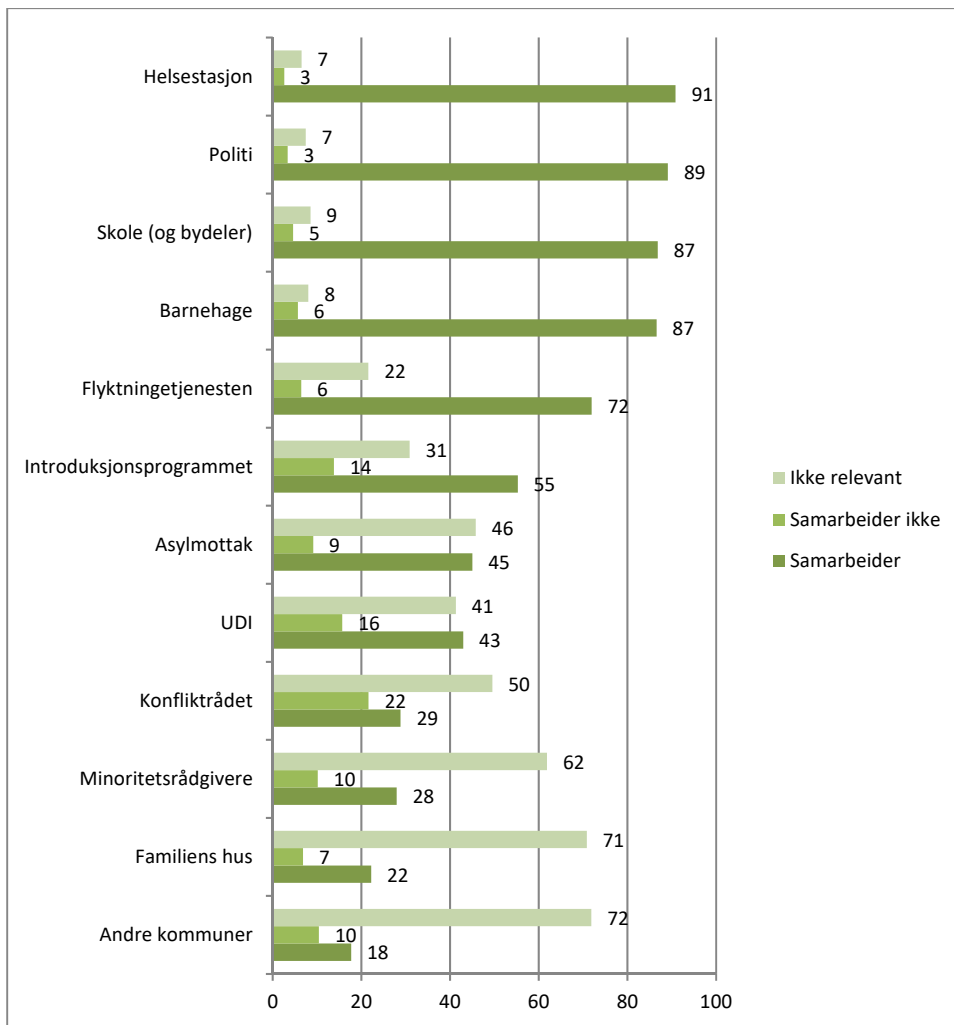
En av ungdommene vi snakket med bodde selv på hemmelig adresse og fortalte hvordan hun hadde blitt koblet sammen med en annen ungdom som var i en lignende situasjon som den hun selv hadde vært i for flere år siden da hun var nødt til å bryte med familien sin. Hun forteller at det er viktig å formidle til den andre ungdommen at:

Jeg har litt lenger erfaring så jeg kan fortelle om mine tabber, som hun kan unngå, selv om våre situasjoner ikke er helt like, så kan hun lære mye av meg og de tabbene jeg har gjort for alt er veldig uklart i den fasen. Og sånne jenter er ikke så flinke til å stole på voksne personer. Det vet jeg av egen erfaring.

Ungdommen i sitatet over legger vekt på betydning av *ung til ung kontakt* og fremhever flere ganger i intervjuet at barnevernet må bli flinkere til å bruke ungdom med egen erfaring til å informere og trygge yngre ungdommer i tilsvarende situasjon. Flere av ungdommene som har vært utsatt for ekstrem kontroll og vold understreker at det er mer betryggende å snakke med noen som faktisk har erfaring, og *ikke bare har studert det, eller har et kurs eller noe, men noen som faktisk har vært i samme situasjon som en selv*. Flere ønsker en arena for erfaringsutveksling hvor ungdom i samme situasjon kan snakke sammen og dele erfaringer, for eksempel en lukket Facebook gruppe eller et hemmelig møtested. I rapporten *Æresrelatert ekstrem kontroll* (Paulsen et.al., 2011) kommer det også frem at jenter som har vært utsatt for ekstrem kontroll legger vekt på dialog og empowerment-baserte tiltak.

6.3 Samarbeid med andre instanser knyttet til forebygging

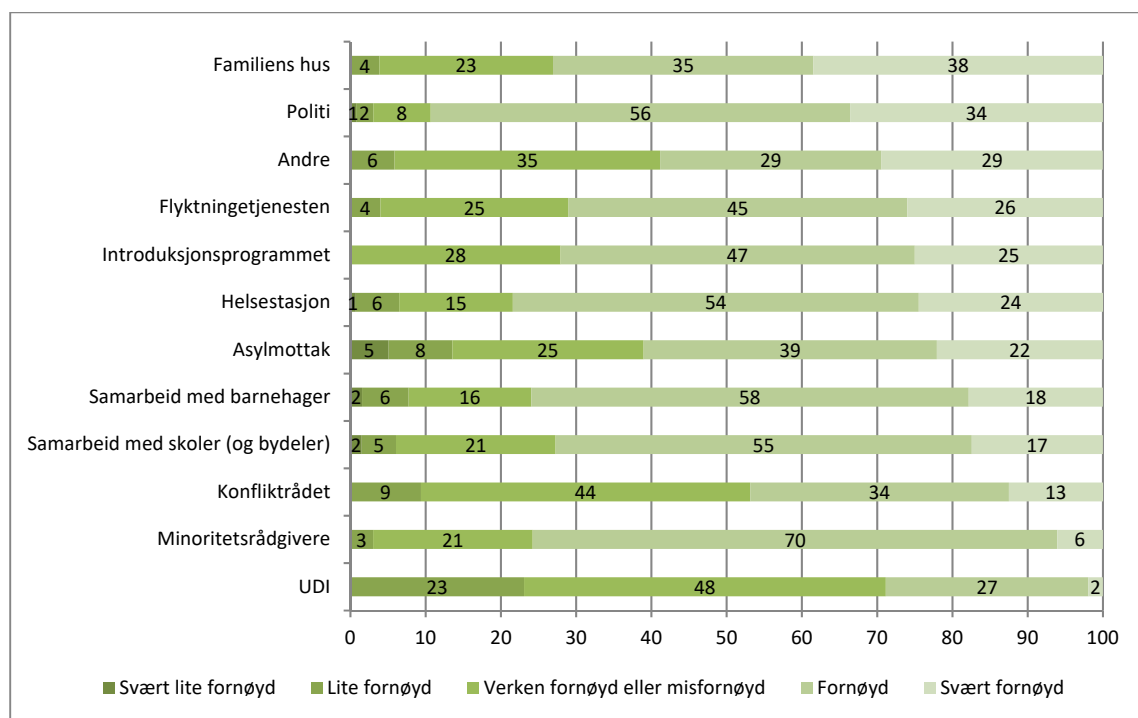
Som understreket blant annet i Rundskriv Q-25/2005 og i Rundskriv Q-16/2013 er det forebyggende arbeidet for barn og unge og deres familier først og fremst et kommunalt ansvar, og barnevernstjenestene har videre et lovpålagt samarbeidsansvar. Det var derfor interessant å undersøke i hvor stor grad barnevernstjenestene samarbeidet med andre instanser om forebygging, og videre hvorvidt de var fornøyde med samarbeidet. I breddeundersøkelsen ble barnevernslederne spurt om hvem de samarbeider med om forebygging, og videre hvor fornøyde de var med samarbeidet med de ulike instansene. Følgende instanser ble oppgitt: skoler (og bydeler), barnehager, helsestasjon, familiens hus, konfliktrådet, asylmottak, flyktningetjenesten, minoritetsrådgivere, politi, introduksjonsprogrammet, UDI og andre.

Figur 6-2. Samarbeid med andre instanser knyttet til forebygging (n=210).

Resultatene viser at de aller fleste kommunene har et utbredt samarbeid med en rekke andre instanser knyttet til forebygging. I tillegg til helsestasjon, politi, skole og barnehage (som er de hyppigste samarbeidspartnerne som nesten alle samarbeider med), samarbeider syv av ti med flyktingtjenesten, litt mer enn halvparten med introduksjonsprogrammet og litt under halvparten med asylmottak. Fire av ti oppgir å samarbeide med UDI. Andelen som samarbeider med konfliktråd, minoritetsrådgivere, Familiens hus og andre kommuner er lavere, men her er det selvsagt viktig å legge merke til den store andelen som oppgir at dette ikke er relevant. Årsaken til at dette ikke oppleves som relevant kan både være at tilbudet/tjenesten ikke finnes i tilknytning til den aktuelle barneverntjenesten (for eksempel minoritetsrådgivere), og at man ikke opplever det som naturlig å samarbeide med instansen om saker som omhandler vold i minoritetsfamilier (for eksempel Konfliktrådet).

Resultatene fra breddeundersøkelsen viser at de barnevernstjenestene som jobber forebyggende har stor grad av samarbeid med ulike instanser. Det var derfor interessant å undersøke i hvor stor grad de som samarbeidet var fornøyd eller ikke med denne praksisen. I neste figur viser vi i hvor stor grad barnevernstjenestene oppga at de var fornøyd med samarbeidet eller ikke.

Figur 6-3. Tilfredshet med samarbeidspartnere (n=210).

Her ser vi at mens 38 og 34 prosent av barnevernstjenestene oppgir at de er svært fornøyd med samarbeidet med henholdsvis Familiens hus og politi, gjelder tilsvarende for 13, 6 og 2 prosent av henholdsvis Konfliktrådet, minoritetsrådgivere og UDI. Samtidig viser figuren at når vi ser på de som er fornøyd (både fornøyd og svært fornøyd) er hele 90 prosent av barnevernstjenestene fornøyd med samarbeidet med politiet, og med unntak av UDI, Konfliktrådet, asylmottak og andre, er over 70 prosent av barnevernstjenestene fornøyd med samarbeidet med de resterende instansene. UDI er den instansen flest barnevernstjenester er minst fornøyd med å samarbeide med, hele 23 prosent oppgir at de er lite fornøyd.

Lederne for barnevernstjenestene som har utdypet svarene knyttet til samarbeid med UDI oppgir at det er særlig vanskelig å komme i kontakt med UDI i de tilfellene det er nødvendig:

UDI er svært vanskelig å komme i kontakt med. Det må være mulig at offentlige tjenester slipper å stå i flere timers kø for å komme i kontakt med en saksbehandler [kommentar fra åpent felt i spørreskjema].

Også i de kvalitative intervjuene kommer det frem at det er tett samarbeid mellom barnevernet og flyktningetjenesten. Forsøk med ulike former for dialog viser at barrieren mellom barnevernet og ulike minoriteter ikke er uoverkommelig. I en av kommentarene fra breddeundersøkelsen står det følgende:

Vi samarbeider med flyktningetjenesten, det er gjennomført informasjonsmøter med foreldre og eldre ungdom om barnevernet og hvordan dette er bygget opp/hvordan vi arbeider osv. Dette har ifølge innvandrerguppen bidratt til å redusere fordommer mot barnevernet, og åpner i neste omgang opp for at det kan utvikles et tillitsforhold mellom dem og barnevernet [kommentar fra åpent felt i spørreskjema].

I noen av kommunene vi snakket med jobbet man som nevnt spesielt målrettet med forebyggende arbeid, og da gjerne i tett dialog med andre etater. Eksemplet under er fra en av kommunene:

Vi samarbeider med introduksjonsprogrammet. Nå har vi også fått opp dialoggruppe rundt helse (psykisk helse) for å skape mestring rundt egen helse. Det er mye tabuer knyttet til det å ta i mot hjelp. Vi er inne og gir informasjon, de må lære om norsk helseapparat, i tillegg til at vi må få litt innblikk i gruppen [kommentar fra åpent felt i spørreskjema].

Som vist i figur 6.2 er det hele 72 prosent av tjenestene som oppgir at de samarbeider med voksenopplæringen/introduksjonsprogrammet og flyktningetjenesten.

Også i det kvalitative materialet kom det fram at flere av barnevernstjenestene la vekt på at faste møtepunkt var viktig for å få til et godt samarbeid om forebyggende arbeid. Flere understreket at de samarbeidet både med flyktningetjenesten og/eller kommunens mottak. Noen hadde også faste samarbeidsmøter (med faste intervall) med politi, NAV, ungdomsteam, rus, psykiatri. Det blir understreket at samarbeid med

andre etater kan være vanskelig å få til i praksis, men at det hjelper med faste møtepunkter og faste kontaktpersoner:

Det er lettere å ta kontakt på tvers av etatene hvis vi ser at det er behov for psykisk helsehjelp for eksempel. Det vi ønsker er at både barnevernet og helse og velferd skal komme inn, det er for lite tiltak i det hele tatt – det mangler noe her på forebygging på individside. Men det hjelper å ha faste kontaktpersoner, og faste samhandlingsmøter. Vi har et møtepunkt en gang i måneden og det gjør at vi kan drøfte saker anonymt!

Flere snakker i tillegg om viktigheten av å komme i dialog for eksempel med flyktninger som ikke enda har lært seg det norske språket og det norske samfunnet:

Ta for eksempel en analfabet enslig mor, med traumer og uten utdanning, hun vil bli hjelpeløs i dette systemet. Hun sliter med barna, noen har kanskje begynt å få atferdsvansker, så trenger hun en tett oppfølging knyttet både til egen helse, økonomi og oppfølging av barna. Noen har kanskje meldt bekymring, og så møter man kanskje lite forståelse for det behovet man har knyttet til det å forstå samfunnet rundt seg. Og den tette oppfølgingen denne moren vil trenge. Og så går det ofte for langt da...og så blir det omsorgsovertakelse før man får satt inn god hjelp.(Ansatt)

Flere av de vi intervjuet i barnevernstjenestene var opptatt av at det er viktig å jobbe forebyggende opp mot denne gruppa, og understreket at denne delen av arbeidet er forskjellig fra når man jobber med familier som ikke har minoritetsbakgrunn.

7. Oppsummerende diskusjon og anbefalinger

I dette prosjektet har vi fokusert på barnevernets arbeid med fokus på vold i minoritetsfamilier. Her rettes fokus mot en relativt liten gruppe brukere og et begrenset arbeidsområde innenfor barnevernet. Vi sier ingenting om omfang eller i hvor stor grad brukere med minoritetsbakgrunn er representert i forhold til andre brukergrupper i barnevernet. Dette belyses imidlertid i rapporten Myter og realiteter (Berg m.fl. 2017) som utreder og nyanserer dette spørsmålet. Fokuset i denne rapporten har vært hvilken erfaring ulike barnevernstjenester har med denne typen saker, og hva som kjennetegner slike saker knyttet til både undersøkelses- og tiltaksfasen, samt det forebyggende arbeidet. Vi fokuserer i tillegg på erfaringer fra både barn/unge og foreldre, ansatte i barnevernet og faglige ressurspersoner.

Artikkel 2 i Barnekonvensjonen omhandler retten til ikke å diskrimineres og kan i denne sammenheng knyttes blant annet til forståelsen av kulturperspektivet. Her er det understreket i tidligere forskning at det er problematisk både å ignorere kulturforskjeller, men også å bli for opptatt av at familier med minoritetsbakgrunn har særlige behov i møtet med barnevernet (Ask & Berg, 2012). Et relevant spørsmål som følge av dette blir hvordan barnevernet arbeider og hvorvidt de arbeider annerledes i saker som omhandler vold eller mistanke om vold i familier med minoritetsbakgrunn. I kapittel 3 viser vi at under en tredjedel av barnevernstjenestene oppgir at de ikke arbeider annerledes i slike saker, og en tilsvarende andel oppgir at de i liten grad arbeider annerledes. Det store bildet viser at man stort sett arbeider for å løse problemstillinger knyttet til vold uavhengig av familiens bakgrunn, men noen punkter blir fremhevet som annerledes i sakene det her fokuseres på. Bruk av tolk og behov for mer informasjon og tilrettelegging, er faktorer som skiller seg ut. Det beskrives at dette gjør at slike saker tar mer *tid* enn andre saker og at utfordringer knyttet til språk og kommunikasjon kan gjøre det vanskeligere å bygge gode relasjoner mellom barnevern og foreldre. I tillegg kommer det frem både i våre data og i tidligere forskning (se for eksempel Berg et.al. 2017; Paulsen, Michelsen og Brochmann 2015) at en utbredt

redsel for barnevernet blant familier med minoritetsbakgrunn vanskeliggjør dette arbeidet.

I dette siste kapitlet skal vi kort diskutere noen av de overordnede utfordringene knyttet til barnevernets arbeid i denne typen saker, hvor vi også vil gi noen anbefalinger for videre arbeid. Det er viktig at anbefalingene leses i sammenheng med diskusjonen og at de inngår i en helhetlig forståelse.

7.1.1 Fokus på nasjonale minoriteter

I dette prosjektet har vi også fokusert på nasjonale minoriteter. Gjennom tilslutning til Europarådets konvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter i 1999 forpliktet norske myndigheter seg til å legge til rette for at personer som tilhører nasjonale minoriteter skal kunne uttrykke, opprettholde og videreutvikle sin identitet, sitt språk og sin kultur. Nasjonale minoritetene har dermed et sterkt kulturelt vern. Samtidig viser både tidligere studier og våre funn (se kpt 5) flere utfordringer knyttet til å ivareta dette hensynet. Som nevnt viser Saus (2006) i sin studie av barnevernets arbeid i samiske områder at fosterhjems plassering ofte fører til at barn flyttes bort fra sin kulturelle referansegruppe, og at dette i mange tilfeller ikke kan forsvares ut fra barnets beste. Tilsvarende har den norske Helsingforskomiteen (2011) pekt på at det norske barnevernet historisk sett har vært et særlig sensitivt område for romanifolket, og at det bør arbeides for å rekruttere fosterforeldre fra romanifolket. En høring gjennomført av komiteen viser imidlertid at det fortsatt er negative og avvisende holdninger til denne typen arbeid i lokalt barnevernsarbeid. Persson (2014) viser til en generell mangel på fosterhjem innen rommiljøet, og understreker at romsk kultur blir fremstilt som en del av problemet, og at barnevernsansatte har en manglende tillitt til at fosterforeldrene innen rommiljøet vil handle i tråd med barnevernets premisser. Hun finner videre at retten til kulturell kontinuitet ikke bare rangerer lavt; innimellom kan det til og med se ut til at kulturell kontinuitet og god utvikling nærmest forstås som gjensidig utelukkende (op.cit.). Som vist i kapittel 5 finner vi flere utfordringer også i vårt materiale. Det refereres både til en utstrakt frykt for barnevernet i gruppen norske rom der det fortelles om en fornorskning av barn med rombakgrunn. Samtidig viser data fra ansatte at mange arbeider for å tilrettelegge for en kulturell kontinuitet.

Ett område hvor det er utfordringer i saker hvor brukerne har norsk rombakgrunn gjelder bruk av *tolk*. Gjennom flere av intervjuene med både ansatte, foreldre og representanter for rommiljøet kommer det frem at tolk brukes i svært liten grad, til tross for at dette er en rettighet brukerne har krav på. Det er viktig å ha fokus på bruk

av tolk og hvordan man kan sikre denne rettigheten også for brukere med rombakgrunn. Våre data antyder videre at familier med rombakgrunn i kontakt med barnevernet opplever et assimileringstrykk ved at deres kultur og levemåte ikke passer inn i barnevernets oppfatning av «god oppdragelse». Et viktig element er imidlertid at både informanter med rombakgrunn og ansatte i barnevernet som har arbeidet med denne gruppen, etterlyser arenaer for dialog og gjensidig erfaringsutveksling. Det uttrykkes et behov for gjensidig økt tillit, slik at man i fremtiden kan samarbeide både om å utveksle erfaringer og til utvikling av gode hjelpe- og omsorgstiltak. I lys av våre funn samt tidligere forskning på norske minoriteter mener vi det er viktig å understreke behovet for tolk, selv om brukerne kan «hverdagsnorsk». Videre understrekes behovet for å sikre kulturell kontinuitet og arbeide med å utvikle arenaer for informasjon, gjensidig dialog og samarbeid mellom nasjonale minoriteter og barnevernet.

7.2 Betydning av gode medvirkningsprosesser

Barn og ungdoms egen deltakelse slik den er forankret i artikkel 12 i FNs barnekonvensjon om barns rettigheter, er viet et eget kapittel i tiltaksplanen: *En god barndom varer livet ut*, som danner grunnlaget for dette prosjektet. På tross av stort fokus på medvirkning de siste tiårene, påpeker imidlertid flere studier at barn i begrenset grad involveres i barnevernets arbeid (Bessell, 2011; Gulbrandsen, Seim, & Ulvik, 2012; Paulsen, 2016a; Seim & Slettebø, 2011; Skivenes, 2015; Thrana, 2008; Vis, 2015; Vis & Thomas, 2009). Disse studiene viser at barna i liten grad blir informert av barnevernstjenesten, at de i liten grad får mulighet til å bidra med informasjon i undersøkelsessaken og at de i liten grad er aktive deltakere og samarbeidspartnere i kontakten med barnevernet.

Tilsvarende finner vi også i dette prosjektet, både knyttet til undersøkelse, hjelpetiltak og omsorgstiltak, hvor flere ungdommer etterlyser mer informasjon og aktiv deltakelse. Når barn og unge er utsatt for, eller trues med vold og ekstrem kontroll, fremheves behovet for medvirkning ytterligere. Dette handler blant annet om at de barna og ungdommene det gjelder, sitter inne med viktig detaljkunnskap og informasjon om hvordan man best kan tilrettelegge for å forebygge og/eller unngå at barna blir utsatt for overgrep. Som vist i kapittel 4 er det svært viktig at barn og unge som selv tar kontakt med hjelpeapparatet blir tatt på alvor og får reell medvirkning. Det samme gjelder når barna er tatt ut av hjemmet, hvor behovet for medvirkning i

arbeidet med sikkerhetsplan er betydelig. Her snakker vi i stor grad om en gjensidighet mellom barnevernet og ungdommen, der begge parter er avhengig både av gjensidig informasjon, forståelse og samarbeid for at sikkerhetsplanen skal fungere optimalt. I en gjennomgang av barnevernets hjelpetiltak (Christiansen et al., 2015) understrekes betydningen av å styrke forutsetninger for medvirkning. I forlengelsen av dette uttrykkes behovet for ytterligere videreutvikling av arbeidsformer som er mer i tråd med kommunikasjonsformer og format som barn og unge foretrekker (op.cit. s 248).

Vi anbefaler at det arbeides videre med å sikre adekvat oppfølging av barn som selv melder fra til hjelpeapparatet. Dette handler også om kompetanse og tverretatlig samarbeid som vi diskuterer i avsnittet under. Det er viktig å trygge barn/unge som melder og sikre at de får hjelp umiddelbart, blant annet dersom det ikke er trygt å dra hjem. Et viktig element er at barnevernet alltid bør snakke med barna først, med mindre det er gode grunner til å velge andre tilnærminger. Som vist i flere tidligere studier vil vi også her understreke betydningen av at barn og unge må involveres i hele prosessen fra undersøkelse til tiltak, med mulighet for justeringer underveis.

7.3 Betydning av kompetanse og tverretatlig samarbeid

Selv om det gjennom prosjektet kommer frem eksempler på god praksis er det flere av ungdommene som har erfaring med ikke å bli tatt på alvor, noe som blant annet knyttes til ansattes manglende erfaring og kompetanse. Dette kommer spesielt frem i intervju med ungdom som har vært utsatt for ekstrem kontroll/æresrelatert vold. Her er det flere eksempler på at både barnevern og andre instanser mangler inngående kompetanse om denne typen saker. I kapittel tre viser vi at *trussel og alvorlig begrensning av unges frihet* er oppgitt i 27 prosent av sakene, og selv om de fleste barnevernstjenestene har erfaring med saker hvor det er avdekket vold i minoritetsfamilier, har bare en av fem barneverntjenester bred erfaring. Lite kompetanse i slike situasjoner kan føre til feilhåndtering som kan sette barn og unge i fare, slik vi har vist i kapittel 5.

Det fremstår som viktig både å ta barnet på alvor samt skape trygge rammer rundt den pågående prosessen, og sørge for at barnet ikke blir sendt hjem hvis det er fare for ekstrem kontroll/æresrelatert vold og/eller gjentatte voldsepisoder. Det er også viktig å understreke betydning av *tverretatlig samarbeid* da både politi, skole og krisesenter er etater som kan være involvert i denne fasen. Når barn og unge opplever å ikke bli tatt

på alvor, eller at barna må forklare sin egen risikosituasjon for barnevernstjenesten, tyder dette på at det er behov for kompetanse om hva som er spesielt i disse voldssakene, for eksempel knyttet til forståelsen av og avdekkingen av ekstrem kontroll/æresrelatert vold, samt hva som er risikoen i disse sakene hvis for eksempel ungdommen blir sendt hjem.

Eksempler på barn og unge som forsøker å melde fra om sin situasjon, men ikke blir tatt tilstrekkelig på alvor, utfordringer knyttet både til å koordinere igangsetting av tiltak, samt oppfølging av sikkerhetsplan for ungdom som har brutt med familien, tydeliggjør betydningen av tverretattlig samarbeid. Det kan tyde på at det er et behov for mer spisskompetanse, og at man også bør vurdere behovet for egne skriftlige rutiner for denne typen saker. En hyppig bruk av beredskapshjem i saker med mistanke om/eller forekomst av vold i familier med minoritetsbakgrunn, understreker behovet for økt kunnskap om akuttsaker. Dataene viser videre at det bør arbeides for å øke kunnskapen og bevisstheten om ekstrem kontroll, æresrelatert vold og alvorlig begrensning av unges frihet. Vi anbefaler et økt fokus på kompetanseheving i tjenestetilbudet samt økt dialog og samarbeid mellom ulike etater for både å forbygge, avdekke og iverksette gode tiltak for barn og unge. Dette understrekes også i innsatsområde 4 i den nye handlingsplanen *Retten til å bestemme over eget liv* (Justis- og beredskapsdepartementet, 2017-2020)²⁵.

7.4 Sårbare overganger til voksenlivet

I kapittel 5 om tiltaksfasen har vi pekt på ulike former for sårbare overganger, hvor vi spesielt ser utfordringer knyttet til overgangen til voksenlivet. Utfordringer for ungdom som går ut av barnevernet har også vært påpekt i tidligere forskning, hvor det spesielt påpekes at ungdom som går ut av barnevernet forventes å være selvstendig og klare seg selv tidligere enn andre ungdommer (Rogers, 2011), på tross av at de har utfordringer som gjør at de burde fått *mer* oppfølging, ikke mindre (Paulsen & Berg, 2016). Dette blir også tydeliggjort gjennom intervjuene med ungdommene, hvor flere uttrykker at de har behov for mer støtte og støtte over lengre tid enn det de får. Dette påpekes også av fagpersoner rundt ungdommene, som ser at de strever i overgangen til voksenlivet.

²⁵ https://www.regjeringen.no/contentassets/e570201f283d48529d6211db392e4297/handlingsplan_rettentil-a--bestemme-over-eget-liv.pdf

I forskningen på feltet beskrives en av de største utfordringene å være at ungdommer som går ut av barnevernet ofte har begrenset uformelt nettverk (Marion, Paulsen, & Goyette, 2017) og dermed opplever manglende sosial støtte (Barry, 2010; Höjer & Sjöblom, 2010; Paulsen & Berg, 2016). Denne utfordringen vil bli ytterligere forsterket for ungdommer som har brutt med familien sin. Dette gjelder ungdom som bor på hemmelig adresse, og hvor kravet til sikkerhet er høyt, noe som vil forsterke behovet for tiltak også utover barnevernets aldersgrense på 23 år²⁶. Dette gir grunn til å påpeke at det er vesentlig med et godt samarbeid mellom ulike tjenester som ivaretar unge i overgangen til voksenlivet.

Med bakgrunn i dette anbefaler vi at det fokuseres på å sikre at ungdommene har et nettverk som kan ivareta deres behov for hjelp i sårbare overganger. Dette kan være ved avslutning av hjelpetiltak, overføring fra botiltak/institusjon, eller ved etablering på egen hånd (utflytting fra fosterhjem). Vi mener videre det bør arbeides mot mer fleksible overganger, særlig knyttet til aldersgrensen for ettervern slik det også er argumentert for tidligere²⁷.

7.5 Betydning av forebygging og dialogarbeid

Som understreket blant annet i Rundskriv Q-25/2005 og i Rundskriv Q-16/2013 er det forebyggende arbeidet for barn og unge og deres familier først og fremst et kommunalt ansvar, men hvor barnevernstjenestene har et lovpålagt samarbeidsansvar²⁸. Som vist i kapittel 6 er det en stor andel av barnevernstjenestene (44 prosent) som oppgir at de ikke driver forebyggende arbeid. Samtidig viser vi at det er de barnevernstjenestene som favner flest innbyggere som i størst grad arbeider forebyggende. De fleste kommunene viser til *et bredt samarbeid med en rekke andre instanser knyttet til forebygging*. Barnevernstjenestene er mest fornøyd med samarbeidet med Familiens hus og politi, og minst fornøyd med minoritetsrådgivere og UDI.

Resultatene viser altså at det er store variasjoner knyttet til barnevernets *forebyggende arbeidet*. Det kommer imidlertid tydelig frem at det å *minske frykten for barnevernet* er en viktig del av det forebyggende arbeidet og at dette er et arbeid det bør fokuseres på fremover. Flere henviser til *bruk av dialoggrupper* som en nyttig inngang til

²⁶ Se også innsatsområde 2 i samme handlingsplan (*Retten til å bestemme over eget liv 2017-2010*, hvor behovet for å styrke hjelpen til personer som bryter med familie og nettverk understrekes.

²⁷ <https://samforsk.no/Sider/Aktuelt/De-glemte-barnevernbarna.aspx>

²⁸ Se også Lov om barnevernstjenester §3-1.

forebyggende arbeid, og deltakere i slike grupper uttrykker jevnt over at de er veldig fornøyd med denne formen for erfaringsutveksling. Deltakerne kunne fortelle om en minsket frykt for barnevernet og at de hadde lært nye måter å tenke og gjøre oppdragelse på. Det ble også formidlet et behov for mer dialog mellom barnevern og familier, både fra foreldre, ungdom og ansatte. Flere av ungdommene vi intervjuet la vekt på *ung til ung kontakt* og fremhevet at barnevernet må bli flinkere til å bruke ungdom med minoritetsbakgrunn og egen erfaring om slike saker til å informere og trygge yngre ungdommer i sårbare situasjoner. Foreldre med minoritetsbakgrunn understreker betydning av å ha for eksempel en bestemt kontaktperson i barnevernet som arbeider opp mot minoritetsmiljøet, og på den andre siden at ressurspersoner i minoritetsmiljø i sterkere grad bør engasjeres for å arbeide med informasjons- og dialogarbeid.

Barn og unges rett til deltakelse kommer også til uttrykk gjennom behovet for forebyggende arbeid. I tiltaksplanen *En god barndom varer livet ut* (2014-2017) vektlegges betydningen av at barn og unge informeres om kropp, seksualitet, fysisk og psykisk vold og om seksuelle overgrep. Skolen tillegges en viktig rolle i det forebyggende arbeidet, og Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) arbeider med informasjonsmateriell om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, samt en nettportal om vold i nære relasjoner. Nettsiden Ung.no gjennomfører informasjonskampanjer om temaet. De ungdommene som føler de har fått god hjelp har i stor grad både hatt en god dialog og stor grad av medvirkning. De har hatt flere møter med ansatte i barnevernet, de har blitt informert om prosessen underveis og det har deltatt i planleggingen, gått gjennom tiltaksplaner og hatt jevnlige møter. Ungdommer med høyt sikkerhetsnivå har for eksempel vært med på å utforme sikkerhetsplan med blant annet rutiner for kriser og/eller flukt. Betydningen av denne type konkret medvirkning blir understreket i flere av intervjuene, og videre at deres behov ble tatt på alvor. Samtidig viser erfaringer fra ungdommene vi har intervjuet at mange unge ønsker mer informasjon spesielt knyttet til tema som omhandler ekstrem kontroll og tvangsekteskap eller trussel om dette.

Som vist har både foreldre og ungdom varierende erfaringer med barnevernet. Et viktig punkt er at mange av de som var fornøyd forteller at de var svært skeptiske til hjelp fra barnevernet i utgangspunktet. De som er fornøyd legger vekt på *god informasjon, dialog og gjensidig respekt*. Det fokuseres på betydning av møteplasser hvor det er rom for dialog, og at det må brukes tolk selv om både barn og foreldre kan

gjøre seg forstått på norsk. I lys av dette anbefaler vi mer fokus på spisset forebygging og mer bruk av dialogarbeid rettet mot grupper eller familier med minoritetsbakgrunn.

7.6 Ungdom i barnevernet - dilemmaer og komplekse sammenhenger

I boka *Barnevern i et minoritetsperspektiv* understreker forfatterne betydningen av et kulturanalytisk perspektiv, noe som kan bety å identifisere motsetninger og konflikter som oppstår i samhandlingen med barn og foreldre (Rugkåsa, Ylvisaker, & Eide, 2017). Forfatterne diskuterer hvordan en kulturanalytisk tilnærming blant annet åpner for å synliggjøre *dilemmaer og komplekse sammenhenger*. I vårt materiale kommer slike dilemmaer blant annet til uttrykk gjennom at ungdom som har vært utsatt for ekstrem kontroll blir plassert hos fosterforeldre med majoritetsbakgrunn av hensyn til ungdommens sikkerhet, og tilsvarende at barn med rombakgrunn blir plassert hos foreldre med majoritetsbakgrunn, grunnet mangel på fosterforeldre med rombakgrunn. Dette er forståelig slik det forklares av de ansatte, men samtidig er dette en praksis som gjør at ungdom ofte mister kontakt med familie og nettverk, og dermed tilgang til viktige kulturelle impulser. Dette vanskeliggjør arbeidet med å ivareta etnisk, religiøs, språklig og kulturell bakgrunn etter plassering. Det er imidlertid viktig å ta med seg at et paradoks her er at flere av ungdommene vi intervjuet selv ønsker å bryte med, eller ta avstand fra sin egen familie og nettverk. Noen sier de «heller vil være norsk» og vil derfor ikke ha kontakt med sitt eget minoritetsmiljø, mens andre av sikkerhetshensyn er tvunget til å ta avstand enten de vil det eller ikke. Det kan uansett være viktig å legge til rette for/lage plan for hvordan man skal ivareta etnisk, religiøs, språklig og kulturell bakgrunn for barn med minoritetsbakgrunn som plasseres utenfor hjemmet.

Som vist i empirikapitlene er det flere situasjoner hvor prinsippet om barns og unges rett til medbestemmelse kommer i konflikt med prinsippet om barnets beste. Dette kan gjelde situasjoner både der ungdom ikke vil anmelde foreldre eller slektninger fordi de synes synd på dem og/eller er redd for konsekvensene. Dette kan også være situasjoner der ungdom har brutt med familien, men etter en tid synes det er vanskelig ikke å ha kontakt, og derfor ønsker å ta opp igjen kontakten selv om dette medfører risiko for nye overgrep. Et annet eksempel som vi har vist til er de ungdommene som takker nei til ettervern mens fagpersoner mener de fremdeles har behov for et hjelpe- og støtteapparat. I slike situasjoner er det viktig med et støtteapparat og kontaktpersoner som ungdommen har tillit til for å kunne drøfte sine overveielser og tvil og få hjelp til

å vurdere hva som er gode eller mindre gode alternativer og avgjørelser. Denne typen støtte kan være avgjørende for å sikre en god balanse mellom medvirkning og støtte, som igjen kan bidra til en god overgangsprosess hvor både behovet for selvstendighet og behovet for hjelp (interdependency) blir ivaretatt (Paulsen, 2016b). Når man lykkes med denne balansen, kan ungdommene få tillit til barnevernets beslutninger og være villig til å motta tiltak videre.

8. Referanser

- Aadnesen, B. N. (2012). *Jeg kan ikke være den afrikanske mammaen i Norge. Men de må også skjønne at min bakgrunn er en del av meg: En studie av samhandling i barnevernet mellom saksbehandlere og foreldre med minoritetsetnisk og muslimsk bakgrunn.* (PhD), NTNU, Trondheim.
- Andersson, H. W. (2005). *Kunnskapsstatus om det samlede tjenestetilbudet for barn og unge* (Vol. 03/05). Trondheim: SINTEF Helse.
- Ask, T. A., & Berg, B. (2011). *Minoritetsperspektiver i sosialt arbeid.* Oslo: Universitetsforl.
- Barne- og familiedepartementet: *Barnevernet og det forebyggende arbeidet for barn og unge og deres familier.* Rundskriv Q-25/2005.
- Barne,- likestillings- og inkluderingsdepartementet (2014-2017) *En god barndom varer livet ut. Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom* (2014-2017).
- Backe- Hansen, E. (2009). *Å sende en bekymringsmelding – eller la det være? En kartlegging av samarbeidet mellom barnehage og barneverns.* NOVA, Oslo.
- Backe-Hansen, E., Egelund, T. og Havik, T. (2010). *Barn og unge i fosterhjem – en kunnskapsstatus.* Oslo: København og Bergen.
- Barry, M. (2010). Youth transitions: From offending to desistance. *Journal of Youth Studies*, 13(1), 121-136.
- Berg, B., Paulsen, V., Midjo, T. og Haugen, G.M.D. (2017) *Myter og realiteter. Om møtet mellom innvandrere og barnevernet.* Rapport. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Bessell, S. (2011). Participation in decision-making in out-of-home care in Australia: What do young people say? *Children and Youth Services Review*, 33(4), 496-501.
- Bredal, A. (2006). "Vi er jo en familie" : arrangerte ekteskap, autonomi og fellesskap blant unge norsk-asiater. Oslo: Unipax Institutt for samfunnsforskning.
- Bø, B. P. (2010). Det flerkulturelle barnevernsarbeidet-utfordringer, erfaringer og kompetansebehov. I MS Kaya, A. Høgmo & H. Fauske (red.), *Integrasjon og mangfold. Utfordringer for sosialarbeideren.* Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Christiansen, Ø. (2015). *Hjelpetiltak i barnevernet-en kunnskapsstatus.* Retrieved from Bergen:
- Christiansen, Ø., Bakketeig, E., Skilbred, D., Madsen, C., Havnen, K. J. S., Aarland, K., & Backe-Hansen, E. (2015). *Forskningskunnskap om barnevernets hjelpetiltak.* Retrieved from Bergen/Oslo:
- Dyrhaug, T., & Sky, V. (2015). *Barn og unge med innvandrerbakgrunn i barnevernet 2012 Rapporter* (Statistisk sentralbyrå : online), Vol. 2015/16. Lastet ned fra:

<https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/kvart-fjerde-barn-i-barnevernet-har-innvandrarbakgrunn>

- Falck, S. & Vorland, N. (2009) Problemer har ikke kontortid. Akuttberedskapen i barnevernet. Rapport nr 5/09. Oslo: NOVA – Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Egelund, T., Hestbæk, A. D. og Andersen, D. (2004). *Små børn anbragt uden for hjemmet. En forløbsundersøkelse af anbragte børn født i 1995*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Fylkesnes, M. K., & Netland, M. (2013). God praksis i møte med etniske minoritetsfamilier i barnevernet: saksbehandlers og foreldres erfaringer. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 89(04), 221-235.
- Gulbrandsen, L. M., Seim, S., & Ulvik, O. S. (2012). Barns rett til deltakelse i barnevernet: Samspill og meningsarbeid. *Sosiologi i dag*, 42(3-4).
- Haugen, G. M. D., Elvegård, K. I. L., & Berg, B. (2015). Tiltak for et godt og inkluderende oppvekstmiljø.
- Haugen, G. M. D., & Paulsen, V. (2012). Skolens møte med barn og unge som er utsatt for æresrelatert ekstrem kontroll- utfordringer og handlingsrom. *Fagartikkel IMDI*.
- Haugen, G. M. D., Paulsen, V., & Berg, B. (2012). *Foreldre og barns erfaringer i møte med barneverntjenesten i Trondheim kommune*. Trondheim NTNU Samfunnsforskning
- Holte, A. (2012) Ti prinsipper for forebygging av psykiske lidelser. *Tidsskrift for norsk psykologforening* 49(7):693-395.
- Höjer, I., & Sjöblom, Y. (2010). Young people leaving care in Sweden. *Child & Family Social Work*, 15(1), 118-127.
- Helsingforskomiteen. (2011). *Norsk romani-/taterpolitikk: Fortid, nåtid, fremtid*. Oslo: Den norske Helsingforskomité.
- Hofman, S. (2010). *Hensyn til kultur- til barnets beste? – en analyse av 17 barnevernssaker om omsorgsovertakelse og plassering av minoritetsbarn*. Kvinnerettslig skriftserie nr. 84, 2010. Oslo: Universitetet i Oslo.
- IMDi (2010): *Årsrapport om IMDIs arbeid mot tvangsekteskap 2010*. Hentet på:<http://www.imdi.no/Documents/Rapporter/%C3%85rsrapport%20FOR%202010.pdf>
- Jensen, B. S. (2014). *Inddragelse af udsatte børn og unge i socialt arbejde-reel inddragelse eller symbolsk retorik?* (PhD), Aalborg Universitet.
- Justis- og beredskapsdepartementet (2017-2020) *Retten til å bestemme over eget liv. Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse* (2017-2020).
- Križ, K., & Skivenes, M. (2010). ‘Knowing Our Society’ and ‘Fighting Against Prejudices’: How Child Welfare Workers in Norway and England Perceive the

Challenges of Minority Parents. *British Journal of Social Work*, 40 (5):1353-1367

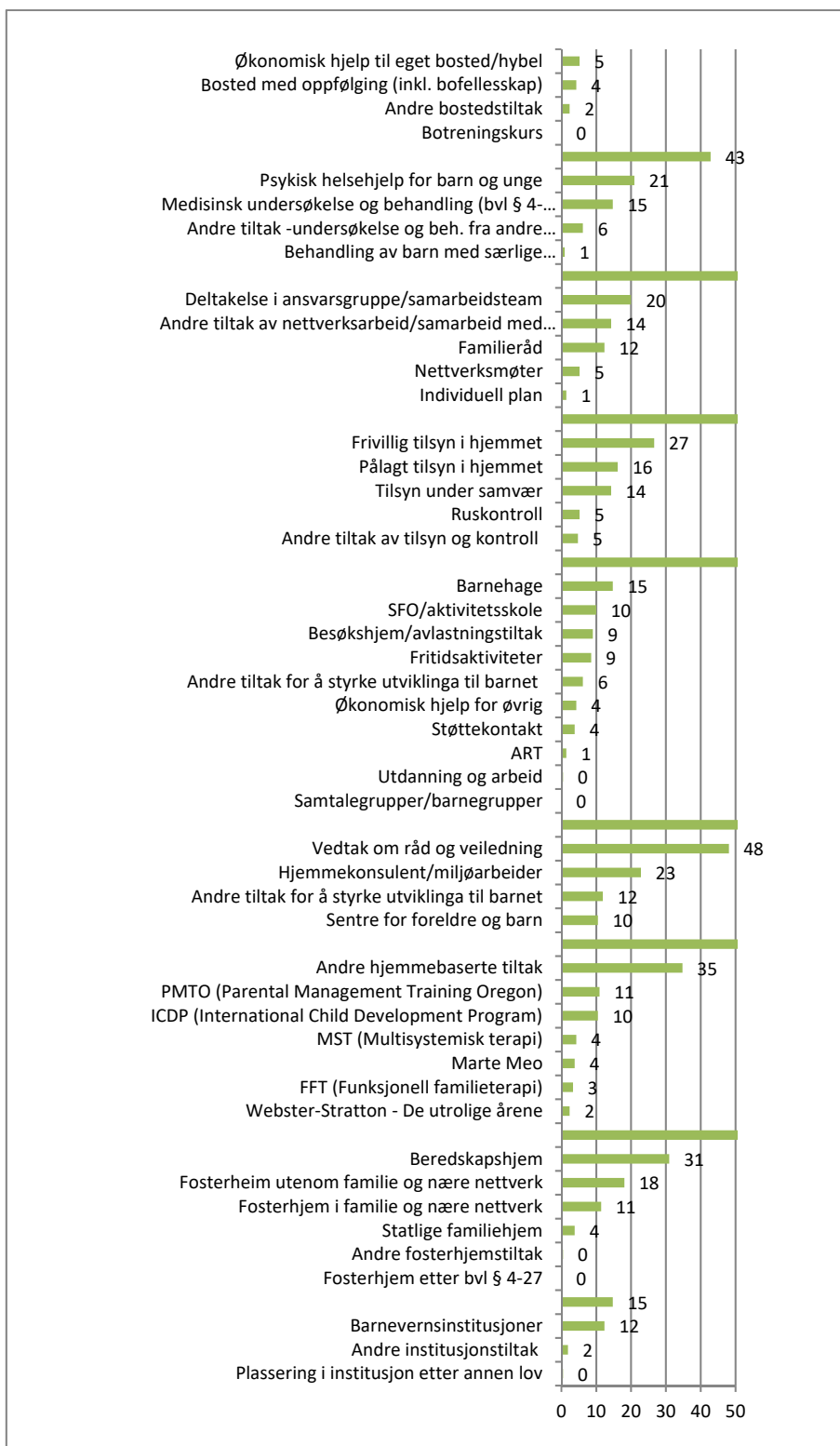
- Lidén, H., A. Bredal og E. Hegstad (2015) *Framgang. Andre delrapport i følgeevalueringen av Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlig begrensning av unges frihet 2013-2016*. Rapport 2015: 10. Oslo: Institutt for Samfunnsforskning
- Lund-Falling, D. (2013). *Ivaretagelse av minoritetsbarns rettigheter i fosterhjem*. Masteroppgave, Høgskulen i Volda
- Marion, É., & Paulsen, V. (2017). Current knowledge on transition to adulthood from care and future research needs. *Leaving Care and the Transition to Adulthood: International Contributions to Theory, Research and Practice.*: Oxford University Press.
- Marion, É., Paulsen, V., & Goyette, M. (2017). Relationships matter: Understanding the role and impact of social networks at the edge of transition to adulthood from care. . *Child and Adolescent Social Work Review*, *In review*.
- Meld. St. 15(2012-2013) Forebygging og bekjempelse a vold i nære relasjoner. Et liv uten vold - Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014 – 2017. Justis- og beredskapsdepartementet.
- Mossinge, S. og K. Stefansen (2007) *Vold og overgrep mot barn og unge. En selvrapporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole*. (red) Rapport. Oslo: NOVA.
- Mossige, S., & Stefansen, K. (2016). *Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklingstrekk 2007-2015* Oslo: NOVA Rapport 5/20.
- Norsk innvandrersforum (2013). *Flerkulturelt barnevern? Hvordan fremme dialog mellom barnevernet og etniske minoriteter*. Oslo: Norsk innvandrersforum.
- Oldrup, H., S. Korzen, M. Lindstrøm & M.N. Christoffersen (2011) *Vold mot børn og unge*. København: SFI-Det nationale forskningscenter for velfærd.
- Paulsen, V. (2016a). Ungdom på vei ut av barnevernet: - Brå overgang til voksenlivet. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 92(01), 36-51. doi:<http://dx.doi.org/10.18261/issn.1891-1838-2016-01-04>
- Paulsen, V. (2016b). Ungdommers erfaringer med medvirkning i barnevernet. *Fontene forskning*(1/2016), 4-15.
- Paulsen, V. (2016c). Ungdommers erfaringer med medvirkning i barnevernet. *Fontene Forskning*(1/2016), 4-15.
- Paulsen, V., & Berg, B. (2016). Social support and interdependency in transition to adulthood from child welfare services. *Children and Youth Services Review*, 68, 125-131. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2016.07.006>
- Paulsen, V., Haugen, G. M. D., Elvegård, K., & Berg, B. (2011). *Æresrelatert ekstrem kontroll - dilemmaer og utfordringer*: Rapport, NTNU Samfunnsforskning

- Paulsen, V., Haugen, G. M. D., Elvegård, K. I. L., Wendelborg, C., Berg, B., Ådnanes, M., . . . Rantalaiho, M. (2011). *Æresrelatert ekstrem kontroll - dilemmaer og utfordringer*
Hva karakteriserer vanskelige saker i foreldremekling, og er meklingsordningen godt nok tilpasset? Resultater fra evalueringen av mekling etter ekteskapslov og barnelov (978-82-7570-251-5
0332-5415). Retrieved from <http://hdl.handle.net/11250/2366920>
<http://samforsk.no/Sider/Publikasjoner/Æresrelatert-ekstrem-kontroll---dilemmaer-og-utfordringer.aspx>
<http://www.idunn.no/ts/fokus>
- Paulsen, V., Michelsen, H., & Brochmann, M. (2015). *Barnevernets arbeid med barn i asylsøkerfasen. Faglige utfordringer og barrierer i mottaksapparatet*. Retrieved from Trondheim:
- Paulsen, V., Thorshaug, K., & Berg, B. (2014). *Møter mellom innvandrere og barnevernet : Kunnskapsstatus*. Retrieved from <http://samforsk.no/Sider/Publikasjoner/Ungdom-i-risiko.aspx>
- Persson, M. J. (2014). *Rom for forskjell? Barnevernsarbeideres forståelser, vurderinger og handlinger i arbeid med norske romer*. Masteroppgave i sosialt arbeid. Høgskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for samfunnsfag.
- Proba Samfunnsanalyse (2013) *Evaluering av forsøk med linkarbeidere. Integrering gjennom bruk av ressurser fra eget miljø*. Oslo: Proba Samfunnsanalyse.
- Rogers, R. (2011). 'I remember thinking, why isn't there someone to help me? Why isn't there someone who can help me make sense of what I'm going through?' 'Instant adulthood' and the transition of young people out of state care. *Journal of Sociology*, 47(4), 411-426.
- Rugkåsa, M., Ylvisaker, S., & Eide, k. (2017). *Barnevern i et minoritetsperspektiv*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Seim, S., & Slettebø, T. (2011). Collective participation in child protection services: Partnership or tokenism? *European Journal of Social Work*, 14(4), 497-512.
- Skivenes, M. (2015). Handlingsrommet for barns deltagelse i barnevernssaker1. *Tidsskrift for Velferdsforskning*, 18(1), 48-60.
- Skog, O.-J. (2004). *Å forklare sosiale fenomener en regresjonsbasert tilnærming* (2. [revidert og utvidet] utg. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Sommerfeldt, M. B., Hauge, M.-I., & Øverlien, C. (2014). *Minoritetsetniske barn og unge og vold i hjemmet : utsatthet og sosialfaglig arbeid Rapport* (Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress : online), Vol. 3/2014.
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse : en innføring i kvalitativ metode* (4. utg. ed.). Bergen: Fagbokforl.
- Thrana, H. M. (2008). *Vil jeg bestemme? Om barn og ungdoms medvirkning*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Utdanningsdirektoratet (2014) *Våre nasjonale minoriteter*.

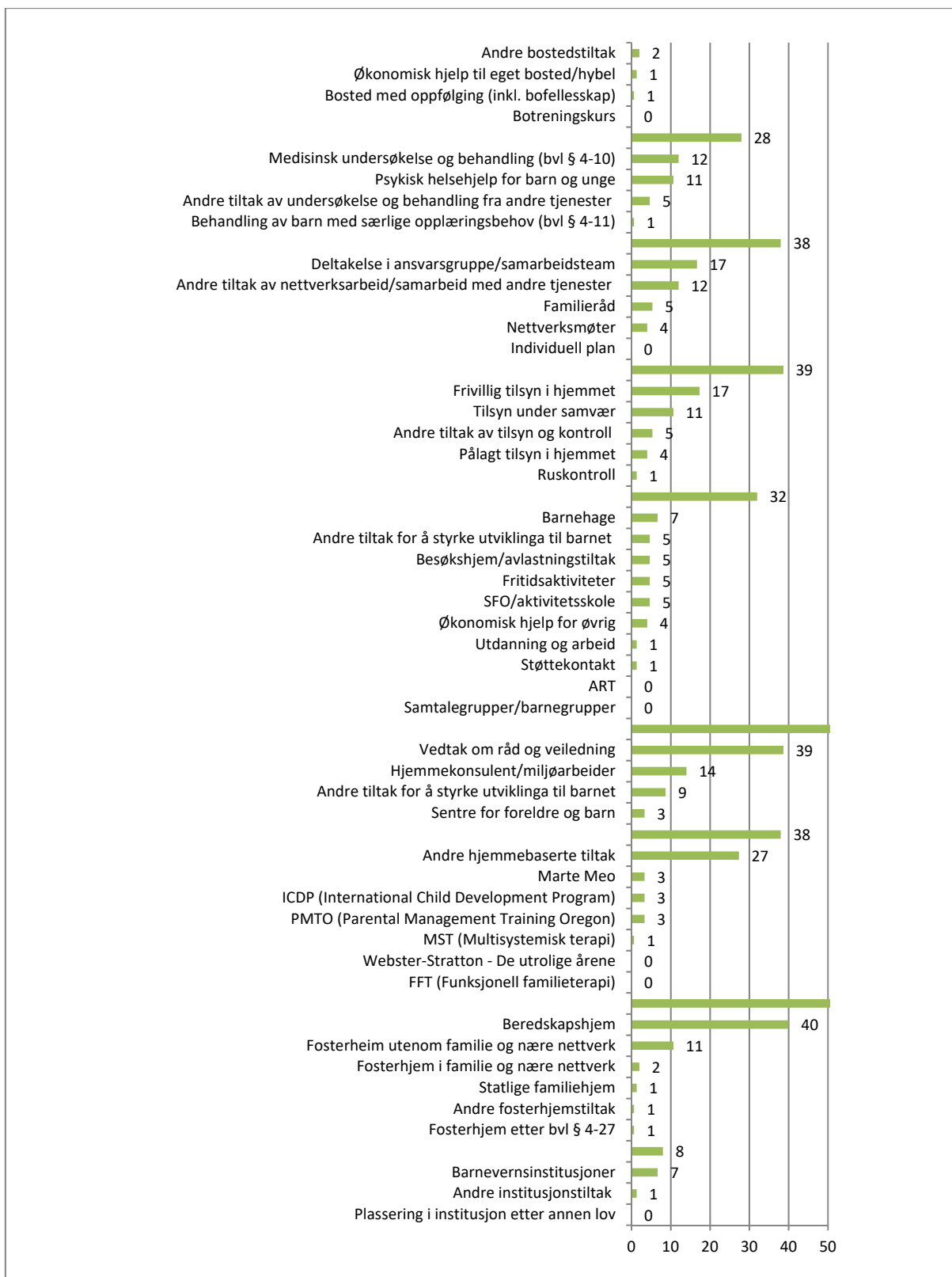
- Vis, S. A., & Thomas, N. (2009). Beyond talking—children's participation in Norwegian care and protection cases. . *European Journal of Social Work*, 12(2), 155-168.
- Vis, S. A. (2015). *Factors that determine children's participation in child welfare decision making*. (PhD), University of Tromsø, Tromsø.
- Vis, S. A., Lauritzen, C. og S. Fossum (2016) Barnevernets undersøkelsesarbeid - oppsummering av hovedtrekkene i forskningslitteraturen. Delrapport 1. Tromsø: RKB Nord.
- Ådnanes, M., Haugen, G. M. D., & Melby, L. (2016). *Forsøk på felles, tverretattlig akuttjeneste for barenvern og psykisk helsevern. Evaluering av Akuttprosjektet i Kristiansand*. (Vol. 2016-08-20). Trondheim SINTEF Teknologi og samfunn. Rapport
- <http://lugnagatan.fryshuset.se/om-lugna-gatan-2/metod/>

9. Vedlegg

9.1 Tabeller og figurer

Figur 9-1. Ulike tiltak som benyttes ved mistanke eller forekomst av vold. Andel.

Figur 9-2. Type tiltak i siste sak. Andel.

9.2 Spørreskjema brukt i breddeundersøkelsen

2/2/2017

Kartlegging av barneverntiltak i minorietsfamilier

- Kjønnsmlestelse
- Annet

Utdyp gjerne

Eksempel fra siste sak**Hvilke typer tiltak ble iverksatt i denne saken? (du kan sette flere kryss)**

- Barnevernsinstitusjoner
- Plassering i institusjon etter annen lov
- Andre institusjonstiltak

- Fosterhjem i familie og nære nettverk
- Fosterheim utenom familie og nære nettverk
- Statlige familiehjem
- Fosterhjem etter bvl § 4-27
- Beredskapshjem
- Andre fosterhjemstiltak

- MST (Multisystemisk terapi)
- PMTO (Parental Management Training Oregon)
- FFT (Funksjonell familierapi)
- Webster-Stratton - De utrolige årene
- ICDP (International Child Development Program)
- Marte Meo
- Andre hjemmebaserte tiltak

- Sentre for foreldre og barn
- Vedtak om råd og veiledning
- Hjemmekonsulent/miljøarbeider
- Andre tiltak for å styrke utviklinga til barnet

- Barnehage
- SFO/aktivitetsskole
- Fritidsaktiviteter
- Økonomisk hjelp for øvrig
- Besøkshjem/avlastningstiltak
- Støttekontakt
- Samtalegrupper/barnegrupper
- Utdanning og arbeid
- ART
- Andre tiltak for å styrke utviklinga til barnet

- Frivillig tilsyn i hjemmet
- Pålagt tilsyn i hjemmet
- Tilsyn under samvær
- Ruskontroll
- Andre tiltak av tilsyn og kontroll

- Familieråd
- Nettverksmøter
- Individuell plan
- Deltakelse i ansvarsgruppe/samarbeidsteam
- Andre tiltak av nettverksarbeid/samarbeid med andre tjenester

- Medisinsk undersøkelse og behandling (bvl § 4-10)
- Behandling av barn med særlige opplæringsbehov (bvl § 4-11)
- Psykisk helsehjelp for barn og unge
- Andre tiltak av undersøkelse og behandling fra andre tjenester

- Økonomisk hjelp til eget bosted/hybel
- Bosted med oppfølging (inkl. bofellesskap)
- Botreningskurs
- Andre bostedstiltak

Utdyp gjerne**I hvor stor grad fungerte tiltaket/tiltakene etter hensikten?**

- Ikke i det hele tatt
- I liten grad
- Både og
- I ganske stor grad
- I svært stor grad
- Vet ikke

Utdyp gjerne**Samarbeidet dere med andre instanser i denne saken? (flere kryss er mulig)**

	Ja
Barnehage	☐
Skole	☐
Andre bydeler	☐
Andre kommuner	☐
Helsestasjon	☐
Familiens hus	☐
Konfliktrådet	☐
Asylmottak	☐
Flyktningetjenesten	☐
Minoritetsrådgivere	☐
Politi	☐
Introduksjonsprogrammet	☐
UDI	☐
PPT	☐
Annen barnevernstjeneste	☐
Annet (spesifiser under)	☐

Spesifiser/utdyp gjerne

Utfordringer og forebygging

Til slutt har vi noen få generelle spørsmål om utfordringer og forebyggende arbeid i barnevernet

I hvor stor grad jobber dere annerledes med å avdekke vold i minoritetsfamilier enn i andre familier?

- Vi jobber ikke annerledes i denne typen saker
 I liten grad annerledes i denne typen saker
 I noen grad annerledes i denne typen saker
 I ganske stor grad annerledes i denne typen saker
 Vi jobber alltid annerledes i denne typen saker
 Ikke aktuelt

Utdyp gjerne

Har dere skriftlige rutiner for å sikre forsvarlig oppfølging av saker som omhandler vold i minoritetsfamilier?

- Ja, vi har slike rutiner for alle saker som omhandler vold
 Ja, vi har spesielle rutiner når saken gjelder vold i minoritetsfamilier
 Nei, vi har ikke spesielle rutiner når saken gjelder vold i minoritetsfamilier
 Vet ikke

Utdyp gjerne

I hvilken grad stemmer disse påstandene?

	Ikke i det hele tatt	I liten grad	I noen grad	I ganske stor grad	I svært stor grad	Ikke aktuelt
Bekymringsmeldingene som omhandler vold/mistanke om vold i minoritetsfamilier er generelt mer alvorlige enn når slike meldinger gjelder andre familier	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Omsorgsovertakelse i denne gruppen er som regel frivillig	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Språk og kommunikasjonsproblemer er en stor utfordring i barnevernets arbeid med minoritetsfamilier	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Barnevernet har gode tiltak overfor minoritetsfamilier hvor det er avdekket vold	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Barnevernet har god kompetanse om mistanke/forekomst av vold i minoritetsfamilier	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Utdyp gjerne

Jobber dere med forebyggende arbeid (knyttet til vold i minoritetsfamilier)?

- Ja
 Nei

Hvis "ja" - på hvilken måte? Hvis "nei" - utdyp gjerne

Hvem samarbeider dere med om forebygging, og hvor fornøyd er dere med samarbeidet?

	Svært lite fornøyd	Lite fornøyd	Verken fornøyd eller misfornøyd	Fornøyd	Svært fornøyd	Samarbeider ikke	Ikke aktuelt
Samarbeid med skoler (og bydeler)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Samarbeid med barnehager	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Helsestasjon	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Familiens hus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Konfliktrådet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Asylmottak	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Flyktningetjenesten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Minoritetsrådgivere	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Politi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Introduksjonsprogrammet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
UDI	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Andre	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Utdyp gjerne om samarbeidet**Hva vil du si er den største utfordringen i arbeidet med saker hvor det er mistanke om/forekomst av vold i minoritetsfamilier?**

Grafisk utforming og produksjon: NTNU Grafisk senter

ISBN 978-82-7570-495-3 (trykk)

ISBN 978-82-7570-496-0 (web)

NTNU Samfunnsforskning
Dragvoll Allé 38 B
7491 Trondheim, Norway
Tel: 73 59 63 00

E-post: kontakt@samfunn.ntnu.no
Web: www.samforsk.no